

Synowie
Grodziska Wielkopolskiego,
Granowa, Kamieńca, Rakoniewic, Wielichowa
w dołach śmierci
Katynia, Charkowa, Miednoje

Sebastian Tuliński

Synowie
Grodziska Wielkopolskiego,
Granowa, Kamieńca, Rakoniewic, Wielichowa
w dołach śmierci
Katynia, Charkowa, Miednoje

Grodzisk Wielkopolski 2011

Recenzent
prof. dr hab. Stanisław Jankowiak

Projekt okładki i układ graficzny
Roman Tuliński

Reprodukcja cyfrowa materiałów źródłowych i fotografii
Marcin Tuliński

Adiustacja i korekta
Małgorzata Szkudlarska

Wydano nakładem autora

© Copyright by Sebastian Tuliński

ISBN 978-83-61607-70-0

Nakład 500 egz.

Wydawnictwo-Drukarnia „Prodruk”
Poznań, ul. Błażeja 3

*Wiele, bardzo wiele jest przejawów męstwa,
często heroicznego, o którym nie pisze się w gazetach
lub o których mało się wie.
Zna je tylko ludzkie sumienie... i wie o nich Bóg.*

(z homilii Jana Pawła II
wygłoszonej 15 listopada 1978)

Spis treści

Wstęp	9
Od autora	11
I. Z DZIEJÓW ZBRODNI KATYŃSKIEJ	
1. Inwazja radziecka	19
2. Polscy jeńcy w Związku Radzieckim	23
3. Decyzja o wymordowaniu	25
II. KŁAMSTWO KATYŃSKIE	
1. Niemcy, Sowieci i alianci	33
2. Zmowa milczenia	38
3. Przyznanie się do winy	39
III. LISTA OFIAR ZBRODNI KATYŃSKIEJ	
1. Gmina Grodzisk Wielkopolski	43
2. Gmina Granowo	59
3. Gmina Kamieniec	61
4. Gmina Rakoniewice	67
5. Gmina Wielichowo	75
IV. MUNDURY I STOPNIE	
1. Wojsko Polskie	91
2. Policja Państwowa	99
3. Policja Województwa Śląskiego	101
4. Straż Graniczna	102
5. Korpus Ochrony Pogranicza	103
6. Funkcjonariusz NKWD	106
V. WYKAZ SKRÓTÓW, BIBLIOGRAFIA, SUMMARY	
Wykaz skrótów	109
Bibliografia	110
Summary	115

Wstęp

Stosunki polsko-rosyjskie/radzieckie przechodziły różne fazy, jednak dzisiaj postrzeganie tego sąsiada zdominowane jest przez tragiczne doświadczenia XX w., w których na pierwszy plan wysuwa się wrogość.

Symbolem wiarołomstwa wschodniego sąsiada jest zwłaszcza kwestia II wojny światowej, kiedy to ZSRR i hitlerowskie Niemcy dokonali kolejnego rozbioru Polski. Szczególnie dramatycznie zabrzmiały pogardliwe słowa Władysława Mołotowa o tym, że wystarczyły dwa uderzenia Niemiec na zachodzie i ZSRR na wschodzie, by nic nie pozostało z *pokracznego bękarta traktatu wersalskiego*.

Przyjaźń i zgodna współpraca obu agresorów miała spowodować, że Polska zostałaby wymazana z mapy Europy na zawsze, a naród polski przestałby istnieć. Początkiem tego procesu miało być zniszczenie polskiej inteligencji. W wyniku działań wojennych do sowieckiej niewoli dostało się ponad 250 tys. oficerów i żołnierzy. Po pewnym czasie żołnierzy zwolniono, natomiast oficerowie przetrzymywani byli w obozach.

Kiedy uznano, że nie da się ich przeciągnąć na swoją stronę, podjęto decyzję o ich likwidacji. Jednak już wcześniej, w porozumieniu z Niemcami, rozpoczęto akcję masowych deportacji Polaków z Kresów Wschodnich w głąb ZSRR. Pierwsza taka wywózka miała miejsce w nocy z 9 na 10 lutego 1940 r. i objęła swym zasięgiem ok. 250 tys. ludzi. Dało to początek akcji przeciwko narodowi polskiemu, w którą doskonale wpisuje się zbrodnia katyńska. Musimy jednak pamiętać, że to tylko symbol tej tragedii.

Badania nad wyjaśnieniem tej kwestii trwają od wielu lat i ciągle dalecy jesteśmy od ich zakończenia. Wynika to przede wszystkim z trudności w dostępie do akt zbrodni przechowywanych w archiwach rosyjskich. Przez wiele lat były one niemożliwe także ze względu na wewnętrzną sytuację w Polsce, bowiem rządzący komuniści nie byli zainteresowani w podejmowaniu tego tematu. Wiedza na temat Katynia przekazywana była więc tylko za pomocą niezależnych wydawnictw.

Dziś prawda o Katyniu jest już wiedzą powszechną, choć ciągle brakuje wielu jej elementów. Dlatego cieszy każda inicjatywa podejmowana zwłaszcza przez środowiska lokalne, dokumentująca to wydarzenie. Jest to swoisty pomnik budowany bohaterom często nieobecny w lokalnej pamięci. Książka Sebastiana Tulińskiego jest właśnie takim pomnikiem. Przypomina bowiem tych, którzy zginęli na nieludzkiej ziemi za to, że byli Polakami pamiętającymi o swoim obowiązku wobec ojczyzny.

prof. dr hab. Stanisław Jankowiak

Od autora

Zbrodnia katyńska jest symbolem martyrologii narodu polskiego, synonimem tragedii oficerów i inteligencji polskiej. To doświadczenie ważne dla kolejnych pokoleń Polaków, część naszej historii, pamięci i tożsamości.

Dramatyczne wydarzenia miały miejsce w lesie katyńskim (obóz kozielski), Charkowie/Piatichatkach (obóz starobielski), Kalininie¹ (obóz ostaszkowski), gdzie osadzono przede wszystkim funkcjonariuszy Policji Państwowej, pracowników sądownictwa, żołnierzy, oficerów Korpusu Ochrony Pogranicza i pracowników wywiadu.

Zbrodni dopuścili się oprawcy z radzieckiego NKWD. Zwyrodnialcy mordowali strzałem w tył głowy, z woli ówczesnych przywódców ZSRR, w tym Józefa Stalina. Śmierć Polaków z rąk sowieckich katów w 1940 r. już na zawsze będzie przypominać o groźbie zniewolenia, zniszczenia ludzi i narodów. Będzie także świadectwem tego, że ludzie i narody potrafią – nawet w czasach najtrudniejszych – wybrać wolność i obronić prawdę.

Przez dziesięciolecia tamte tragiczne dni najnowszej historii Polski nie istniały w oficjalnej historiografii. Przemilczana zbrodnia pojawiała się wyłącznie podczas rodzinnych spotkań. Jedyne publikacje ukazujące świadectwa tamtej tragedii dostępne były za tzw. żelazną kurtyną albo w tzw. drugim obiegu. Zastłona milczenia opadła również nad edukacją i wychowaniem szkolnym blisko dwóch pokoleń Polaków.

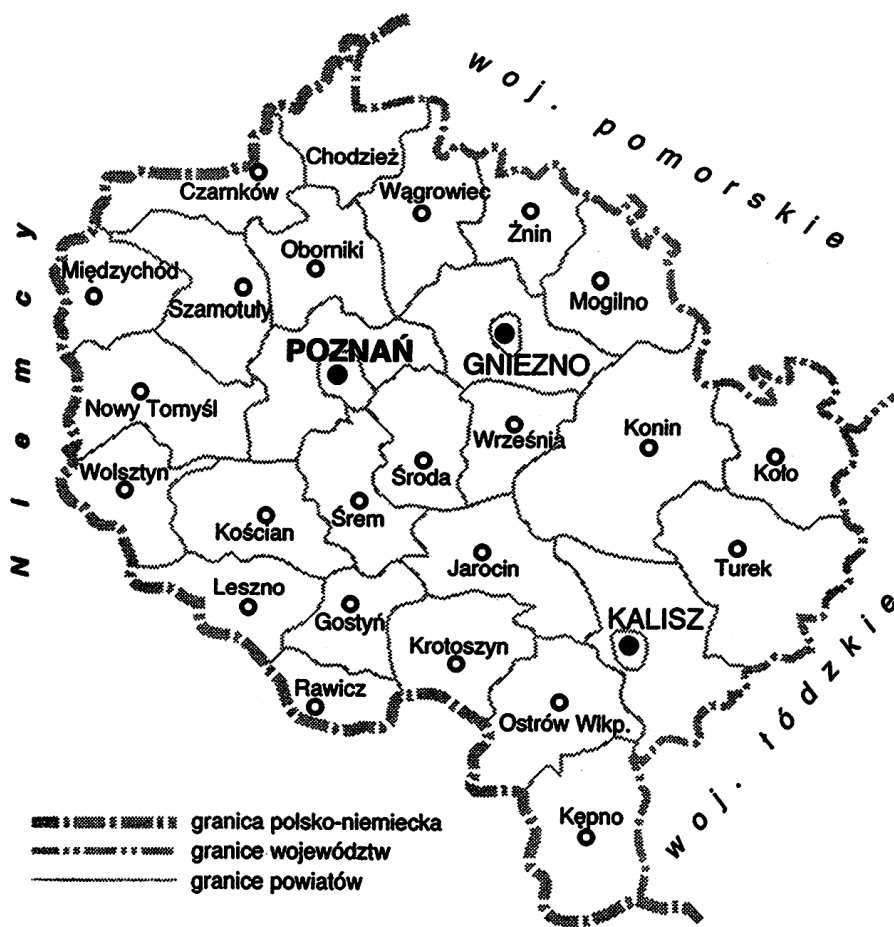
Przypadająca w bieżącym roku 71. rocznica mordu katyńskiego skłania nas do przybliżenia męczeństwa tysięcy Polaków, w tym mieszkańców gmin wchodzących w skład powiatu grodzkiego² w granicach z 1 stycznia 1999 r. Podkreślić należy, że gminy przed wybuchem II wojny światowej funkcjonowały w granicach różnych powiatów: kościańskiego (Kamieniec, Wielichowo), nowotomyskiego (Granowo, Grodzisk Wielkopolski) i wolsztyńskiego (Rakoniewice). Lista ofiar masakry katyńskiej dotyczy osób urodzonych, zamieszkałych i pełniących służbę w wyżej wymienionych gminach. Przy miejscowościach urodzenia, zamieszkania i służby podałem nazwę powiatu, ponieważ często występuje kilka miast/wsi w kraju o tej samej nazwie – według podziału administracyjnego z 1939 r.

¹ Kalinin – nazwa Tweru w latach 1931-1990.

² 1 kwietnia 1932 r. zniesiono powiat grodziski, a jego terytorium włączono do powiatu nowotomyskiego. Powiat grodziski istniał w latach 1887-1932, 1941-1945 i od 1999.

Nie można mówić o ofiarach zbrodni katyńskiej, nie znając choćby krótkiej historii polityki systemu stalinowskiego wobec narodu polskiego, dlatego w pierwszym rozdziale przedstawiłem zarys dziejów skrytobójczego mordu dokonanego przez NKWD na obywatelach państwa polskiego. W drugim rozdziale omówiłem sprawę tzw. kłamstwa katyńskiego, która jest bardzo ważna, ponieważ przez wiele lat władze radzieckie i polscy komuniści przyjęli wbrew faktom nieprawdziwą wykładnię na temat zbrodni katyńskiej. Znikały tajne raporty, cenzurowano wiadomości radiowe, niejedna kariera legła w gruzach, by nie wyszły na jaw dowody tej przerażającej zbrodni.

Dopiero mając w pamięci obraz eksterminacji polskich elit i walki o prawdę historyczną, można przejść do omówienia ofiar zbrodniczej polityki z perspektywy naszej „małej ojczyzny”. Myślę, że cennym uzupełnieniem treści są nieznane fotografie archiwalne, fragmenty listów pisanych w niewoli radzieckiej, dokumenty, mapy i ilustracje

Województwo poznańskie w latach 1938-1939

umundurowania Wojska Polskiego, Policji Państwowej, Policji Województwa Śląskiego, Straży Granicznej, Korpusu Ochrony Pogranicza i funkcjonariusza NKWD.

W pracy niezastąpione okazały się materiały pochodzące z archiwów i opracowania dotyczące zbrodni katyńskiej. Wartościowe okazały się zbiory prywatne i księgi cementarne dla nekropolii wojennych w Katyniu, Miednoje i Charkowie. Korzystałem też z portali internetowych poświęconych zbrodni katyńskiej.

Serdecznie dziękuję Panu prof. dr. hab. Stanisławowi Jankowiakowi (Wydział Historyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), recenzentowi naukowemu niniejszej książki, za cenne uwagi merytoryczne.

Pomocą w dziele powstania tej pracy służyły następujące osoby i instytucje: dr hab. Anita Magowska (Katedra i Zakład Historii Nauk Medycznych Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu), prof. dr hab. Ryszard Marciniak (dziekan Wydziału Lekarskiego I Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu), dr Wojciech Grobelski (Centralny Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej w Koszalinie), Liliana Kniaziuk (Uniwersytet Zielonogórski), Bogdan Kielin (Rektorat Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie), Magdalena Łubnicka (Muzeum Katyńskie w Warszawie), Patrycja Sintka-Buciora (Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu), Roy Lämmel (Archiwum Uniwersytetu w Lipsku), Sebastian Wytrzyszczak (Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Wiesława Głąb (Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego), Andrzej Borowski (Poznański Oddział Stowarzyszenia „Rodzina Policyjna 1939”), Andrzej Cichos (Klub Oficerów Rezerwy Ligi Obrony Kraju w Grodzisku Wielkopolskim), Anna Koza,

Fragment mapy samochodowej województwa poznańskiego z 1939 r. z zaznaczonymi miejscowościami obecnego powiatu grodziskiego

Hanna Pauba i Krystyna Szawała (Biblioteka Publiczna w Grodzisku Wielkopolskim), Małgorzata Dziełak i Andrzej Dyba (Biblioteka Wyższej Szkoły Policji w Szczytnie), Dariusz Matuszewski (Towarzystwo Miłośników Ziemi Grodziskiej), Zenon Józwiak (Instytut im. Generała „Grotę” Roweckiego w Lesznie), Piotr Kaczmarek (Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Eugeniusza Kwiatkowskiego w Grodzisku Wielkopolskim), Rafał Lusina (Motocyklowe Stowarzyszenie Pomocy Polakom za Granicą „Wschód-Zachód”), Regina Piątek (Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Warszawie), Zygmunt Duda (regionalista z Opalenicy), Grzegorz Fórmaniak (Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Eugeniusza Kwiatkowskiego), Anna Nowak (Urząd Miasta i Gminy Lwówek), Jan Serkis (Urząd Stanu Cywilnego w Horyńcu-Zdroju), Katarzyna Gozdowiak (Wielkopolski Urząd Wojewódzki w Poznaniu), Małgorzata Derwich (Departament Kultury Urzędu Marszałkowskiego w Poznaniu), Paweł Michalski (Centrum Kultury w Wielichowie), Renata Wajs (Urząd Stanu Cywilnego w Rakoniewicach), Sabina Bajonańska-Ryczaj (Urząd Stanu Cywilnego w Grodzisku Wielkopolskim), Julia Szaferska (Grodziska Powiatowa), Krzysztof Figaszewski (Nasz Dzień po Dniu), Franciszek Gwardzik (Powiaty-Gminy), Krzysztof Sadowski (Radio Merkury Poznań), Marcin Brudło (portal EchaOkolic.pl), Grzegorz Jakubowski, Jacek Gawron, Jan Pawicki, Katarzyna Paw, Katarzyna Skąlecka-Braska, Klara Nowaczyk, Maciej Bereszyński, Zdzisław Wojtczak.

Wyrażam szczególne podziękowania marszałkowi Województwa Wielkopolskiego Markowi Woźniakowi, staroście grodzickiemu Mariuszowi Zgaińskiemu i burmistrzom: Grodziska Wielkopolskiego – Henrykowi Szymańskiemu, Rakoniewic – Gerardowi Tomiakowi i Wielichowa – Adamowi Łanieckiemu oraz wójtowi Granowa – Zbigniewowi Kaczmarskiemu, jak również wielu innym osobom za przychyłność i pomoc finansową. Wyrazy wdzięczności za objęcie patronatu honorowego nad moim przedsięwzięciem składam prof. dr. hab. Januszowi Ciskowi – dyrektorowi Muzeum Wojska Polskiego i dr. hab. Andrzejowi Krzysztofowi Kunertowi – sekretarzowi Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.

Synowie Grodziska Wielkopolskiego (13 osób), Granowa (3 osoby), Kamieńca (11 osób), Rakoniewic (10 osób) i Wielichowa (18 osób) oddali życie wierni przysiędze żołnierskiej. Należy podkreślić, że policjanci: Stanisław Talarczyk i Wiktor Ledziński związani byli z Kamieńcem, Rakoniewicami, Wielichowem, dlatego ich personalia zamieściłem na listach dwóch miejscowości.

Wśród 53 mieszkańców ziemi grodziskiej, ofiar zbrodni katyńskiej, których nazwiska udało się ustalić, było 24 oficerów Wojska Polskiego, 2 funkcjonariuszy Korpusu Ochrony Pogranicza i strażnik graniczny. W tej grupie byli m.in. nauczyciele, urzędnicy, dyrektorzy, prawnicy, członkowie tajnych organizacji, powstańcy wielkopolscy, ekonomiści, lekarze. Związanych z naszą „małą ojczyzną” było również 26 policjantów.

Dla osób, które zginęły w ZSRR, dewiza *Honor i Ojczyzna* z czasów napoleońskich była treścią ich życia. Zginęli tylko dlatego, że byli Polakami i nie chcieli się wyprzeć

własnych zasad. Dziś jedyne, co możemy dla tamtych ludzi zrobić, to zachować pamięć i swoją postawą zawsze dawać o Nich świadectwo.

W powiecie grodziskim na przestrzeni ostatnich lat podejmowano wiele inicjatyw mających na celu szerzenie wiedzy i kultywowanie pamięci o tej tragicznej zbrodni, m.in. opracowanie przez uczniów Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych im. Eugeniusza Kwiatkowskiego programu multimedialnego *Katyń-Golgota Wschodu* i zajęcie 2. miejsca w województwie (2000), uczczenie ofiar zbrodni katyńskiej podczas uroczystej sesji Rady Miasta Grodziska Wielkopolskiego (2008), odsłonięcie tablicy katyńskiej w Rakoniewicach (2010), nabożeństwo żałobne w intencji ofiar mordu katyńskiego w Wielichowie (2010).

Mam nadzieję, że w przyszłości zostaną w pełni otwarte archiwa i historycy regionaliści uzupełnią informacje o pomordowanych mieszkańcach ziemi grodziskiej; żywię też przekonanie, że dzięki tej publikacji uda się ocalić w pamięci naszej i potomnych tę tragiczną kartę w dziejach Rzeczypospolitej.

9-10 listopada 2007 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Lech Kaczyński awansował ofiary zbrodni katyńskiej na wyższe stopnie. Uroczystość na pl. Marszałka Józefa Piłsudskiego w Warszawie była hołdem oddanym katyńskim męczennikom. Aby pamięć o obywatelach polskich zamordowanych na terenie ZSRR wiosną 1940 r. przetrwała w świadomości współczesnych Polaków, 14 listopada 2007 r. Sejm Rzeczypospolitej Polskiej przez aklamację przyjął uchwałę o ustanowieniu 13 kwietnia – Dniem Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej.

Niniejsze opracowanie może być przyczynkiem do rozpatrywania dziejów mieszkańców naszej rodzimej ziemi, przetrzymywanych w obozach NKWD w Kozielsku, Starobielsku, Ostaszkowie i spoczywających w dołach śmierci Katynia, Charkowa, Miednoje. Mam nadzieję, że praca ta potwierdza potrzebę dalszych badań nad losem mieszkańców ziemi grodziskiej w czasie II wojny światowej.

I.
Z DZIEJÓW ZBRODNI KATYŃSKIEJ

1. INWAZJA RADZIECKA

17 września 1939 r. o godz. 5.00 nad ranem czasu moskiewskiego Armia Czerwona przekroczyła wschodnią granicę państwa polskiego. Wojska pierwszego rzutu, które zostały przeznaczone do ataku na Polskę, uformowane były w dwa fronty: białoruski (dowódca Michaił Kowalow) i ukraiński (dowódca Siemion Timoszenko). Łącznie siły pierwszego rzutu obejmowały 9 korpusów i dywizję piechoty, 5 korpusów i dywizję kawalerii, 2 korpusy i 12 brygad czołgów. W sumie ok. 620 tys. żołnierzy, 4,7 tys. czołgów i 3,3 tys. samolotów. Jednostki te posiadały zatem prawie dwa razy więcej czołgów niż Wehrmacht 1 września 1939 r. i dwa razy tyle samolotów bojowych co Luftwaffe na froncie polskim.

W nocy z 17 na 18 września 1939 r. polskie władze państwowe przez granicę z Rumunią opuściły kraj. Wbrew traktatowi prezydent Ignacy Mościcki, rząd z premierem Felicjanem Sławoj-Składkowskim i wódz naczelny Edward Śmigły-Rydz ze sztabem zostali internowani w Rumunii.

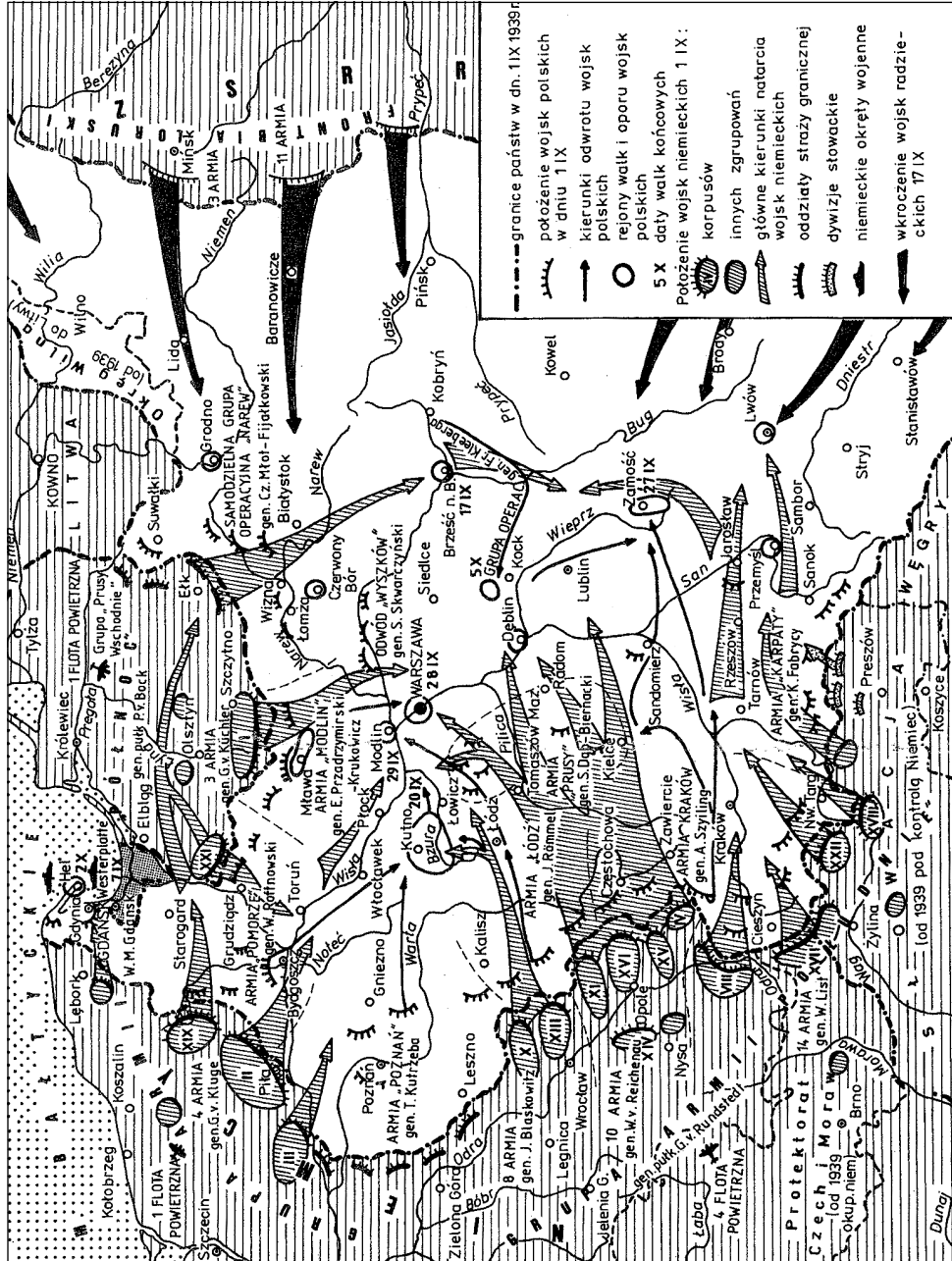
Mimo przewagi agresora i rozkazu naczelnego wodza, którego fragment brzmiał: *Bijemy się tylko z Niemcami. Z bolszewikami wojny nie prowadzimy. Do nich nie strzelać, chyba że nas zaatakują...*, polscy żołnierze Korpusu Ochrony Pogranicza¹ stawili czynny opór. Doszło do nierównej walki z najeżdżcą ze wschodu. Polacy bez wsparcia sojuszników – Wielkiej Brytanii i Francji byli bezsilni wobec wroga.

Jednostki Korpusu Ochrony Pogranicza uległy rozproszeniu w bitwie pod Wytcznem (1 października 1939). Po całodziennych walkach, wobec przewagi wroga, gen. Wilhelm Orlik-Rückemann rozkazał odwrót i rozwiązał grupę.

Atak Związku Radzieckiego był pogwałceniem podpisanych i obowiązujących traktatów oraz paktów ratyfikowanych przez Polskę i ZSRR². Sowietci realizowali postanowienia układu Ribbentrop-Mołotow, który podpisali 23 sierpnia 1939 r. w Moskwie ministrowie spraw zagranicznych Niemiec i ZSRR. Dotyczył on wspólnego ataku na Polskę i podziału terytorium na strefy wpływów.

¹ Korpus Ochrony Pogranicza – formacja wojskowa utworzona w 1924 r. do ochrony granicy wschodniej Polski przed penetracją agentów i terrorystów ze wschodu.

² Umowy międzynarodowe podpisane przez Polskę i ZSRR (przed 17 września 1939): ryski traktat pokojowy (1921), protokół Litwinowa (1929), pakt o nieagresji Polska-ZSRR (1932), konwencja o określeniu napaści (1933), protokół prolongujący pakt o nieagresji Polska-ZSRR (1934).

Wojna obronna Polski w 1939 r.

Pakt sankcjonował IV rozbiór Polski³ i stanowił podłoże dla systemu radziecko-niemieckiego, który zwalczał polskie dążenia niepodległościowe. Po kapitulacji Warszawy, układ potwierdzono traktatem z 28 września 1939 r. Strefa wpływów sowieckich miała przebiegać na rzekach Pisa-Narew-Bug-San. Okupanci triumfowali.

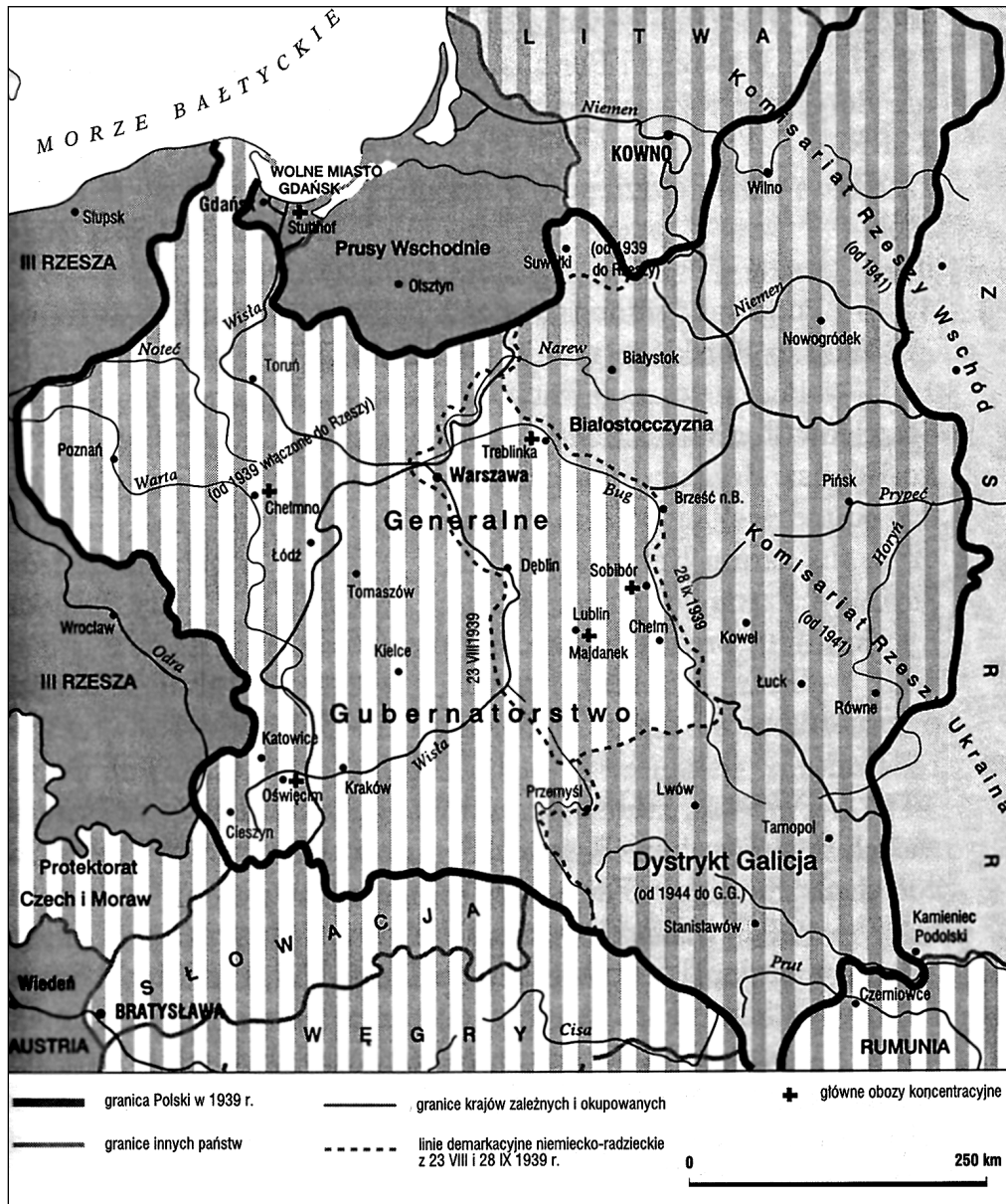
Istnienie przymierza ujawniono publicznie 25 marca 1946 r. podczas procesu zbrodniarzy nazistowskich w Norymberdze. Władze Związku Radzieckiego przyznały się do jego istnienia w 1989 r.

³ Niektórzy historycy uważają, że był nim pakt Ribbentrop-Mołotow, inni zaś twierdzą, że była nim konferencja w Jałcie przywódców ZSRR, USA i Wielkiej Brytanii, dotycząca współdziałania w końcowej fazie wojny oraz ustalenia politycznych zasad powojennej organizacji świata.

Bilans kampanii wrześniowej

(Na podstawie danych liczbowych magazynu „Gazety wojenne” oprac. graf. R. Tuliński)

Polska w okresie II wojny światowej

2. POLSCY JEŃCY W ZWIĄZKU RADZIECKIM

W następstwie radzieckiej inwazji do niewoli dostało się około ćwierć miliona polskich żołnierzy i kilka tysięcy funkcjonariuszy Policji Państwowej oraz innych służb mundurowych. Dla rozwiązania wszelkich kłopotów związanych z tak dużą liczbą jeńców, już 19 września 1939 r. Beria podpisał rozkaz nr 0308 o ustanowieniu przy NKWD Zarządu ds. Jeńców Wojennych i Internowanych. Na czele tego Zarządu stanął funkcjonariusz radzieckich organów bezpieczeństwa – Piotr Soprunienko.

Jeńców umieszczono w 138 zbiorczych obozach przejściowych. Najważniejsze obozy znajdowały się w Ostaszkowie, Juchnowie, Kozielsku, Putywlu, Kozielszczyźnie, Starobielsku, Juży i Ornakach.

Do końca października 1939 r. polscy oficerowie zostali rozlokowani w dwóch obozach – w Kozielsku (4594 jeńców⁴), położonym 250 km na południowy-wschód od Smoleńska, i w Starobielsku (3894 jeńców⁵), 230 km na południowy-wschód od Charkowa. Funkcjonariusze Policji Państwowej, Policji Województwa Śląskiego⁶, Straży Granicznej, Straży Więziennej, żołnierze Korpusu Ochrony Pogranicza, niewielkie grupy kapelanów wojskowych, lekarzy, sędziów, żandarmów, pracowników wywiadu umieszczono w obozie na wyspie Stołbnyj na jeziorze Selinger, 11 km od Ostaszkowa (6364 jeńców⁷).

Kolumna aresztowanych policjantów i cywilnych wrogów ludu konwojowana przez Armię Czerwoną

Polscy żołnierze konwojowani przez Sowietów do kolejowych punktów załadunku za granicą polsko-radziecką

⁴ N. Lebediewa, *Katyń. Zbrodnia przeciwko ludzkości*, Warszawa 1997, s. 165.

⁵ *Katyń. Dokumenty zbrodni. Zagłada. Marzec-czerwiec 1940*, t. 2, red. W. Materski, Warszawa 1998, s. 152-155.

⁶ Policja Województwa Śląskiego działała na obszarze autonomicznego województwa śląskiego w latach 1922-1939. Formacja ta była odrębna od międzywojennej Policji Państwowej. Była podległa wojewodzie śląskiemu i finansowana przez Skarb Śląski.

⁷ A. Paul, *Katyń. Stalinowska masakra i tryumf prawdy*, Warszawa 2006, s. 97.

W sumie odizolowano i uwięziono ok. 15 tys. jeńców, wśród nich: 295 generałów, pułkowników i podpułkowników, 2080 majorów i kapitanów, 6049 poruczników, podporuczników i chorążych, 1030 oficerów i podoficerów policji, straży granicznej i żandarmerii, 5138 szeregowców policji, żandarmerii, służby więziennej i agentów wywiadu oraz 144 urzędników, obszarników, księży i osadników wojskowych. W gronie uwięzionych Polaków znaleźli się również Wielkopolanie.

Specjalny wagon więzienny tzw. stołypinka, który pojawił się na rosyjskich szynach w 1908 r. Nazwa od premiera Piotra Stołypina, który w czasach cara Mikołaja II kierował tłumieniem rewolucji 1905-1907. „Stołypinka” to wagon przedzielony w środku pełną ścianą, z ławkami wokół ścian. Każdy wagon to osiem zamykanych od zewnątrz cel pozbawionych okien. W takich wagonach więziennych transportowano m.in. jeńców wojennych – ofiary zbrodni katyńskiej.

Mercedes „czarny kruk” – samochód używany przez NKWD do transportu jeńców

3. DECYZJA O WYMORDOWANIU

Władze radzieckie na początku 1940 r. nie miały opracowanych koncepcji dotyczących przyszłych losów Polaków. Przewidywano kary śmierci dla części internowanych, ale na początku marca 1940 r. Ławrientij Beria (ludowy komisarz spraw wewnętrznych) wysunął propozycję zamordowania jeńców. Przedstawiony w Biurze Politycznym KC WKP(b) plan pozytywnie rozpatrzył Józef Stalin i najwyżsi funkcjonariusze partii – Wiaczesław Mołotow, Kliment Woroszyłow, Łazar Kaganowicz, Michaił Kalinin i Anastas Mikojan.

5 marca 1940 r. podjęto decyzję o egzekucji. Powodem tej decyzji była nieugięta postawa większości zatrzymanych Polaków, którzy nie zgadzali się na współpracę z Sowietami. Beria na forum Biura Politycznego stwierdził, że są to wrogowie państwa radzieckiego kompletnie nieprzydatni, dlatego trzeba ich szybko zgładzić.

Formalnie o losie ok. 15 tys. Polaków zdecydowało Kolegium Specjalne NKWD – Leonid Basztakow, Bachczo Kobułow i Wiaczesław Mierkułow, którzy wydawali w trybie specjalnym wyroki śmierci. Od 3 kwietnia do 12 maja 1940 r. z obozów specjalnych wywożono grupy jeńców, których rozstrzeliwano, używając niemieckich pistoletów „Walther”, ponieważ radzieckie pistolety „TT” szybko się psuły.

Rany klute sowieckim bagnetem, związane sznurem ręce, zakneblowane usta u części zamordowanych jeńców wskazują na to, że młodszy oficerowie przed śmiercią próbowali walczyć, nie chcieli pogodzić się z losem. Starsi najwyraźniej pogodzili się z sytuacją, ponieważ nie byli związani ani zakneblowani. Tego, jak wyglądała egzekucja, nie wiemy dokładnie, jednak wysuwane tezy nie różnią się znacząco od siebie. Prawdopodobnie polscy oficerowie musieli położyć się twarzą do ziemi na linii dołów śmierci, a dwóch enkawudzistów przechodziło wzdłuż nich. Jeden oddawał strzał z pistoletu, przyłożywszy go do potylicy, a drugi zajmował się przeładunkiem broni⁸.

Nieco inną procedurę w przeciwieństwie do pozostałych miejsc kaźni zastosowano w Kalininie. Tam jeńców z cel prowadzono pojedynczo do tzw. pokoju leninowskiego i spisywano ich personalia. Później zakładano kajdanki i kierowano do specjalnego pomieszczenia, następnie strzelano z pistoletów w tył głowy. Ciała zabitych wywo-

⁸ J. Zawodny, *Katyń*, Paryż 1989, s. 93.

Niemiecki pistolet „Walther P38”. Niezawodność tego typu broni sprawiła, iż NKWD używała jej przy masowych egzekucjach.

13 130 21
144 07
СОВ. СЕКРЕТНО
07 5. III - 40 г

СССР
**НАРОДНЫЙ КОМИССАРИАТ
ВНУТРЕННИХ ДЕЛ**

„ марта 1940 г.
№ 494/5
г. МОСКВА

Ц К В К П (б)

товарищу СТАЛИНУ

*За
Л. Берия*

В лагерях для военнопленных НКВД СССР и в тюрьмах западных областей Украины и Белоруссии в настоящее время содержится большое количество бывших офицеров польской армии, бывших работников польской полиции и разведывательных органов, членов польских националистических к-р партий, участников вскрытых к-р повстанческих организаций, перебежчиков и др. Все они являются заклятыми врагами советской власти, преданнейшими ненависти к советскому строю.

*В. Берия
Н. Яковлев
А. Мухоморов*

Военнопленные офицеры и полицейские, находясь в лагерях, пытаются продолжать к-р работу, ведут антисоветскую агитацию. Каждый из них только и ждет освобождения, чтобы иметь возможность активно включиться в борьбу против советской власти.

Т. Калинин - за
Т. Казакович - за

Органами НКВД в западных областях Украины и Белоруссии вскрыт ряд к-р повстанческих организаций. Во всех этих к-р организациях активную руководящую роль играли бывшие офицеры бывшей польской армии, бывшие полицейские и канцармы.

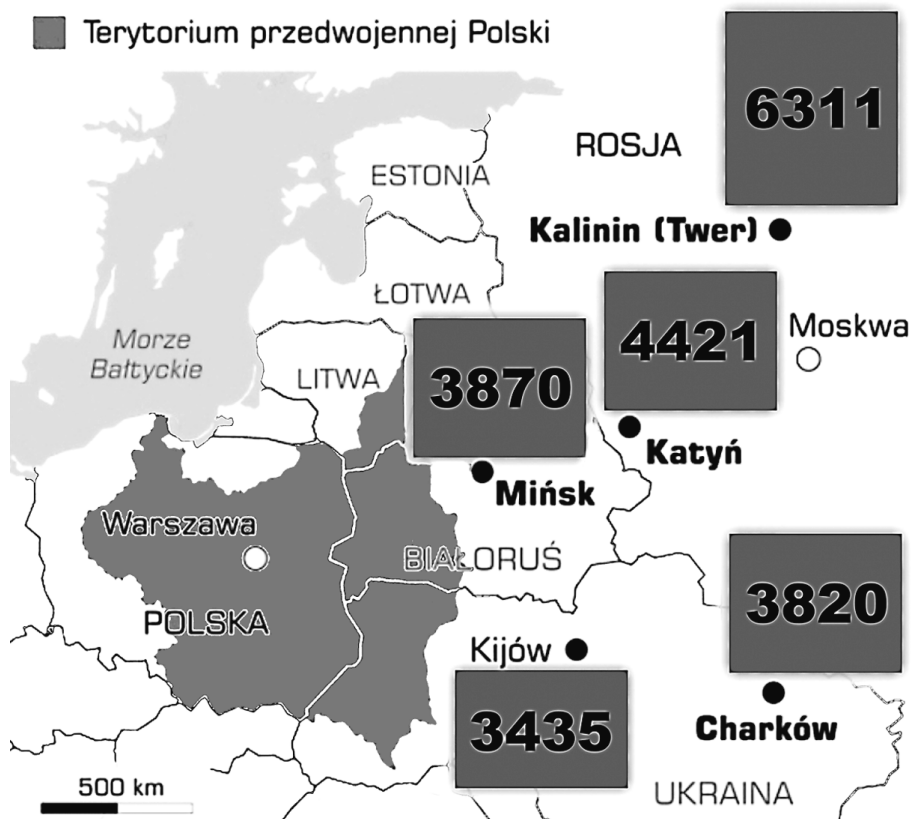
Среди задержанных перебежчиков и нарушителей гос-

Wniosek Ławrentija Berii z akceptacją członków Politbiura WKP(b)
– decyzja katyńska z 5 marca 1940 r.

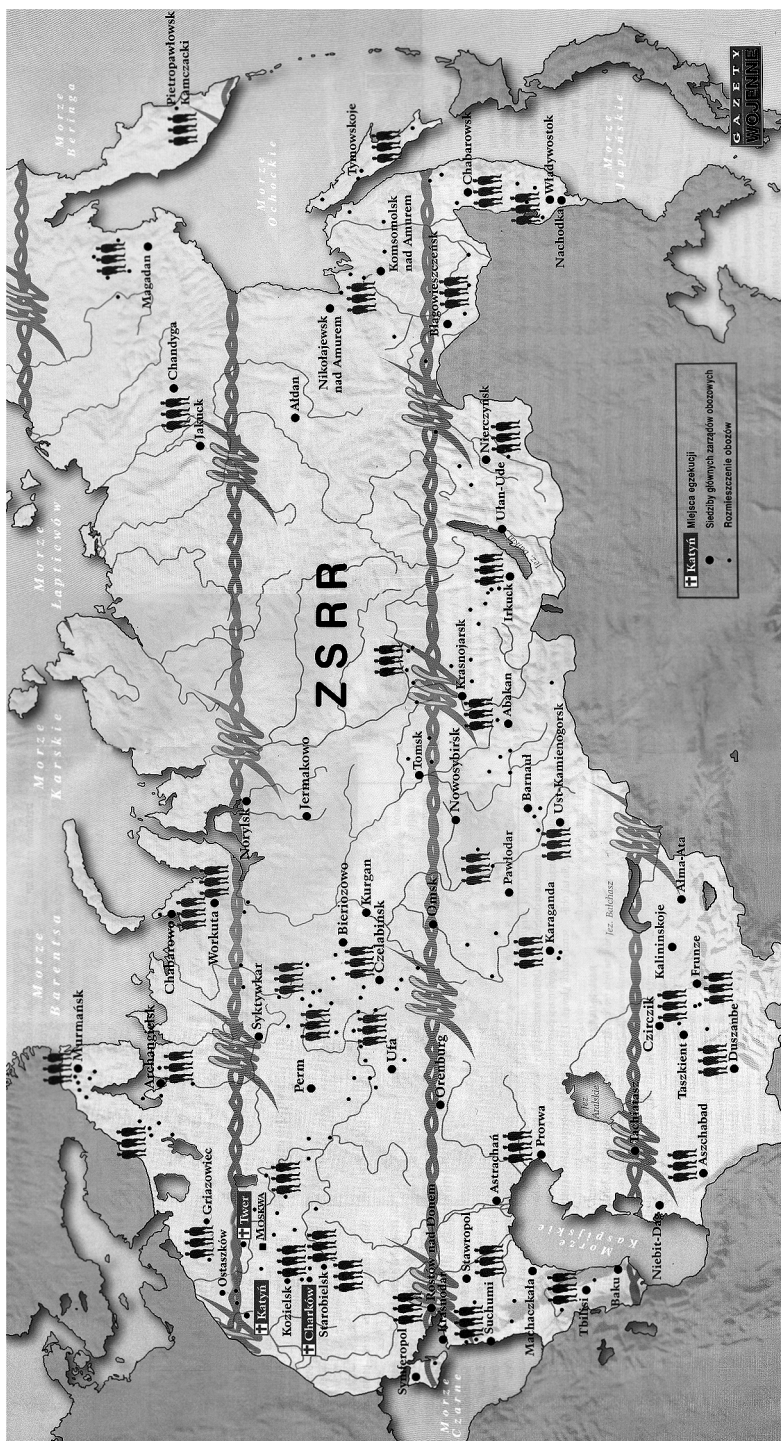
żono krytymi ciężarówkami w okolice wsi Miednoje. Operacją dowodził mjr Wasilij Błochin – funkcjonariusz aparatu bezpieczeństwa, który zabijał niemal codziennie i kierował bezpośrednio egzekucjami Polaków.

Ofiary zbrodni stalinowskiej grzebano w masowych grobach. Wiosną 1940 r. skazano na śmierć ok. 22 tys.⁹ jeńców, w tym ok. 15 tys. oficerów Wojska Polskiego

⁹ Pod pojęciem zbrodni katyńskiej określa się masową eksterminację ok. 15 tys. polskich jeńców wojennych zagarniętych przez Armię Czerwoną do niewoli po 17 września 1939 r. 5 marca 1940 r. szef NKWD proponował rozstrzelać dodatkowo 11 tys. więźniów spośród ogółem ponad 18 tys. przetrzymywanych w więzieniach NKWD w zachodnich obwodach Białorusi i Ukrainy. Zamiast planowanych 11 tys., rozstrzelano 7305 więźniów, z czego 3435 przypadło na osadzonych w więzieniach Ukrainy, pozostałych 3870 na uwięzionych na Białorusi. Pozostaje pytanie, gdzie zostali zamordowani i pochowani więźniowie z Białorusi i Ukrainy. Prawdopodobne są dwa miejsca: Kijów, groby – Bykownia (3435) i Mińsk, ofiary pochowane w Kuropatach (3870). Według sowieckiego tzw. tajnego raportu z 1959 r. w wyniku ludobójczej decyzji rozstrzelano w lesie katyńskim (obóz kozielski) – 4421 osób, w Charkowie (obóz starobielski) – 3820 osób, w Twerze (obóz ostaszkowski) – 6311 osób oraz w innych obozach i więzieniach – 7305 osób.

Miejsca rozstrzelania polskich jeńców wojennych przez NKWD wiosną 1940 r.
(granice współczesne)

Obozy jenieckie i pracy na terenie ZSRR w okresie II wojny światowej
(Źródło: „Gazety wojenne”)

i policjantów. W celu zatarcia śladów miejsc, w których zakopane zostały ciała posadzono młode sosenki¹⁰.

Spośród przetrzymywanych w Starobielsku, Kozielsku i Ostaszkowie ocalało jedynie 3% jeńców, czyli 395 osób¹¹. Okoliczności pozostawienia ich przy życiu były zróżnicowane i nie do końca wyjaśnione. Na rzecz niektórych skutecznie interweniowali przedstawiciele III Rzeszy, z którą ZSRR utrzymywał wówczas przyjazne stosunki. Niewielu deklarowało przekonania komunistyczne lub przynależność do partii komunistycznej. Pewną częścią interesowały się poszczególne instytucje ZSRR ze względu na ich wiedzę i określone umiejętności. Spośród generałów znajdujących się na wiosnę 1940 r. w trzech wymienionych obozach ocalał jedynie gen. Jerzy Wołkowiński¹². Wielu zamordowanych nie odnaleziono do dnia dzisiejszego. W miejscach kaźni na Wschodzie zginęło 1570 Wielkopolan¹³. Wśród rozpoznanych znajdowały się zwłoki mieszkańców ziemi grodziskiej.

---

¹⁰ *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów z przedmową Władysława Andersa*, Londyn 1982, s. 107.

¹¹ *Katyń. Dokumenty zbrodni. Zagłada. Marzec-czerwiec 1940*, t. 2, red. W. Materski, Warszawa 1998, s. 242-243.

¹² *Zbrodnia katyńska w świetle*, s. 18.

¹³ A. Pietrowicz, *Rodziny wielkopolskie w cieniu Zbrodni Katyńskiej*, w: „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 4/2010, s. 60.

II.
KŁAMSTWO KATYŃSKIE

1. NIEMCY, SOWIECI I ALIANCE

Po agresji Niemiec na ZSRR 22 czerwca 1941 r. szybko dotarły do Niemców krążące wśród miejscowej ludności pogłoski o istnieniu masowych grobów. Latem 1942 r. robotnicy polscy (m.in. Teofil Rubasiński z Wielkopolski), zatrudnieni przymusowo przy naprawie torów, poinformowani przez miejscową ludność, rozkopali jeden z grobów w lesie katyńskim i stwierdzili, że pochowani są tam polscy oficerowie¹. Niemcy początkowo nie wykazywali zainteresowania, dopiero 18 lutego 1943 r. rozpoczęli prace ekshumacyjne. 29 marca 1943 r. do Katynia przyleciał prof. Gerhard Buhtz z Wrocławia.

10 kwietnia 1943 r. sprowadzili na miejsce zbrodni grupę działaczy społecznych i polskich intelektualistów. Podporucznik Zbigniew Rowiński, pochodzący z Ostrowa Wielkopolskiego, był świadkiem przy ekshumowaniu zwłok pomordowanych oficerów. Przebywał w Oflagu IIC Woldenberg (dziś Dobiegniew). W delegacji Rowiński pełnił rolę prokuratora i tłumacza. 16 września 1943 r. zapisał w swoim notatniku: *Przyjechalismy do Smoleńska na kilka dni po rozpoczęciu prac ekshumacyjnych, kiedy wydobyto z dołów śmierci zaledwie 300 zwłok, z których tylko 160 zidentyfikowano na podstawie znalezionych przy nich dokumentów*².

13 kwietnia 1943 r. o godz. 9.15 czasu nowojorskiego, niemiecka rozgłośnia radiowa nadała informację: *Ze Smoleńska donoszą, że miejscowa ludność wskazała władzom miejsce tajnych egzekucji masowych, wykonywanych przez bolszewików, gdzie GPU wymordowało 10 000 polskich oficerów. Władze niemieckie udały się do miejscowości Kozia Góra będącej sowieckim uzdrowiskiem, położonym 16 km na zachód od Smoleńska, gdzie dokonały strasznego odkrycia. Znalazły dół mający 28 metrów długości i 16 metrów szerokości, w którym znajdowały się ułożone w 12 warstwach trupy oficerów polskich w liczbie 3 tysiące*³.

¹ G. Kaczorowski, T. Rubasiński, *Pierwszy brzozywy krzyż*, w: „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 4/2010, s. 110-113.

² K. Plucińska-Surówka, *Katyński świadek Zbigniew Rowiński*, w: „Przegląd Wielkopolski”, nr 3/2010, s. 37-47.

³ *Zbrodnia katyńska w świetle*, s. 85.

Zbiorowe mogiły polskich żołnierzy w Katyniu

Niemcy, oskarżając Związek Radziecki, pokładali w tym fakcie niemałe nadzieje na rozbięcie koalicji antyhitlerowskiej. Goebbels chciał dowieść, że Polska nic nie zyska na wyzwoleniu jej przez Armię Czerwoną. W ten sposób rozwiązano zagadkę nagłego przerwania kontaktów tysięcy polskich oficerów z rodzinami i ich tajemniczego zniknięcia. W odpowiedzi na komunikat radia berlińskiego, radio moskiewskie (15 kwietnia 1943) i dziennik „Prawda” (17 kwietnia 1943) podały stanowisko rządu radzieckiego: *W ciągu ubiegłych dwóch, trzech dni oszczercy Goebbelsa rozpowszechniali podle wymysły utrzymując, że władze sowieckie dokonały masowego rozstrzelania polskich oficerów wiosną 1940 roku w okolicy Smoleńska. Wynajdując tę potworność, szubrawcy niemiecko-faszystowscy nie wahają się przed najbardziej bezwstydnymi i nikczemnymi kłamstwami starając się pokryć zbrodnie, które jak to obecnie stało się oczywiste – dokonane były przez nich samych*⁴.

Premier rządu RP w Londynie – Władysław Sikorski apelował do Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o wyjaśnienie odpowiedzialności za zbrodnie. Z identyczną prośbą do tej organizacji zwrócili się Niemcy. Jednak na skutek sprzeciwu Rosjan Międzynarodowy Czerwony Krzyż odrzucił oba wnioski.

Niemcy wybrali wówczas międzynarodowe gremium, składające się z przedstawicieli kilkunastu państw, m.in. Belgii, Danii, Finlandii i Szwajcarii. Ponadto

⁴ *Ibidem*, s. 86.

Ludność cywilna przy ekshumowanych zwłokach w Katyniu, kwiecień 1943 r.

REGIERUNG DES GENERALGOVERNEMENTS
— Hauptabteilung Propaganda —

OBWIESZCZENIE NR. 35.

Do Ludności Generalnego Gubernatorstwa!

Z inicjatywy Wydziału Propagandy w Gen. Gub., udała się w dniu 11. kwietnia b.r. wycieczka przedstawicieli polskiego społeczeństwa do Smoleńska, aby tam przekonać się naocznie o bestialskich mordach dokonanych przez bolszewików na Polakach. Ma to na celu uświadomienie polskiej opinii, jakiby czekał los Polaków, gdyby bolszewikom udało się wtargnąć na tereny polskie czasowo okupowane przez Niemców.

Materiał przywieziony przez delegatów polskich, po odpowiednim opracowaniu podany zostanie ogółowi do wiadomości za pomocą prasy i broszur.

W związku z tym z polecenia Rządu GG. zostanie w najbliższym czasie zorganizowana analogiczna wycieczka do obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu, dla przedstawicieli wszystkich narodowości zamieszkujących teren GG. Wycieczka ta, ma na celu wykazanie jak humanitarne są w porównaniu z metodami bolszewickimi urządzenia niemieckie zmierzające do masowej likwidacji ludności polskiej. Nauka niemiecka wniosła ogromny wkład dorobku kultury na tym polu, bo miast ohydnych i prymitywnego sposobu mordowania ludności, w Oświęcimiu można oglądać nowoczesne urządzenia jak komory gazowe i parowe, płyty elektryczne itp., pozwalające na likwidowanie tysięcy Polaków w niesłychanie krótkim czasie w sposób odpowiadający godności wielkiego narodu niemieckiego. Dość wspomnieć — że tylko wydajność krematorium w Oświęcimiu wynosi już obecnie 3.000 osob na dobę.

W miesiącach letnich przewidziane są dalsze wycieczki pociągami popularnymi do obozów koncentracyjnych w Mauthausen, Oranienburgu, Dachau, Ravensbrück itp.

Kierownicy wszystkich urzędów na terenie Gen. Gub., winni ogłoszenie niniejsze umiścić na miejscu widocznym i bezwzględnie ułatwić swym podwładnym udział w tej wycieczce.

Zgłoszenia uczestnictwa przyjmują już obecnie wszystkie biura MER i Wydział Propagandy w Krakowie, Plac Kleparski Nr. 4.

Krakau, dnia 13. IV. 1943.

Szef Wydziału Propagandy:

(—) Ohlenbusch

13 kwietnia 1943 r. w związku z organizowanymi przez władze niemieckie wycieczkami społeczeństwa polskiego do Katynia, konspiracja przygotowała odezwy, spreparowane jako obwieszczenia Wydziału Propagandy Generalnego Gubernatorstwa, w których proponuje się wycieczki do... Oświęcimia

zgodzili się, aby polscy biegli z Czerwonego Krzyża podjęli prace na cmentarzysku katyńskim. Stalin był bardzo wzburzony, jak to określał *polsko-niemieckim porozumieniem*, i zdecydował o zerwaniu stosunków dyplomatycznych z rządem polskim na uchodźstwie.

Komisja międzynarodowa badająca masowe groby w Katyniu wydała 1 maja 1943 r. komunikat, że zbrodni dokonano na wiosnę 1940 r., co było równoznaczne z uznaniem winy ZSRR.

26 września 1943 r. Armia Czerwona ponownie zajęła Katyń. Powołana komisja pod przewodnictwem Nikołaja Burdienko w komunikacie z 24 stycznia 1944 r. powtórnie obciążyła za zbrodnię Niemców.

W latach 1945-1946, podczas Procesu Norymberskiego, sprawa Katynia nie została rozwiązana, ponieważ radzieccy prokuratorzy włączyli mord Polaków do aktu oskarżenia przeciw Göringowi i innym niemieckim zbrodniarzom wojennym. Wyrok trybunału wojskowego nie uznał ich winnymi⁵.

Amerykanie i Brytyjczycy zaakceptowali prawdę dopiero w okresie „zimnej wojny”. Już w 1952 r. Komisja Kongresu USA w swoim sprawozdaniu uznała winę NKWD i rządu ZSRR. Specjalny raport w 1953 r. przesłali Amerykanie za pośrednictwem sekretarza generalnego ONZ do wszystkich delegacji. Wcześniej przywódcy Wielkiej Brytanii i USA, w imię pragmatyzmu politycznego, udawali, że wierzą w wersję wydarzeń przedstawioną przez Stalina, pomimo że posiadali pełną wiedzę na ten temat przekazaną przez Polaków.

2. ZMOWA MILCZENIA

Po wojnie władze komunistyczne w Polsce winą za mord katyński obciążały zachodnich sąsiadów, a za mówienie prawdy o zbrodni katyńskiej prześladowano lub zamykano do więzienia. W podręcznikach szkolnych temat Katynia przez prawie 50 lat całkowicie pomijano lub co najwyżej bardzo zdawkowo podawano informacje o wymordowaniu przez Niemców tysięcy polskich oficerów.

Instrukcja V Departamentu Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego z 12 marca 1952 r. stwierdzała, że: *Osoby, którym udowodniono prowokacyjne szerzenie oszczerstw, kolportowanie broszur hitlerowskich i fałszowanych przez okupacyjne władze niemieckie dokumentów katyńskich, osoby, którym udowodniono pisanie anonimowych napisów i hasel w miejscach publicznych, wydawanie i kolportowanie ulotek oraz organizatorów zbiorowego słuchania audycji katyńskich „Głosu Ameryki” itp., należy aresztować i pociągnąć do odpowiedzialności sądowej*⁶.

⁵ *Ibidem*, s. 262.

⁶ *Instrukcja nr 6/52 V Departamentu Ministerstwa Publicznego z 12 marca 1952 r.*, w: „Gazeta Polska”, nr 14/2000, s. 7.

Pewien wylom w świadomości historycznej Polaków spowodował poznański Czerwiec 1956 r. Umożliwiono podjęcie tematyki katyńskiej, ale nie wniosło to nic nowego. Dopiero w kwietniu 1979 r. utworzono Instytut Dokumentacji Zbrodni Katyńskiej, który wydawał „Biuletyn”, naświetlający okoliczności, przebieg i skutki zbrodni na polskich jeńcach wojennych.

Lata 80. minionego stulecia i rozkwit prasy opozycyjnej ułatwił zbieranie i przekazywanie informacji o tej strasznej zbrodni m.in. wystawa na Dworcu Głównym PKP w Poznaniu w 1981 r. Dopiero w wydawnictwach podziemnych okresu stanu wojennego i później zaczęły dominować teksty o masakrze w lesie katyńskim.

Przełom nastąpił podczas XXVII Zjazdu KPZR w 1986 r, kiedy zapowiedziano konieczność ujawnienia prawdy o Katyniu. 21 kwietnia 1987 r. Wojciech Jaruzelski i Michaił Gorbaczow podpisali w Moskwie deklarację zapowiadającą likwidację „białych plam” w historii Polski i ZSRR. W maju 1987 r. powołano polsko-radziecką komisję, badającą fałszowaną prawdę historyczną.

3. PRYZNANIE SIĘ DO WINY

13 kwietnia 1990 r. agencja radziecka TASS przerwała półwieczną praktykę zrzucania odpowiedzialności na hitlerowskie Niemcy, wydając komunikat z informacją, że polskich jeńców w 1940 r. zamordowało NKWD. Prezydent ZSRR

Kapelmistrz Stanisław Słowiński (ostatni z lewej strony) z Grodzką Orkiestrą Dętą w Katyniu, 1 sierpnia 1990 r.

Michaił Gorbaczow wręczył prezydentowi RP Wojciechowi Jaruzelskiemu dokumenty związane ze zbrodnią katyńską. Natomiast 14 października 1992 r. prezydent Rosji Borys Jelcyn przekazał prezydentowi RP Lechowi Wałęsie zbiór dokumentów dotyczących pomordowanych w Katyniu, Kalininie i Charkowie.

W Polsce i poza granicami kraju powstały pomniki, tablice upamiętniające zbrodnię katyńską. W ciągu ostatnich lat napisano wiele książek na ten temat. Również w Rosji zmienia się punkt widzenia dotyczący tego przerażającego mordu. Rosjan i Polaków łączy zrozumienie wagi wspólnej historii. Pojednaniu dwóch narodów służy polsko-rosyjska Komisja do Spraw Trudnych, która rozpoczęła prace w 2008 r.

5 maja 2010 r. prezydent Rosji Dmitrij Miedwiediew oświadczył, że *Katyń to przykład fałszowania historii*. Opowiedział się też za całkowitym odtajnieniem dokumentów w sprawie zbrodni katyńskiej, a także przekonywał o konieczności ukarania winnych mordu na polskich jeńcach wojennych. 26 listopada 2010 r. rosyjska Duma w głosowaniu przyjęła projekt uchwały potępiającej masakrę dokonaną w 1940 r. przez NKWD na Polakach. Za przyjęciem uchwały głosowało 342 rosyjskich parlamentarzystów, przeciw było 57.

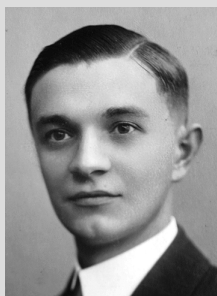
III.
LISTA OFIAR ZBRODNI KATYŃSKIEJ

1. GMINA GRODZISK WIELKOPOLSKI

Katyń (obóz kozielski)

**1. por.
GAWRON
Marian**

s. Wojciecha i Marii z Kawałów, ur. 29 kwietnia 1899 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

27 grudnia 1918 r. wybuchło powstanie wielkopolskie. W tym samym dniu zgłosił się do oddziałów powstańczych. Do 18 lutego 1919 r. służył w oddziałach poznańskich. Od 19 lutego w kompanii jarocińskiej (walki pod Jutrosinem i Rawiczem).

Od marca 1919 r. do lutego 1920 r. walczył z bolszewikami na froncie litewsko-białoruskim. Dostał się do niewoli, przebywał w niej do października 1920 r.

Po zakończeniu wojny skierowany do 69. Pułku Piechoty w Gnieźnie. W 1921 r. ukończył kurs gospodarczy przy Intendenturze Okręgu Generalnego w Poznaniu. W tym samym roku zdemobilizowany, w 1923 r. przeniesiony do rezerwy.

Na stopień podporucznika awansował 1 lipca 1925 r., na porucznika 19 marca 1939 r.

W 1935 r. ukończył kurs budżetowo-rachunkowy. Pracował jako kasjer w wielkopolskich majątkach ziemskich, m.in. ordynacji w Taczanowie. W 1939 r. został księgowym w majątku Bugaj-Miłośław (powiat wrzesiński).

Żonaty z Zofią Deckert. Miał czworo dzieci: Zbigniewa, Krystynę, Barbarę i Andrzeja.

We wrześniu 1939 r. zmobilizowany do 55. Pułku Piechoty w Lesznie.

Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej. Przebywał w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Przy ekshumacji znaleziono przy nim list z 7 stycznia 1940 r. skierowany do Biura Poszukiwania Rodzin w Warszawie, w którym prosił o jakiegokolwiek wiadomości od żony i dzieci.

Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 036/2 z 16 kwietnia 1940 r., pozycja nr 67, numer teczeki personalnej 3115. W książce *Amtliches Material zum Massenmord von Katyn*, wydanej przez Niemców w 1943 r., jego nazwisko figuruje pod numerem 3707.

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

**2. ppor.
JAKUBOWSKI
Władysław
Wojciech**

s. Antoniego (zegarmistrz) i Marty z Orzechowskich, ur. 15 kwietnia 1905 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

Był uczniem Wyższej Szkoły dla Chłopców w rodzinnej miejscowości. Po ukończeniu trzech klas wstępnych uczęszczał przez pięć lat do Prywatnego Gimnazjum. Następnie przeniósł się do Państwowego Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kościanie. Po zdaniu egzaminu został przyjęty do piątej klasy. W kościańskim gimnazjum uczył się przez cztery lata aż do matury, którą zdał 2 czerwca 1924 r.

Od października 1924 r. do lipca 1933 r. studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Dyplom i tytuł magistra praw uzyskał 8 listopada 1933 r. Pracował jako aplikant sędziowski.

Podporucznikiem rezerwy mianowany 1 stycznia 1932 r. Przebywał w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Do ojca wysłał listy z datami: 29 listopada 1939 r. i 21 stycznia 1940 r.

Przy ekshumacji znaleziono przy nim list i pocztówkę.

Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 032/1 z 14 kwietnia 1940 r.

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**3. por.
KOZŁOWSKI
Stanisław
Zdzisław**

s. Franciszka (handlarza maszyn) i Stanisławy z Tabaczyńskich, ur. 8 maja 1907 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

Po ukończeniu szkoły powszechnej w miejscowości urodzenia, 7 kwietnia 1921 r. rozpoczął naukę w Państwowym Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kościanie. Szkołę średnią ukończył w 1926 r. W międzyczasie przeprowadził się na stałe do Kościana. Egzamin dojrzałości zdał 4 czerwca 1926 r.

Współzałożyciel Klubu Sportowego „Dyskobolia” w Grodzisku Wielkopolskim, 30 kwietnia 1922 r.

W latach 1926-1933 studiował medycynę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego, nr legitymacji studenckiej: 8998. 10 czerwca 1933 r. uzyskał dyplom lekarski. Od 18 czerwca 1932 r. do 19 września 1933 r. pracował w Klinice Otolaryngologicznej Uniwersytetu Poznańskiego jako asystent wolontariusz.

W okresie od 20 września 1933 r. do 20 marca 1934 r. przeszedł szkolenie w Szkole Podchorążych Sanitarnych Rezerwy w Warszawie. 27 marca 1934 r. - 15 lipca 1934 r. pracował na oddziale wewnętrznym 7. Szpitala Okręgowego w Grudziądzu, awansował na podporucznika rezerwy służby zdrowia.

Od 13 października 1934 r. do 31 marca 1935 r. był asystentem dr. Olejniczaka w lecznicy św. Zofii w Kościanie. W kwietniu 1935 r. został powołany do czynnej służby wojskowej w 4. Dywizjonie Artylerii

Konnej w Suwałkach. 19 marca 1937 r. mianowany na porucznika w korpusie oficerów zdrowia. Pełnił funkcje naczelnego lekarza dywizjonu i ordynatora oddziału chirurgicznego garnizonowej izby chorych.

W kwietniu 1939 r. przeniesiony do batalionu Korpusu Ochrony Pogranicza „Troki” w składzie pułku Korpusu Ochrony Pogranicza „Wilno”. 19 września 1939 r. po zniszczeniu przez czołgi sowieckiej brygady pancerniej batalionu broniącego Wilna dostał się do niewoli, skąd przewieziono go do obozu w Kozielsku. Pełnił tam funkcję kierownika laboratorium.

W małżeństwie zawartym 20 października 1936 r. w Kościanie z Izabelą Sowińską miał syna Wojciecha Zdzisława (1940).

Ostatnia wiadomość z Kozielska, którą otrzymała rodzina, datowana jest na 14 marca 1940 r. Zamordowany 9 kwietnia 1940 r. w Katyniu. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 025/1 z 9 kwietnia 1940 r.

Sąd Grodzki w Kościanie orzeczeniem z 8 marca 1948 r. uznał Stanisława Zdzisława Kozłowskiego za zaginionego, przyjmując 9 maja 1947 r. za dzień jego śmierci. Brat ofiary – Lech – w okresie, gdy nie wolno było mówić prawdy o zbrodni katyńskiej, umieścił w latach 60. XX w. na krakowskim cmentarzu napis: *Zdzisław Kozłowski [stosowne daty] Zginął w Katyniu.*

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

**4. por.
PAKUŁA
Stanisław**

s. Teofila i Pelagii ze Szwajcarów, ur. 6 kwietnia 1910 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

W latach 1928-1935 studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Poznańskiego. Absolwent Szkoły Podchorążych Rezerwy Sanitarnej w Warszawie (1936). W 1937 r. powołany do służby czynnej i mianowany na podporucznika.

Od 1938 r. młodszy lekarz w 85. Pułku Piechoty. Porucznikiem został 19 marca 1939 r., następnie przeniesiony do Korpusu Ochrony Pogranicza. Przebywał w obozie w Kozielsku. Zamordowany w Katyniu. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 035/1 z 16 kwietnia 1940 r.

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

**5. por.
REJDYCH
(REDYCH)
Józef**

s. Pawła i Magdaleny z Porzyckich, ur. 23 stycznia 1894 r. w Alwerni (powiat chrzanowski).

W wieku 14 lat stracił ojca. Miał trójkę rodzeństwa: Franciszka, Łucję i Stefana. W 1914 r. ukończył Seminarium Nauczycielskie w Białej (obecnie Bielsko-Biała).

Żołnierz 1. Pułku Piechoty Legionów. Uczestnik I wojny światowej. Od 1918 r. w Wojsku Polskim, w 22. Pułku Piechoty. 1 czerwca 1919 r. awansował na stopień podporucznika z przydziałem do kadry Okręgu Korpusu VII.

Żonaty z Anną Mitkowską (1922), miał córki: Danutę (księgowa), Halinę (historyk sztuki) i syna Zbigniewa (architekt).

W 1926 r. przeprowadził się z rodziną do Kobylnik k. Grodziska Wielkopolskiego. Tam objął posadę nauczyciela i kierownika szkoły. 15 sierpnia 1939 r., kiedy przebywał na urlopie w Ciechocinku, otrzymał powołanie do wojska w Poznaniu, skierowany do Chełma. Tam został porucznikiem pospolitego ruszenia i wyruszył na front.

Dostał się do niewoli i przebywał w obozie w Kozielsku. Napisał ostatni list do rodziny. Zamordowany w Katyniu.

Odnaczony Medalem Niepodległości.

Znaleziono przy nim: legitymację urzędniczą, książeczkę oszczędnościową PKO i list. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 035/4 z 16 kwietnia 1940 r.

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

**6. ppor.
SKAŁECKI
Józef**

s. Jana (kupca) i Marianny z Hojanów, ur. 15 marca 1906 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

Mieszkał w Bonikowie (powiat kościański). Uczęszczał do Wyższej Szkoły dla Chłopców, następnie Państwowego Gimnazjum im. św. Stanisława Kostki w Kościanie. 6 czerwca 1925 r. zdał maturę.

Od 18 września 1925 r. do 1 października 1929 r. studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego. W ostatnim roku studiów uzyskał absolutorium, zdając część egzaminów potrzebnych do otrzymania tytułu magistra fizyki.

12 czerwca 1929 r. zmarł jego ojciec – Jan, dlatego musiał pomagać w utrzymaniu i wychowaniu rodzeństwa, a było ich ośmioro. W roku szkolnym 1930/1931 uczył fizyki w Państwowym Gimnazjum im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu.

Od 15 sierpnia 1931 r. do 30 czerwca 1932 r. odbywał służbę wojskową w Szkole Podchorążych Piechoty w Zambrowie. Po jej ukończeniu podjął pracę jako nauczyciel w gimnazjum w Ostrowie Wielkopolskim. Z początkiem roku szkolnego 1935/1936 uczył matematyki, fizyki

i prowadził zajęcia z przysposobienia wojskowego w kościańskim gimnazjum.

24 grudnia 1935 r. otrzymał nominację na podporucznika rezerwy 55. Pułku Piechoty. Od 1938 r. przebywał w korpusie oficerów uzbrojenia z przydziałem do Biura Personalnego Ministerstwa Spraw Wojskowych. W sierpniu 1939 r. nie otrzymał karty mobilizacyjnej.

Pierwszego dnia wojny udał się do Ośrodka Zapasowego 14. Dywizji Piechoty w okolicach Warszawy, gdzie odbył szkolenie wojskowe. Uczestniczył w kampanii wrześniowej. Dostał się do niewoli radzieckiej. Więziony w Kozielsku. Zamordowany w Katyniu.

Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 025/3 z 9 kwietnia 1940 r. Przy ekshumacji znaleziono przy nim: legitymację urzędniczą, metrykę urodzenia, świadectwo przynależności państwowej, listy i medalik.

Nie założył rodziny.

W 1976 r. VI Liceum Ogólnokształcące im. Ignacego Jana Paderewskiego w Poznaniu obchodziło swoje 55. urodziny. Wśród gablot z pamiątkami, dokumentami i zdjęciami można było znaleźć kilka fotografii nauczyciela fizyki – Józefa Skąleckiego.

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**7. kpt.
STAHR
Władysław**

s. Adama i Teofili z Kierczyńskich, ur. 7 marca 1892 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

W 1909 r. zdał egzamin dojrzałości w gimnazjum w Śremie.

Po wybuchu I wojny światowej, w październiku 1914 r. wcielony do 6. rezerwowego Pułku Piechoty armii niemieckiej w Głogowie. W czerwcu 1915 r. wysłany na front wschodni. Walczył tam do października 1916 r., następnie jako podoficer armii niemieckiej do 22 grudnia 1918 r. brał udział w walkach na froncie zachodnim.

Po zwolnieniu ze służby wojskowej wrócił do Grodziska Wielkopolskiego. 27 grudnia 1918 r. jako ochotnik wstąpił do miejscowej kompanii, z którą wziął udział w powstaniu wielkopolskim.

Od marca 1919 r. do lipca 1920 r. służył w 2. Pułku Strzelców Wielkopolskich. Jeszcze w czerwcu 1919 r. został mianowany sierżantem i aspirantem oficerskim, a wkrótce potem podporucznikiem. W latach 1920-1923 był dowódcą kompanii 74. Pułku Piechoty w Lublińcu na Śląsku.

Awansowany na kapitana 1 lipca 1923 r., służył w 56. Pułku Piechoty w Krotoszynie. Od maja 1929 r. do września 1931 r. był w tym pułku oficerem materiałowym, później dowódcą kompanii.

16 lipca 1931 r. przeniesiony na stanowisko kierownika I referatu, następnie zastępcy komendanta w Powiatowej Komendzie Uzupelnień w Nisku (obecnie powiat nizański, województwo podkarpackie).

Odnaczony: Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, brązowym medalem „Za Długoletnią Służbę”.

Żonaty z Marią Jędrzejczak, miał syna Edmunda Antoniego.

17 września 1939 r. w okolicy Łucka dostał się do niewoli sowieckiej. Przebywał w obozie w Kozielsku. W kwietniu 1940 r. zamordowany w Katyniu.

Przy ekshumacji znaleziono przy nim: legitymację oficerską, list, kartę szczepień.

Znajduje się na liście transportowej NKWD z 2 kwietnia 1940 r., pozycja nr 67.

Awansowany pośmiertnie na stopień majora.

Charków/Piatichatki (obóz starobielski)

**1. ppor.
ŁOPIŃSKI
Florian**

s. Zygmunta, ur. 1 stycznia 1903 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

Absolwent gimnazjum w Poznaniu (1922). Ukończył kurs w Batalionie Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 7 (1929). Mianowany podporucznikiem 1 stycznia 1933 r. Odbył ćwiczenia rezerwy w 4. Pułku Piechoty Legionów (1932, 1934 i 1936) i 70. Pułku Piechoty (1938) jako dowódca pododdziału.

Magister ekonomii.

Przebywał w obozie w Starobielsku. Zginął w Charkowie.

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**2. ppor.
NAPIERAŁA
Stanisław**

s. Jana i Marii z Grześkowiaków, ur. 31 października 1913 r. w Grodzisku Wielkopolskim.

Od szóstego do dziewiątego roku życia uczęszczał do szkoły powszechnej w Grodzisku Wielkopolskim. Po ukończeniu trzech klas, zdał egzamin do pierwszej klasy Szkoły Wydziałowej w rodzinnym mieście. Następnie przeniósł się z rodzicami do Międzychodu, gdzie ukończył 4 klasy Szkoły Wydziałowej. Wskutek likwidacji szkoły wstąpił do Miejskiego Gimnazjum Koedukacyjnego im. Heliodora Świącickiego w Międzychodzie. 27 maja 1932 r. zdał egzamin dojrzałości. Do czasu rozpoczęcia studiów prawniczych mieszkał z rodzicami.

W latach 1932-1936 studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego.

Ukończył dywizyjny kurs podchorążych rezerwy piechoty przy 57. Pułku Piechoty (1935). 12 października 1937 r. mianowany podpo-

rucznikiem. Oficer rezerwy 58. Pułku Piechoty. W 1939 r. zamieszkały w Ostrowie Wielkopolskim.

Przebywał w obozie w Starobielsku. Zamordowany w Charkowie. Przed śmiercią wysłał dwa listy pisane: 29 listopada 1939 r. i 8 marca 1940 r. Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**3. kpt.
PIASECKI
Kazimierz**

s. Andrzeja i Zofii z Grygierów, ur. 3 listopada 1890 r. w Nochowie (powiat śremski).

Uczęszczał do szkoły ludowej w rodzinnej miejscowości, następnie do gimnazjum w Śremie (1902-1908). W gimnazjum należał do Towarzystwa im. Tomasza Zana. Za udział jego rodziny w strajku szkolnym nie mógł zdawać matury.

Po odejściu z gimnazjum, do wybuchu I wojny światowej pracował jako kupiec w branży żelaza i zbożowej w Strzałkowie (powiat wrzesiński), Krzywiniu (powiat kościański) oraz w Lesznie. Jednocześnie pracował społecznie w towarzystwach kulturalno-oświatowych i narodowych, m.in. prowadził wykłady z historii i literatury polskiej. Pracę zawodową przerwała służba w 5. Pruskim Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu (1911-1913).

W czasie I wojny światowej w armii niemieckiej. 22 grudnia 1918 r. powrócił z frontu do Śremu. Po wybuchu powstania wielkopolskiego brał udział w wyzwaniu Poznania, następnie jako dowódca plutonu i 1. Kompanii Śremskiej walczył pod Zbąszynem oraz Strzyżewem.

W styczniu 1919 r. przeniesiony do dywizjonu zapasowego pułku artylerii ciężkiej. Brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej.

15 marca – 30 czerwca 1921 r. uczestniczył w organizowaniu służb intendencji Dowództwa Głównego w czasie III powstania śląskiego. W tym okresie awansował na podporucznika, a w maju 1924 r. na kapitana.

1 kwietnia 1931 r. przeszedł w stan spoczynku. Do 1937 r. pracował jako kierownik Ubezpieczalni Społecznej w Nowym Tomysłu i Grodzisku Wielkopolskim, następnie do sierpnia 1939 r. w Poznaniu.

Żonaty z Zofią Walterówną, miał pięcioro dzieci – Włodzimierza, Halinę, Alfreda, Danutę i Barbarę.

W sierpniu 1939 r. zmobilizowany do Rejonowej Komendy Uzuppełnień w Poznaniu. We wrześniu 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej i poprzez obóz przejściowy w Szepietówce (obecnie obwód chmielnicki, Ukraina) trafił do obozu w Starobielsku. Zamordowany w budynku NKWD w Charkowie.

Odznaczony: Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921 i Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

Awansowany pośmiertnie na stopień majora.

**4. kpt.
RABSKI
Kazimierz**

s. Władysława (budowniczego) i Heleny z Hübscherów, ur. 21 lutego 1887 r. w Miłosławiu (powiat wrzesiński).

Absolwent Gimnazjum św. Marii Magdaleny w Poznaniu. W 1909 r. rozpoczął studia medyczne w Lipsku i Monachium. Ostatecznie szkołę wyższą ukończył w 1914 r. we Wrocławiu. W czasie praktyki lekarskiej pełnił funkcje wiceprezesa Izby Lekarskiej w Poznaniu i lekarza Ubezpieczalni Społecznej.

W latach 1915-1916 pracował jako lekarz cywilny w Szpitalu Wojskowym w Kołbaskowie. Wkrótce wyjechał do pracy w Szwajcarii, skąd po powrocie w czerwcu 1918 r. zaciągnięty został do armii niemieckiej. W tym samym roku władze wojskowe skierowały go do dyspozycji głównego szpitala twierdzy Poznań.

W listopadzie 1918 r. skierowany do służby w Grodzisku Wielkopolskim i rozpoczął pracę jako lekarz pułkowy. W Wojsku Polskim od 1919 r. Uczestniczył w wojnie 1919-1921 r. jako lekarz 155. i 159. Pułku Piechoty. W marcu 1920 r. otrzymał zaświadczenie uprawniające do sprawowania urzędu lekarza powiatowego w Polsce.

W 1922 r. przeniesiony do rezerwy, przydzielony do 15. Pułku Ułanów, później 10. Szpitala Okręgowego w Przemyślu.

26 września 1923 r. w Grodzisku Wielkopolskim zawarł ślub z nauczycielką Heleną Kubicą.

Członek Towarzystwa im. Tomasza Zana. Szerokie, pozazawodowe zainteresowania bibliofilskie, malarskie i muzyczne przerwane zostały 23 sierpnia 1939 r., kiedy zmobilizowano go do Warszawy. W stolicy organizował szpital polowy. Po wybuchu wojny ewakuował go na wschód Polski.

Po 17 września dostał się do niewoli radzieckiej między Łuckiem a Kowlem. W styczniu 1940 r. do rodziny dotarła karta pocztowa z obozu w Starobielsku. Zamordowany przez NKWD w Charkowie, w kwietniu 1940 r.

Sąd Grodzki w Poznaniu 13 czerwca 1949 r. uznał dr. med. Kazimierza Rabskiego za zmarłego. Na cmentarzu w Grodzisku Wielkopolskim znajduje się tablica wspomnieniowa, umieszczona na grobowcu wdowy po śp. Kazimierzu Rabskim.

Awansowany pośmiertnie na stopień majora.

Kalinin/Miednoje (obóz ostaszkowski)

**1. post. PP
KORNAG
(KORNAGA)
Marian**

s. Andrzeja i Marianny z Kolankiewiczów, ur. 12 września 1897 r. w Radrużu (powiat lubaczowski).

W policji od 1920 r. Pracował w powiecie nowotomyskim na granicy jako kontroler paszportów. We wrześniu 1939 r. pełnił służbę na posterunku w Grodzisku Wielkopolskim.

Nie założył rodziny.

Przebywał w obozie w Ostaszkanie, zamordowany w Kalininie.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

**2. st. przod. PP
MARTYŃSKI
Jan**

s. Stanisława i Józefy z Burów, ur. 13 grudnia 1894 r. w Dziewokluczu (powiat chodzieski).

Służbę w policji rozpoczął na początku lat 20. w Bydgoszczy. Rozkazem nr 186 z 26 października 1925 r. przeniesiony do Komisariatu I, następnie do powiatu międzychodzkiego – posterunek Sowiec Góra.

W 1934 r. ukończył specjalny kurs dla komendantów posterunków Policji Państwowej przy Szkole Oficerów Policji w Warszawie. Rozkazem nr 427 z 26 kwietnia 1932 r. przeniesiony z posterunku w Sowiec Górze na stanowisko komendanta w Międzychodzie.

25 stycznia 1934 r. został komendantem w Grodzisku Wielkopolskim, tam też do września 1939 r., nr legitymacji służbowej: 670. Rozkazem nr 556 z 9 marca 1936 r. awansowany do stopnia starszego przodownika.

W czasie kampanii wrześniowej odniósł rany i zmarł 21 grudnia 1939 r. w obozie ostaszkowski. Miejsce pochówku nie jest znane – prawdopodobnie na cmentarzu w Ostaszkanie.

Odnaczone: Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

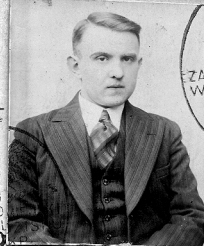
Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

Tabliczka poświęcona Marianowi Gawronowi na cmentarzu w Katyniu

Nr. <u>222/38</u>	<u>Władysław Jakubowski</u>
Nazwisko	<u>Władysław</u>
Imię	<u>Władysław</u>
Data urodzenia	<u>15. 4. 1905</u>
Miejsce urodzenia	<u>Grodzisk</u>
Zawód	<u>maszyn. pph. salony</u>
Wzrost	<u>średni</u>
Twarz	<u>czysta</u>
Włosy	<u>ciemne</u>
Oczy	<u>niebieskie</u>
Wydany dnia	<u>20 lipca 1938</u>
Wydany przez	<u>Zarząd Miejski</u>
W Grodu	<u>Grodzisk</u>
Powiat	<u>Grodzisk</u>
	<u>Województwo</u>

	Słownie do art. 19 rozp. Prezydenta R. P. z dnia 16 marca 1928 r. o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. nr 32, poz. 303) stwierdzam, że wymieniony w niniejszym dowodzie p. <u>Władysław Jakubowski</u> jest obywatelem (ka) polskim (ka) co zostało stwierdzony no podstawie <u>poswiadczenia obywat.</u> Urząd <u>Grodzisk</u> dnia <u>20 lipca 1938</u> r. <u>Władysław Jakubowski</u> Dyktant <u>Władysław Jakubowski</u>
---	--

Dowód osobisty Władysława Jakubowskiego

Kochany Ojciec!

Konystojaf ze sp
napisać kilka słów
mijsceowicie w Kł
jak o klimat w p
W tym czasie i w
krośnie się przyspar

Kozielska, 29. X. 39

ski Grodzisk ul. Szewka 12

ni spiesze się Tobie
w L. S. P. "C

woana jest kraj
Wstere. cały i zd
ni dobre w
parokt. w

Janina S. K. S. S. S.
wzrostu S. K. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
wzrostu S. K. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.
Kochan. c. a. c. S. S. S.

List z Kozielska, napisany 29 listopada 1939 r. przez Władysława Jakubowskiego

Kozielec, 21/I. 40

Rochany Ojese!
 Pisatem jisz do Was raz przed misiqem
 ale dotad zadnej odpowiedzi nie otrzy-
 obecnego porokaniam trosze
 - listki! Kuzajduje ngw Sowiet
 . festem certy i edroco orow
 petnie dobre. Miejscowosc
 co ktorej pniebysram jest ciudowita!
 podobnie a klincat zbroiny, jak Kolowiet
 kroche zimny. Kuzajduje tie jak wielu
 moich swajonecyl. Ciekaw jestem
 co sie z Mania dzieje. Czy jzide, oras
 neta, wstajemy do pracy, i jak to
 nisz. Co porabita jzideta. Gach sie ulozyl
 Wane stasanki matery alia. Mam to
 Porucznik pany epuzery, co do Klonow
 powiedzial Nam moio Wladyslaw Alencza
 domski. Jedak pioniglas ta polnetnie Wlad
 nisz. Drosz? Dowiedziel sig
 Ischajony Gracaris o obicny
 cety Star Komkiej i domie
 Proszę odpisac Kozelowi zwiedzle,
 im czy glab. i zlotos.
 wczelne. so rotajduje
 Godul Bajentekum etabes
 przestawki z
 Wladyslaw Jakubowski

Wiadomość z Kozielecka,
 wysłana 21 stycznia 1940 r.
 przez Władysława
 Jakubowskiego

-58-
 Pag. 258.

Florynie
 Liber natorum

1897		Nrus domus	NOMEN	Religio catholica			Sexus		Thori	PARENTES	PATRINI
Nrus posit.	Mensis			Puer	Puella	Legitimi	Illegitimi		Nomen et conditio	Nomen et conditio	
28	12/IX 1940	30	Marianus	/	/	/			Florynaga Andreas, agr fil. Simonis et Catharinae de d. Wawerowa Marianna, de d. Kolaniewicz de d. Salzbeth et Sophieae de d. Balke	Thomas Kolaniewicz Catharina Kolaniewicz	

Akt urodzenia Mariana Kornagi

Indeks studencki
Zdzisława
Kozłowskiego

- 5 -

454

64.	КОЛОСНИК Леона Карловича, 1898г.р.	дело № 699.
65.	НОЩНИК Генриха Томашовича, 1896 г.р.	" 7036.
66.	СТРЕБИКОГО Станислава Семеновича, 1901г.р.	" 462.
67.	КОЗЛОВСКОГО Эдмунда Орнцевича, 1907г.р.	" 72.
68.	ТОМ РОНСКОГО Павла Францевича, 1838 г.р.	" 7105.
69.	ЛЕВИНСКОГО Александра Александровича, 1886г.р.	" 572.
70.	КОЛОСОВСКОГО Михаила Павловича, 1903г.р.	" 767.
71.	ЛЮДОВИЧА Вацлава Михайловича, 1902г.р.	" 4648.
72.	НОРАК Клеменса Яковича, 1912г.р.	" 2965.
73.	ГЕДЗОВСКОГО Леопа Чеславовича, 1908г.р.	" 4201.
74.	ЛЕСОТА Витольда Францевича, 1903 г.р.	" 1860.
75.	НАЛИК Франциска Францевича, 1914г.р.	" 2167.
76.	ЛЮДИЧАК Эдуарда Павловича, 1911 г.р.	" 4214.
77.	КОЗЛОВСКОГО Павла Ивановича, 1910г.р.	" 2513.
78.	КРИК Стефана Игнатьевича, 1905г.р.	" 666.
79.	КОМАНДИНСКОГО Михаила Антоновича, 1896г.р.	" 3332.
80.	АНТОНОВСКОГО Лева Саликовича, 1911г.р.	" 2117.
81.	ГОЛДИКОВСКОГО Августа Вавжиновича, 1901г.р.	" 677.

Zdzisław Kozłowski
(z prawej)

Lista transportowa NKWD
z 9 kwietnia 1940 r. z zaznaczonym
nazwiskiem Zdzisława Kozłowskiego

Starobielski, 29. XI. 1939 r.
Ukochani Rodzice.

Przeżywam rozucia wielkiej radości
pisząc tę pocztówkę dającą mi możność
przedstawić Ukochanym Rodzicom wiadomości
że jestem cały i zdrow oraz serdecznie pro-
sząc o zdrowie. Przypuszczam, że Ukochani Ro-
dzice z siostrami Jadzia i Władzia z Między-
chodu nie wyjechali przed wojną i powrócą
zastawić Strzyżkich w domu. Jestem również
bardzo ciekaw czy siostra Fela jest cała
i zdrowa oraz czy ma rodziuk. Proszę bardzo
niech Ukochani Rodzice o mnie nie rade-
kują. Wypoczągnę w spokoju, że jestem zdrowy
i nie chodzę o waga. To smutno mi pomyśleć,
że przy tym. Miałem się wstawić tam
do wojny woją i brode rannym. Właściwie
wiedziałem, że nie jestem mi porażony wstąpić
do wojska, ale trudno mi było i tak dążyć
na wojnę, nie wiem, napiszę ci jednak
gram w rączkę. Proszę do mnie pisać
na to i dawać pod wskazany adres.
dostawnie i bezkarnie, boi względu na
biedę piszę ci również z nami i
do mojej postki.

List z obozu
w Starobielsku, napisany
29 listopada 1939 r.
przez Stanisława
Napierałę

ma
110
ide wach
u catury 19
wzrostu 175
wzrostu 175

Nr. 1023

Nazwisko *Napierala*

Imię *Stanislaw*

Data urodzenia *31. 8. 1913*

Miejsce urodzenia *Grodzisk*

Imię ojca *Józef* matki *Wojciech*

Zawód *bez*

Miejsce zamieszkania *Starobielsk*

Wzrost *175*

Twarz *okula*

Włosy *brąz*

Oczy *niebieskie*

Znaki szczególne *brak*

Wydany dnia *19 sierpnia 1939*

Wzrost *175*

Wzrost *175*

(Własnoręczny podpis osoby wyznaczoną w dowodzie)

Skasowanie do art. 19 rozp. Prezydenta R. P. z d. 16. marca 1938 r.
o ewidencji i kontroli ruchu ludności (Dz. U. R. P. nr. 32, poz.
309) zastrzegam, że wymiary (a) w niniejszym dowodzie

P. *Napierala Stanislaw*

jest obywatel (a) polskim (a), co zostało stwierdzone na
podstawie

1023

1023

1023

Starosta Powiatowy *Stanislaw Napierala*

Rejestrant *Stanislaw Napierala*

Dowód osobisty
Stanisława Napierałę

A. **Nr. 216**

Budzin, am *15. August* 189*4*

Vor dem unterzeichneten Standesbeamten erschien heute, der Persönlichkeit nach _____
Er kannt,
 der Legationsbeamte *Stanislaus Martynski*

wohnhaft zu *Ledenochlitzschen Dorf*
Katholisch Religion, und zeigte an, daß von der
Jesaja Martynski geborenen Anna,
früher Gajani Religion,
 wohnhaft *bei ihm*

zu *Ledenochlitzschen Dorf im Kreis Leipzig*
 am *17. August* des Jahres
 taufend acht hundert *Neun*zig und *vier*zigtausend
 um *sechs* Uhr ein Kind männlichen
 Geschlechts geboren worden sei, welches *Zen* Vornamen
Johann
 erhalten habe.

Vorgelesen, genehmigt und *unterzeichnet*
Stanislaus Martynski

Der Standesbeamte.
Kießler

Urodzony i zmarł dnia *15. 8. 1916* (Wzrost *22* centymetrów)
 Urząd Statu Czynnego w *Grodzisku Wielkopolskim* Nr. *24* 1955

Akt urodzenia Jana Martyńskiego

Matrikel No. *571*
 Abgangszugnis No. *284*

Der Herr *Zen* *Kazimierz Rabski*
 (Religion: *kath.*)
 geboren zu *Miloblaw*
 am *Wreschen* (am *21. 2. 1887*)
 Sohn d. *Kazimierz R. Rabski*,
 Sohn

zu dem unterzeichneten *Wiesener* auf *dem Maximilian-Gymnasium zu Breslau* anwesend,
 mit dem *Eintrittszeugnis* *aus dem Kreis Breslau*
 am *1. 10. 1906* in *Wreschen*
 (am *1. 10. 1906* in *Leipzig 6, Wreschen 1 Rn.*)

am *4. 11. 1906* bei dem *Präsidenten*
Justiz *Präsidenten* *Justiz*

als *Wissenschaftler* *aus dem Kreis*

Medizin

Katholisch
 Seine *Abgangszeugnis* *M. Gynäcol. assistent*

Wespen: (Anmerkung für Ausfertigung des Abgangszugnisses:
 Die Vermerk über die Führung lautet: 1. wenn keine Studien notiert sind „siehe Matrikel“,
 2. bei Studien im Ausland „Siehe Form. siehe Wreschen“,
 3. bei nicht als 3. Tage vorher ist der Vorlauf der Studien angegeben.)
 Das für das Abgangszugnis dienende in Betreff! Folgende ist bei der Ausfertigung des Konzeptes zu entnehmen.

Eintragungsnummer als *Abgangszugnis* *aus dem 15. 1. 1906*
R. Rabski *Justiz*
Wissenschaftl. Prüfungsamt *Wissenschaftl. Prüfungsamt*

Wpis Kazimierza Rabskiego do rejestru studentów medycyny Uniwersytetu Wrocławskiego

Tablica wspomnieniowa umieszczona na grobowcu wdowy po śp. Kazimierzu Rabskim w Grodzisku Wielkopolskim

Indeks studencki
Stanisława Pakuły

Sypanie Kopca Józefa
Piłsudskiego
w Krakowie (1934-
1937). Józef Rejdych
po lewej, bez
nakrycia głowy.
W środku brat żony
Zygmunt Mitkowski
(kolejarz). Pierwsza
z prawej córka Danuta.

Józef Rejdych – kierownik szkoły
w Kobylnikach z wychowankami
(po lewej, trzyma na rękach córkę
Danutę).

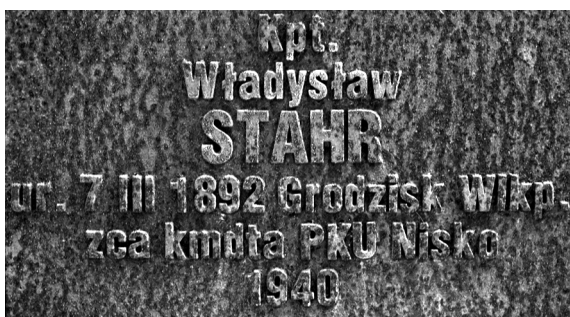
Od lewej w pierwszym rzędzie
siedzi (boso) syn Zbigniew.
Zdjęcie z 1927 r.

Marianna, Franciszka, Józef
i Jan Skալeccc

Józef Skալecki (od lewej)
z Zarządem Związku Oficerów
Rezerwy w Kościanie

Tabliczka poświęcona
Władysławowi Stahrowi
na cmentarzu w Katyniu

Źródła: Archiwum Państwowe w Lublinie; Archiwum Państwowe w Poznaniu; Archiwum Państwowe w Pile; Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie; Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu; Muzealna Izba Tradycji Ziemi Grodzkiej; Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie; Urząd Stanu Cywilnego w Grodzisku Wielkopolskim i Horyńcu-Zdroju; księgi cmentarne dla nekropolii wojennych w Katyniu, Miednoje i Charkowie; J. Czechowski, *Źyciorysy, jakich wiele. Kazimierz Rabski; Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski; *Pamięci pracowników uczelni poznańskich – ofiar zbrodni katyńskiej*, wybór i oprac. A. Domalanus; J. Pańczakowa, M. Cichoń, *Powstańcy wielkopolscy w grobach katyńskich*; K. Paw, *Alwernianin, por. Józef Rejdych. Zginął w Katyniu*; J. Pawicki, *Stanisław Zdzisław Kozłowski. Ofiara zbrodni katyńskiej*; zbiory prywatne.

2. GMINA GRANOWO

Kalinin/Miednoje (obóz ostaszowski)

**1. przod. PP
GNIĄZDOWSKI
Jan**

s. Ludwika i Wandy z Radeckich, ur. 17 czerwca 1896 r. w Granowie (powiat nowotomyski).

Pracował jako urzędnik-księgowy i sekretarz, w policji od 1936 r. We wrześniu 1939 r. na posterunku w Zaleszczykach (powiat zaleszczycki).

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

**2. st. przod. PP
MICHALCZYK
Antoni
Walenty**

s. Andrzeja i Marii z Franków, ur. 4 stycznia 1890 r. w Granówku (powiat nowotomyski).

Powstaniec wielkopolski. Do 1923 r. był komendantem posterunku w Gnieźnie, później w Krotoszynie.

We wrześniu 1939 r. ewakuował krotoszyńską komendę policji do Kowła, w Brześciu nad Bugiem dostał się do niewoli sowieckiej. Był jeńcem obozu o zastrzonym rygorze w Ostaszkanie.

Zamordowany w budynku obwodowego NKWD w Kalininie. Spoczywa na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje.

Odznaczony: Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości.

Pozostawił córkę Bożenę, synów: Waleriana i Józefa.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

**3. post. PP
SZWAJOREK
Idzi**

s. Marcina i Józefy, ur. w 1890 r. w Granowie (powiat nowotomyski).

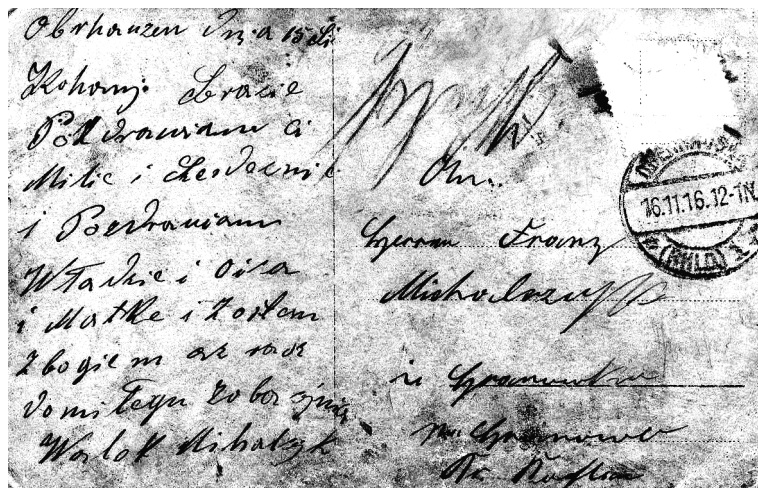
W 1936 r. służbę pełnił w województwie stanisławowskim.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

Antoni Walenty Michalczyk

List Antoniego
Michalczyka do
rodziny z 1916 r.

Źródła: Archiwum Państwowe w Lublinie; Archiwum Państwowe w Poznaniu; Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu; Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie; *Miednoje. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*; *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski; zbiory prywatne.

3. GMINA KAMIENIEC

Katyń (obóz kozielski)

**1. ppłk
PACZESNY
Antoni**

s. Ignacego i Barbary z Cybólskich, ur. 25 maja 1886 r. w Wilanowie (powiat kościański).

Lekarz. Absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (1919) i Szkoły dla Oficerów Sanitarnych (1921). W Wojsku Polskim od 1918 r. Ordynator szpitala polowego nr 401. Od 1924 r. naczelny lekarz 29. Pułku Piechoty. Podpułkownik od 1 stycznia 1936 r.

Odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych.

Żonaty z Jadwigą z Leszkowskich, miał córkę Janinę i syna Tadeusza. Awansowany pośmiertnie na stopień pułkownika.

**2. ppłk
PINIECKI
Bronisław**

s. Bronisława i Bronisławy z Ellmerów, ur. 16 września 1892 r. w Karczewie (powiat kościański).

Uczęszczał do gimnazjów w Poznaniu i Wschowie. W 1914 r. zdał egzamin dojrzałości. W czasie nauki należał do Towarzystwa im. Tomasza Zana i drużyny skautowej we Wschowie, której był komendantem.

W sierpniu 1914 r. powołany do armii niemieckiej i przydzielony do dywizjonu zapasowego 5. Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu, następnie skierowany na front zachodni.

W listopadzie 1918 r. został członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej Zaboru Pruskiego i włączył się w organizację oddziałów Służby Straży i Bezpieczeństwa w Poznaniu. 27 grudnia 1918 r. brał udział w zajęciu magazynów uzbrojenia przy Wielkich Garbarach, a 5-6 stycznia 1919 r. na czele swojego oddziału zajmował Stację Lotniczą na Ławicy.

Dekretem Komisariatu Naczelnej Rady Ludowej z 13 kwietnia 1919 r. mianowany porucznikiem.

Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej. 14 kwietnia 1919 r. przeniesiony do 1. Pułku Artylerii Ciężkiej, 18-19 sierpnia 1919 r. wziął udział w walkach o Płock.

20 października 1920 r. otrzymał awans na kapitana. Po wojnie służył w 14. i 15. Pułku Artylerii Ciężkiej, od 1922 r. w 7. Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu, następnie w 19. (Ostrów Wielkopolski) i 17. (Gniezno) Pułku Artylerii Lekkiej.

25 kwietnia 1927 r. mianowany majorem, 1 stycznia 1934 r. podpułkownikiem. Przydzielony do 10. Pułku Artylerii Ciężkiej – był zastępcą dowódcy.

Żonaty z Marią Pędzińską, miał synów: Ryszarda Jana i Jerzego Bronisława.

Odnaczony: Orderem Virtuti Militari 5 klasy, Krzyżem Walecznych, Krzyżem Niepodległości z Mieczami, Złotym Krzyżem Zasługi.

We wrześniu 1939 r. był dowódcą artylerii dywizyjnej w 36. Rezerwowej Dywizji Piechoty. Po 17 września 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie kozielskim. Zamordowany w Katyniu.

Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 032/1 z 14 kwietnia 1940 r., pozycja nr 69,teczka personalna nr 2256.

Awansowany pośmiertnie na stopień pułkownika.

Charków/Piatichatki (obóz starobielski)

1. pplk
CHYLEWSKI
Jan
Władysław

s. Adama i Antoniny, ur. 27 czerwca 1891 r. w Łękach Wielkich (powiat kościański).

Absolwent Gimnazjum Humanistycznego w Ostrowie Wielkopolskim. W 1912 r. zdał egzamin dojrzałości. Jako uczeń gimnazjum należał do Towarzystwa im. Tomasza Zana. W latach 1912-1913 studiował prawo na Uniwersytecie w Berlinie. Po dwóch semestrach i po przeszkoleniu uzyskał uprawnienia kupca zbożowego.

W latach 1914-1918 służył w armii niemieckiej. Podczas I wojny światowej walczył w jednostkach artylerii na froncie wschodnim i zachodnim. W 1917 r. otrzymał nominację na podporucznika. Pod koniec grudnia 1918 r. powrócił do Poznania. 4 stycznia 1919 r. zgłosił się do dowództwa poznańskiej artylerii.

Był dowódcą baterii artylerii ciężkiej. W dniach 11-13 stycznia 1919 r. walczył pod Szubinem. Jako dowódca 1. Dywizjonu Wielkopolskiej Artylerii Ciężkiej walczył na froncie północnym pod Dębogórą, Kowalewkiem i Szczepicami. Dekretem Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej z 13 kwietnia 1919 r. mianowany porucznikiem artylerii.

Uczestnik wojny 1919-1921 w szeregach 17. Dywizjonu Artylerii Ciężkiej. W czerwcu i lipcu 1919 r. dowodził baterią artylerii ciężkiej w walkach na froncie galicyjsko-wołyńskim przeciw wojskom ukraińskim.

Po wojnie awansował do stopnia kapitana i służył w 7. Pułku Artylerii Ciężkiej w Poznaniu. W 1928 r. w stopniu majora przeniesiony do Wołyńskiej Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim, dowódca dywizjonu.

W 1931 r. przeniesiony do 8. Pułku Artylerii Ciężkiej w Toruniu na stanowisko dowódcy dywizjonu i kwatermistrza pułku. W 1934 r. jako zastępca dowódcy 2. Pułku Artylerii Ciężkiej w Chełmie otrzymał awans do stopnia podpułkownika. W sierpniu 1937 r. przeniesiony na

	<p>stanowisko komendanta Mazowieckiej Szkoły Podchorążych Artylerii nr 2 w Zambrowie (powiat łomżyński).</p> <p>Odznaczony: Orderem Virtuti Militari 5 klasy, Orderem Odrodzenia Polski, Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych (dwukrotnie), Złotym Krzyżem Zasługi, Medalami za Wojnę 1918-1921 i Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.</p> <p>20 września 1939 r. po walce z oddziałami 36. sowieckiej Brygady Pancerniej, trafił do obozu specjalnego NKWD w Starobielsku. Zginął w Charkowie.</p> <p>Pisał listy do żony – Marii, w których prosił o okulary i ciepłą bieliznę.</p> <p>Z najbliższej rodziny Chylewskich w Katyniu zginęli: kpt. Franciszek Pietrzak z Poznania i ppor. Jan Nepomucen Idaszewski ze Śremu.</p> <p>25 marca 1947 r. żona otrzymała z Londynu wiadomość potwierdzającą śmierć męża.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień pułkownika.</p>
<p>2. por. JERZYKIEWICZ Walerian</p> 	<p>s. Juliana i Pelagii z Rakowskich, ur. 9 grudnia 1898 r. w Kościanie.</p> <p>Oficer 55. Pułku Piechoty, w 1939 r. przeniesiony do oficerskiej kadry Okręgu Korpusu VII. Zmobilizowany do Brygady Obrony Narodowej „Kościan”. Urzędnik z Kamieńca (powiat kościański).</p> <p>Odznaczony Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.</p>
<p>3. ppor. TOMIŃSKI Edward</p>	<p>s. Jana i Marianny z Rzepów, ur. 11 października 1904 r. w Siedlcu (powiat wolsztyński).</p> <p>Szkolę powszechną ukończył w 1919 r. w rodzinnej miejscowości. Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Wolsztynie (1925). Nauczyciel: Buk (1925/1926), Wilanowo, powiat kościański (1926/1927), Jastrzębie, powiat bydgoski (1928-1930), Bucz, powiat wolsztyński (1930-1932), Sączkowo, powiat wolsztyński (1932).</p> <p>W latach 1927-1928 kształcił się w Szkole Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 7 w Śremie. Mianowany podporucznikiem rezerwy 1 stycznia 1931 r., dowódca plutonu. W ostatnich dniach sierpnia 1939 r. zmobilizowany do batalionu zapasowego 55. Pułku Piechoty w Kutnie.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.</p>

Kalinin/Miednoje (obóz ostaszkowski)	
<p>1. st. post. PP JUSKOWIAK Franciszek</p>	<p>s. Tomasza, ur. 24 lipca 1901 r. w Łękach Wielkich (powiat kościański).</p> <p>W policji od 1924 r. Starszym posterunkowym mianowany 8 marca 1934 r. We wrześniu 1939 r. służył w Urzędzie Śledczym w Warszawie.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>2. st. post. PP KOTLARSKI Andrzej</p>	<p>s. Ignacego i Wiktorii, ur. w 1896 r. w Łękach Wielkich (powiat kościański).</p> <p>W wojsku od 28 grudnia 1918 r. do 30 kwietnia 1921 r. W policji od 1 sierpnia 1921 r. We wrześniu 1939 r. pełnił służbę na posterunku kolejowym w Zdołbunowie (powiat zdołbunowski).</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>3. przod. PP SŁOWIŃSKI Marcin</p>	<div style="display: flex; align-items: center;"> <div> <p>s. Józefa i Marii z Trzcielińskich (Strzelińskich), ur. 9 listopada 1883 r. w Mikstacie (powiat kępiński).</p> <p>W I wojnie światowej w armii niemieckiej. Od 19 grudnia 1918 r. do 1 lipca 1919 r. w Straży Ludowej w rodzinnej miejscowości, następnie w obronie krajowej. Od 10 listopada 1919 r. w żandarmerii krajowej, z której 1 lipca 1920 r. przeszedł do policji.</p> <p>1 września 1922 r. otrzymał nominację na przodownika. W 1927 r. służył w Lesznie. Od 16 stycznia 1934 r. był komendantem w Kamieńcu (powiat kościański).</p> <p>Odznaczony: Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Srebrnym i Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921.</p> <p>Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie NKWD w Ostaszkowie.</p> <p>Zamordowany w Kalininie. Nazwisko znajduje się na liście transportowej NKWD nr 012/2 z 11 kwietnia 1940 r., pozycja nr 11, teczka personalna nr 4049.</p> <p>Pozostawił żonę Jadwigę, córkę Marię i synów: Jana, Stanisława, Józefa.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p> </div> </div>

<p>4. przod. PP NAPIERAŁA Jakub</p> 	<p>s. Jana i Teofili z Kaczmarków, ur. 4 lipca 1892 r. w Wilanowie (powiat kościański).</p> <p>Uczestnik powstania wielkopolskiego. Od 21 stycznia 1919 r. w Żandarmerii Krajowej b. Dzielnicy Pruskiej, skąd 1 lipca 1920 r. przeszedł do policji. Przez wiele lat służbę pełnił w województwie pomorskim. Przodownikami mianowany 1 lipca 1930 r. W lutym 1938 r. przeniesiony z Komendy Powiatowej w Tczewie do Torunia z przydziałem do I Komisariatu. Od 1 kwietnia 1938 r. w Komendzie Wojewódzkiej.</p> <p>Odznaczony: Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Srebrnym Medalem za Długoletnią Służbę, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>5. st. post. PP SZCZERBAL Michał</p> 	<p>s. Wojciecha i Marii z Majchrzaków, ur. 14 września 1892 r. w Starej Przysiece (powiat kościański).</p> <p>W I wojnie światowej w armii niemieckiej i niewoli rosyjskiej. 1 sierpnia – 1 października 1920 r. w Wojsku Polskim. W policji od 22 listopada 1920 r. – w Kościanie, we wrześniu 1939 r. – zastępca komendanta posterunku w Kamieńcu (powiat kościański).</p> <p>Starszym posterunkowym mianowany 19 kwietnia 1934 r.</p> <p>Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli radzieckiej. Był jeńcem obozu w Ostaszkowie. Zamordowany w Kalininie. Spoczywa na Polskim Cmentarzu Wojennym w Miednoje.</p> <p>Odznaczony: Brązowym Krzyżem Zasługi, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę.</p> <p>Pozostawił żonę Marię (ur. 1908) i córkę Teresę (ur. 1938).</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>6. post. PP TALARCZYK Stanisław</p>	<p><i>Zob. LISTA OFIAR ZBRODNI KATYŃSKIEJ Z GMINY WIELICHOWO</i></p>

Marcin Słowiński
z rodziną

Michał Szczerbal

Źródła: Archiwum Państwowe w Lesznie; Archiwum Państwowe w Lublinie; Archiwum Państwowe w Poznaniu; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie; Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu; Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie; księgi cmentarne dla nekropolii wojennych w Katyniu, Miednoje i Charkowie; *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski; J. Pańczakowa, M. Cichoń, *Powstańcy wielkopolscy w grobach katyńskich*; *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, t. 1, red. Z. Józwiak, P. Michalski; zbiory prywatne.

4. GMINA RAKONIEWICE

Katyń (obóz kozielski)

**1. ppor.
MYSSAK
(MYSCHAK)
Józef**

s. Franciszka (leśniczy) i Heleny z Dąbrowskich, ur. 28 stycznia 1911 r. w Rakoniewicach (powiat wolsztyński).

W rodzinnej miejscowości uczęszczał do szkoły powszechnej. W 1926 r. zdał egzamin do Państwowego Gimnazjum im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu, które ukończył 12 maja 1932 r., zdając egzamin dojrzałości.

We wrześniu 1932 r. wstąpił do wojska, przydzielony do Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty przy 57. Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Poznaniu. 18 września 1933 r. ukończył dywizyjny kurs podchorążych rezerwy.

Absolwent Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego. Studiował w latach 1933-1938. Egzamin inżynierski złożył 27 czerwca 1939 r. Władał biegle językiem francuskim.

1 stycznia 1936 r. mianowany podporucznikiem. Przed wybuchem wojny pracował w Łódzkiej Izbie Rolniczej na stanowisku inspektora leśnego.

Miał rodzeństwo: Stefana, Stanisława, Franciszka, Ludwika, Zofię, Helenę, Marię, Jadwigę, Annę i Leokadię.

Więzień Kozielska, skąd rodzina otrzymała list z wiadomością, że żyje. Zamordowany i pochowany w Katyniu. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 017/1 z 1940 r. pod poz. 34.

Brat ofiary – Stanisław, 18 listopada 1943 r. otrzymał list z Niemieckiego Czerwonego Krzyża, potwierdzający zgon brata w lesie katyńskim. Niemcy informowali również o tym, że przy zwłokach znaleziono: książeczkę oszczędnościową PKO, 3 listy, notatnik i różaniec.

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**2. ppor.
OLEJNICZAK
Ludomir**

s. Stanisława i Magdaleny z Kulczaków, ur. 2 października 1911 r. w Berlinie.

Absolwent Seminarium Nauczycielskiego w Rogoźnie (powiat obornicki) i dywizyjnego kursu podchorążych rezerwy przy 57. Pułku Piechoty. Nauczyciel szkoły powszechnej w Wiosce (powiat wolsztyński).

W 1939 r. zmobilizowany do Ośrodka Zapasowego 14. Dywizji Piechoty. Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej. Z obozu w Kozielsku jego żona Jadwiga (poślubiona w 1937) otrzymała jedyny list z datą 22 listopada 1939 r. Jego nazwisko widnieje na liście transportowej NKWD nr 040/1 z 22 kwietnia 1940 r. pod pozycją 58. Zamordowany i pochowany w Katyniu.

	<p>Żona zamieszkała w Ruchocicach (powiat wolsztyński), 1 maja 1940 r. otrzymała wiadomość z Biura Informacyjnego Polskiego Czerwonego Krzyża z Warszawy, w której napisano: <i>Ludmir Olejniczak znajdował się w marcu w obozie jeńców Kozielsk. Smoleńskaja obłast. poczt. Jaszczyk 12. ZSRR i prosił o wiadomość.</i></p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.</p>
<p>3. ppor. WOJCIECHOWSKI Józef Maria (Marian)</p> 	<p>s. Tomasza (nauczyciel, inspektor szkolny) i Władysławy z Kłosiów, ur. 10 marca 1909 r. w Ruchocicach (powiat wolsztyński).</p> <p>Uczęszczał do szkoły powszechnej w Ruchocicach. Następnie w 1919 r. przyjęty do klasy pierwszej Państwowego Gimnazjum w Wolsztynie. W czerwcu 1927 r. zdał egzamin dojrzałości nowego typu klasycznego. W latach 1927-1932 studiował na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. W 1932 r. uzyskał absolutorium i tytuł magistra.</p> <p>W czasie studiów pracował w Związku Polskiej Młodzieży Demokratycznej, z ramienia tej organizacji redagował czasopismo „Życie Uniwersyteckie” oraz dziennik „Słówka Młodych”.</p> <p>W Poznaniu rozpoczął aplikację w znanej firmie adwokackiej Jeske-Chmielewskiego. Kontynuował prace dziennikarską i publicystyczną. Założył i redagował pismo „Przemiany” (miesięcznik społeczno-kulturalny), które ukazywało się do 1935 r. w Poznaniu, a następnie w Warszawie.</p> <p>Aktywnie działał w Związku Obrony Kresów Zachodnich, który w 1934 r. zmienił nazwę na Polski Związek Zachodni. Na początku września 1936 r. został przeniesiony na stanowisko dyrektora Polskiego Związku Zachodniego w Katowicach, gdzie mieszkał do wybuchu wojny. Od 1 października 1938 r. z polecenia wojewody śląskiego Michała Grażyńskiego redaktor naczelny dziennika „Polska Zachodnia”.</p> <p>Ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Piechoty. Podporucznikiem mianowany 24 grudnia 1934 r. Zmobilizowany do 73. Pułku Piechoty w Oświęcimiu, 1 września rozpoczął z jednostką marsz w kierunku wschodnim i dotarł do miasta Werba pod Włodzimierzem Wołyńskim, gdzie dostał się do niewoli sowieckiej. Wywieziony do obozu przejściowego w Szepietówce.</p> <p>3 listopada 1939 r. dostał się do Kozielska. Zamordowany i pochowany w Katyniu. Znajduje się na liście transportowej NKWD z 2 kwietnia 1940 r.</p> <p>29 stycznia 1953 r. w postanowieniu sądu powiatowego dla miasta Katowice stwierdzono, że <i>Józef Marian Wojciechowski, redaktor, ostatnio zamieszkały w Katowicach zmarł dn. 31.10.1941 r. o godz. 24.00 w Katyniu (ZSRR).</i></p> <p>Żonaty z Janiną z Szeligów, miał dzieci: Ewę Marię i Zdzisława Andrzeja.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.</p>

Charków/Piatichatki (obóz starobielski)

1. ppor.
KAZMIERSKI
Bronisław

s. Stanisława i Konstancji z Kaniewskich, ur. 21 października 1907 r. w Chojnie (powiat rawicki).

Absolwent Państwowego Seminarium Nauczycielskiego w Rawiczu (1930). Mianowany podporucznikiem 22 czerwca 1933 r., przydzielony do 55. Pułku Piechoty. W 1938 r. służył jako dowódca plutonu karabinów maszynowych w 58. Pułku Piechoty.

W okresie od 1 września 1933 r. do 1 września 1934 r. nauczyciel w Rostarzewie (powiat wolsztyński), później kierownik szkoły powszechnej w Zębowie (powiat nowotomyski).

Dostał się do niewoli radzieckiej. Pod koniec grudnia 1939 r. żona otrzymała kartkę pocztową datowaną na 28 listopada 1939 r. z obozu NKWD w Starobielsku. Zamordowany w Piatichatkach/Charkowie.

W styczniu 1955 r. Międzynarodowy Czerwony Krzyż w Genewie odpowiedział na list z prośbą o odszukanie męża, w którym napisano: *O żadnym jeńcu z tego obozu nie mamy informacji. Prawdopodobnie Pani mąż nie żyje.*

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

2. por.
SUMIŃSKI
Tadeusz

s. Leona i Stefanii z Plewkiewiczów, ur. 10 października 1905 r. w Rakoniewicach (powiat wolsztyński).

Świadcstwo dojrzałości otrzymał w 1923 r. w Gimnazjum im. Hugona Kołłątaja w Krotoszynie. W latach 1926-1930 studiował farmację na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Poznańskiego, nr legitymacji studenckiej: 8888. 4 lutego 1930 r. uzyskał dyplom magistra farmacji.

Początkowo prowadził aptekę w Widawie (powiat łaski), następnie własną w Kaliszu. W latach 1931-1932 odbył roczną służbę wojskową. Mianowany podporucznikiem rezerwy 1 stycznia 1933 r. Przydzielony do kadry zapasowej 4 Szpitala Okręgowego w Łodzi. W 1939 r. w Armii „Łódź”.

Dostał się do niewoli radzieckiej. Internowany w Starobielsku. 30 listopada 1939 r. rodzina otrzymała list z obozu. Wymieniony na liście transportowej NKWD, pozycja 3223, jako Suszyński. Zamordowany w Piatichatkach/Charkowie w 1940 r.

Był melomanem, grał na skrzypcach. Wymieniony na tablicy pamiątkowej w Izbie Lekarskiej w Szczecinie.

Pozostawił żonę – Zofię Karśnicką, z którą ożenił się w 1932 r. Osierocił czwórkę dzieci: Elżbietę, Krystynę, Stanisława i Wojciecha.

Małżonka była również magistrem farmacji i po wojnie prowadziła aptekę w Krotoszynie.

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

Kalinin/Miednoje (obóz ostaszkowski)

1. st. post. PP
LEDZIŃSKI
Wiktor

s. Franciszka i Katarzyny, ur. 5 sierpnia 1889 r. w Janiej Górze (powiat świecki).

W policji od 1919 r. Rozkazem nr 317 z 22 grudnia 1929 r. przeniesiony z posterunku w Rostarzewie (powiat wolsztyński) do Wielichowa (powiat kościański). Starszym posterunkowym mianowany 21 marca 1932 r. Od 21 lipca 1939 r. przydzielony na posterunek w Rakoniewicach (powiat wolsztyński).

Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie NKWD w Ostaszkowie. Zamordowany w Kalininie, pochowany w Miednoje. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 026/3 z 13 kwietnia 1940 r., pozycja nr 88.

Odnaczony: Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

Pozostawił żonę Marię i córkę Annę.

Warto przytoczyć fragment listu córki zamordowanego policjanta – Anny, który opublikowano w pierwszym tomie opracowania *Żołnierska droga przez mękę. Wielkopole w obozach sowieckich: Przed kilku dniami od koleżanki z Kościana dostałam gazetę, w której jest artykuł o losach polskich żołnierzy. Ze wzruszeniem i ze łzami w oczach przeczytałam nazwisko mojego Ojca – Wiktora Ledzińskiego. (...) 30 grudnia 1939 r. dostałyśmy z Matką kartkę od Ojca pisaną 3 grudnia 1939 r., w której podaje adres: Ostaszków, Ziemia Kalinińska, skrytka pocztowa 37. Nie mam niestety tej kartki, bo zabrano ją Mamie w Urzędzie Bezpieczeństwa w Wolsztynie, twierdząc że jest nam niepotrzebna, a to dlatego, żeśmy długo się starały poprzez Polski Czerwony Krzyż odnaleźć Ojca i stale podawałyśmy Jego ostatni adres. Z tych starań nic nie wynikło, a dziś wiadomo już dlaczego. W kwietniu 1940 r. otrzymałyśmy drugą wiadomość o Ojcu od p. Kowalskiego – strażnika granicznego w Obrze pow. Wolsztyn. Wrócił on z Ostaszkowa w drodze wymiany jeńców, bo był posądzony o zabicie Niemca z Wolsztyna, co prawdą nie było. Hitlerowcy wykończyli go w ciągu miesiąca w więzieniu. Ale zanim to nastąpiło, zdążył powiedzieć Mamie, że kilka razy widział Ojca, który się żalił, że nie ma od nas wiadomości. Do 1943 r. raz w miesiącu pisałam systematycznie listy na adres do Ostaszkowa. Czy któryś z tych listów trafił do Tatusia? Nie wiem do dziś. W każdym razie żadne inne wiadomości do nas nie trafiły.*

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

<p>2. post. PP LEMANOWICZ Jan</p>	<p>s. Adama, ur. w 1913 r. Do policji przyjęty 1 lipca 1930 r. w charakterze kandydata kontraktowego na szeregowego z przydziałem do Grupy Rezerwy Policji Państwowej w Warszawie. Rozkazem nr 635 z 21 lipca 1939 r. przydzielony na posterunek w Rakoniewicach (powiat wolsztyński). Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie NKWD w Ostaszkanie. Zamordowany w Kalininie, pochowany w Miednoje. Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>3. post. PP SERAFIN Andrzej</p>	<p>s. Michała i Agnieszki, ur. 16 listopada 1891 r. w Żółkowie (powiat jarociński). W 1939 r. służył w Policji Państwowej w Rakoniewicach (powiat wolsztyński). Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie NKWD w Ostaszkanie. Nie wiadomo, gdzie zamordowany i pochowany – brak jego nazwiska na znanych dotąd listach transportowych NKWD.</p>
<p>4. st. post. PP SKIBA Stefan Szczepan</p> 	<p>s. Marcina i Agnieszki z Kaczmarków, ur. 16 grudnia 1882 r. w Trzciance (powiat notecki). Po wybuchu powstania wielkopolskiego zgłosił się do walczących oddziałów. W policji od 1919 r. z przydziałem na posterunek w Rawie Ruskiej (powiat rawski). Następnie służbę pełnił w Kościanie (1920), dalej w Jabłonnej, powiat wolsztyński (1922) i w Rakoniewicach (powiat wolsztyński). Rozkazem nr 430 z 23 listopada 1932 r. przeniesiony z Rakoniewic do Wolsztyna. We wrześniu 1939 r. ponownie służył w Rakoniewicach. Posiadał na stanie psa wabiącego się Rolf. Po wkroczeniu wojsk niemieckich na zachodnie tereny Rzeczypospolitej, ewakuował się na wschód kraju. Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie NKWD w Ostaszkanie. Zamordowany w Kalininie, pochowany w Miednoje. Nazwisko widnieje na liście transportowej NKWD nr 20/2 z 9 kwietnia 1940 r., pozycja nr 14,teczka personalna nr 4115. Odznaczony: Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, pośmiertnie Odznaką Pamiątkową Krzyż Kampanii Wrześniowej 1939 (leg. nr 12639 – Londyn 1985). Pozostawił żonę Mariannę Knop (ślub w 1908 r. w Lwówku), córki: Wandę, Joannę, Helenę, i synów: Stefana, Franciszka, Jana. Sąd Grodzki w Wolsztynie orzeczeniem z 27 października 1947 r. uznał Stefana Skibę za zaginionego, przyjmując 9 maja 1947 r. za dzień jego śmierci. Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>

5. st. post. PP
SZYPURA
Piotr

s. Szymona i Magdaleny, ur. 29 kwietnia 1898 r. w Ruchocicach (powiat wolsztyński).

Uczestnik wojny z bolszewikami w 1920 r. W policji od 1923 r. Od 1936 r. i we wrześniu 1939 r. służbę pełnił na posterunku w Cekowie (powiat kaliski), z którego oddelegowany został do konwojowania internowanych Niemców do Berezki Kartuskiej (powiat prużański).

Żona Władysława (ur. 1905), syn Jan (ur. 1928), córka Marianna (ur. 1930), córka Teresa (ur. 1932), córka Zofia (ur. 1935), córka Barbara (ur. 1935), syn Wojciech (ur. 1939).

Odnaczony: Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości.

Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie NKWD w Ostaszku. Zamordowany w Kalininie, pochowany w Miednoje. Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

Przepustka wystawiona
na nazwisko Józef Myssak
z 1933 r.

57 Pułk Piechoty
6 Kompanja Poznań, dn. 14 VII 1933

L. ....

Przepustka

Kapitan Józef Myssak
z ..... kompanji, ma prawo przebywać
w mieście Poznań do godziny
24¹⁰ dnia 14 VII 1933.

Dowódca ..... kompanji

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA W POZNANIU

Nr IV *MI*

Karta Wstępu.

P. *Myssak Józef*
(zawód) *abs. cesn.*
(adres) *Poznań ul. Stawia 6 m. 12.*

jest upoważniony do korzystania z CZYTELNI OGÓLNEJ I CZYTELNI
CZASOPISM Biblioteki Uniwersyteckiej w czasie do 29. października 1938

Poznań, dnia 21. października 1938

Karta wstępu
Józefa Myssaka
do Biblioteki
Uniwersyteckiej
w Poznaniu z 1938 r.

+

POLSKI CZERWONY KRZYŻ
BIURO INFORMACYJNE
 Warszawa
 ul. Czerwonego Krzyża 20

WARSAWA
 29 IV 40
Kriegsgefangenen

Obniżyć tam
1. V. 1940

Jadwiga Olejniczak
 Warthegau
 Ruchocice
 Kreis. Wollstein

Warszawa, dn. 26. IV 1940 r.

Otrzymałmy wiadomość, że Ludwin Olejniczak znajdował się do w. marcu w obozie jeńców Kozielsk. Smoleńskaja dolost. poczt. Laszczyk 12. ZSRR; prosił o wiadomość

Odpowiedz skierować do Biura Informacyjnego P. C. K. Warszawa, ul. Czerwonego Krzyża 20.

KIEROWNIK
 Biura Informacyjnego P. C. K.
Signature
 (Maria Bortowska)

Druk N. 9.

Wiadomość z Biura Informacyjnego Polskiego Czerwonego Krzyża z Warszawy do żony Ludomira Olejniczaka

Registernummer 34.

Geburtsurkunde.

(Nur gültig in Angelegenheiten der ~~Wahlberechtigung, Aufenthalt, Staatsbürgerschaft und Altersversicherung sowie der Einkommensteuer~~)

Vor- und Zuname: Józef Marcin Wojciechowski

Geburts-Tag (in Buchstaben anzugeben) und Ort: geboren März 1919 in
Laszczyk und unweit von Ruchocice

Vor- und Zuname sowie Stand des Vaters: Marcin Wojciechowski
Lafar

Vor- und Geburtsname der Mutter: Martha Marcinowa Kłós
Rakoniewice den 22. März 1919

Der Standesbeamte: Murawski (Unterschrift)

(Siegel)

Akt urodzenia Józefa Wojciechowskiego

Zyciorys.

Urodziłem się 10. marca 1909 roku w Ruchocicach, wroście powiatu wolsztynskiego, z ojca Tomasza i matki Władysławy z Kosiów. Tam też uczęszczałem do szkoły powszechnej, przy której ojciec mój sprawował funkcje nauczyciela. W roku 1919 przyjęto mnie do klasy pierwszej gimnazjum w Wolsztynie, dokąd ojciec mój przeprowadził się w charakterze inspektora szkolnego. W Wolsztynie ukończyłem gimnazjum i otrzymałem w uznaniu świadectwo dojrzałości, które założyłem. Studja wywodziłam z zamiar odbyć na wydziale prawnym - ekonomicznym.

Józef Wojciechowski

Zyciorys Józefa Wojciechowskiego

UNIwersYTET POZNAŃSKI

ODDZIAŁ FARMACEUTYCZNY
PRZY WYDZIALE MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZYM

Liczba Dyplomu
88

Pan Tadeusz Sumiński

urodzony w Rakoniewicach wojew. poznańskie, dnia 10 października 1905 r., wyznania rzymsko-katolickiego, zapisał się na Oddział Farmaceutyczny w trymestrze zimowym r. ak. 1926/27. Dnia 29 stycznia 1926 r. został immatrykulowany i zapisany w albumie Uniwersytetu pod L. 8888.

Po przesłuchaniu obowiązkowych wykładów,
wykonaniu przepisanych ćwiczeń z:

Botaniki	Stechjometrii	Technologii środków lekarskich
Mineralogii i geologii	Chemii organicznej	Technologii środków spożywczych
Zoologii	Chemii biologicznej	Uprawy roślin lekarskich
Fizyki doświadczalnej	Mikrobiologii	Chemii farmaceutycznej
Chemii nieorganicznej	Farmakologii	Farmacji stosowanej
Matematyki wyższej		

i złożeniu egzaminów z:

Botaniki	Chemii organicznej	Higieny i pomocy w nagłych wypadkach
Mineralogii i geologii	Bakteriologii	Uprawy roślin lekarskich
Zoologii	Farmakologii	Chemii farmaceutycznej
Fizyki doświadczalnej	Technologii środków lekarskich	Farmacji stosowanej
Chemii nieorganicznej		Usługownictwa aptekarskiego

po przedłożeniu rozprawy na temat:

Bakterjobjęcze działanie czterochloru cyny na gronkowca złocistego

uzyskał, zgodnie z Statutem Oddziałów Farmaceutycznych § 6. (rozporządzenia Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 19 października 1920 roku Nr. 8496-IV/20) i uchwałą Komisji Farmaceutycznej z dnia 14 stycznia 1930 roku oraz Rady Wydziału z dnia 3 lutego 1930 roku

stopień

MAGISTRA FARMACJI

z postępowym dobrem

W Poznaniu, dnia 4 lutego 1930 roku

STANISŁAW KASZNICA
Rektor

ANTONI JAKUBSKI
Dziekan

KONSTANTY HRYNAKOWSKI
Dyrektor Oddziału

Dyplom ukończenia studiów wyższych
Tadeusza Sumińskiego

Źródła: Archiwum Państwowe w Lesznie; Archiwum Państwowe w Lublinie; Archiwum Państwowe w Poznaniu; Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie; Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie; Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu; Urząd Stanu Cywilnego w Rakoniewicach; księgi cmentarne dla nekropolii wojennych w Katyniu, Miednoje i Charkowie; P. Bauer, J. Zielonka, *Żołnierska droga przez mękę. Wielkopole w obozach sowieckich*; J. B. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar drugiej wojny światowej*; Z. Kościański, E. Tomkowiak, *Niepodległościowe tradycje gminy Rakoniewice*; *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski; J. Pańczakowa, M. Cichoń, *Powstańcy wielkopolscy w grobach katyńskich*; zbiory prywatne.

5. GMINA WIELICHOWO

Katyń (obóz kozielski)

**1. por.
LEŚNIK
Bolesław**

s. Walentego i Barbary z Kozłowskich, ur. 25 lutego 1894 r. w Wilkowie Polskim (powiat kościański).

Porucznik od 1 czerwca 1919 r. Uczestnik wojny 1920 r. i akcji plebiscytowej na Górnym Śląsku (1921). Od 1923 r. kierownik Straży Granicznej w Kaczorach (powiat chodzieski). Należał do Okręgu Korpusu VIII. Żonaty.

Awansowany pośmiertnie na stopień kapitana.

**2. ppor.
NADOBNIK
Józef**

s. Jana i Marianny z Dudów, ur. 8 lutego 1902 r. w Łubnicy (powiat kościański).

Absolwent Państwowej Szkoły Mierniczej w Poznaniu i Szkoły Podchorążych Rezerwy Artylerii w Śremie. W Toruniu mieszkał i pracował od 1936 r. do 1 września 1939 r. Był zatrudniony w Urzędzie Ziemskim na stanowisku geometry rewidenta.

W 1939 r. przydzielony do 17. Pułku Piechoty, następnie przeniesiony do 4. Pułku Artylerii Lekkiej. Po 17 września dostał się do niewoli radzieckiej. Przewieziony do obozu kozielskiego, skąd napisał do żony i dzieci listy z datami: 20 listopada 1939 r., 29 stycznia 1940 r. i 17 lutego 1940 r.

W ostatnim liście napisał: *Czuję się dobrze – jestem zdrow. Napisz do mnie długi list, pragnę słów od Was. Co porabiasz z dziećmi, jak się czują rodzice i krewni? Często do Was pisać nie będę. Dobrze, że się kończy zima. Wiosna będzie ciepła. Wprawdzie w zimie fizycznie nie ucierpiałem, stosunkowo jestem ciepło ubrany. (...) Całuję Was moje drogie Istoty – ucałuj Rodziców i Krewnych. Józef.*

Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 040/2 z kwietnia 1940 r. Pozostawił żonę – Izabellę, córkę i syna.

Towarzystwo Pomocy Polakom w Londynie w liście z 21 lutego 1947 r., skierowanym do rodziny zaświadczyło: *Nadobnik Józef, wojskowy, mierniczy, ur. 8.02.1902 r. w Łubnicy, przed wojną zamieszkały Poznań, ul. Górna Wilda Nr. 28/7, figuruje na liście osób, które zginęły w Katyniu. Przy zmarłym znaleziono: książeczkę oszczędnościową PKO, pozwolenie na broń.*

Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.

**3. mjr
ROST
Franciszek
Ksawery¹**

s. Hieronima i Józefy z Góreckich, ur. 9 listopada 1890 r. w Wielichowie (powiat kościański).

Szkołę podstawową ukończył w rodzinnym mieście. W latach 1902-1911 uczęszczał do Gimnazjum Humanistycznego w Gnieźnie. Związał się z Towarzystwem im. Tomasza Zana. Był także członkiem tajnej organizacji trójzaborowej „Pet”. W lipcu 1910 r. odbył podróż do Królestwa Polskiego (zabór rosyjski), celem było nawiązanie łączności z tamtejszymi organizacjami.

W latach 1911-1914 r. studiował medycynę; kolejno na uniwersytetach w Berlinie, Strasburgu, Lipsku. Absolwent Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Lipsku. W tym czasie pracował w organizacjach robotniczych w głębi Niemiec, m.in. był członkiem związku akademickiego – Grupa Narodowa, komisarzem organizacji gimnazjalnych Towarzystwa im. Tomasza Zana na okręg północny byłej Prowincji Poznańskiej, członkiem dyrekcji Grup Narodowych na Rzeszę Niemiecką. Pod jego kontrolą znajdowały się gimnazja w Nakle, Rogoźnie, Wągrowcu, Bydgoszczy i Inowrocławiu.

W czerwcu 1914 r., będąc delegatem dyrekcji Grup Narodowych na trójzaborowym zjeździe akademickim we Lwowie, wziął czynny udział w manifestacji antyniemieckiej zorganizowanej w pobliżu konsulatu niemieckiego. 1 lipca 1914 r. stanął na czele 40 Pomorzaków i 60 Poznaniaków, którzy zebrali się w Poznaniu w celu wyjazdu na kurs instruktorski do Krakowa, gdzie: *Poznaniacy i Pomorzanie czwórkami ruszyli przez miasto podążając w kierunku kwater zorganizowanych w szkole im. Kochanowskiego. Następnie zwiedzili miasto, m.in. byli w gmachu uniwersytetu i wysłuchali wykładu profesora Tokarza poświęconego powstaniu kościuszkowskiemu. Drugiego dnia wymaszerowali w kierunku Niepołomic, gdzie wzięli czynny udział w sypaniu Kopca Grunwaldzkiego, a na jego szczycie odśpiewali „Rotę”. Trzeciego dnia rozpoczęło się systematyczne szkolenie wojskowe. Rozpoczęła je musztra. Grupa Rosta po południu zwiedzała miasto, a później między innymi Wieliczkę. Kompania odbyła ćwiczenia z bronią (karabiny Werndla). Ogromne wrażenie na uczestnikach wywarły ćwiczenia dwóch kompanii Polskich Drużyn Strzeleckich w Krakowie. Po zakończonych ćwiczeniach uczestnicy wysłuchali przemówienia z okazji 504-tej rocznicy bitwy pod Grunwaldem.*

Na tydzień przed wybuchem I wojny światowej grupa, w której on się znajdował, opuściła Kraków i uczestnicy zgrupowania rozjechali się do domów. Od sierpnia 1914 r. do 1918 r. zmuszony był do służby w armii niemieckiej.

¹Z. Kościański, *Rost Franciszek Ksawery (9 XI 1890-1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, T. 1, red. Z. Józwiak, P. Michalski, Wielichowo-Lesno 2010, s. 50-53.

Pełnił służbę jako lekarz frontowy na stacji chirurgicznej szpitala polowego. Doświadczenia zdobyte podczas pracy w tajnych organizacjach niepodległościowych zaowocowały w powstaniu wielkopolskim i w dobie formowania się państwa polskiego. W grudniu 1918 r. na terenie Wielichowa przeprowadził szkolenie sanitarno-ratownicze oddziału Polskiego Czerwonego Krzyża. Od 5 stycznia 1919 r. służył jako lekarz w szeregach powstańczej kompanii wielichowskiej (tworzył zaplecze medyczne kompanii i frontu zachodniego w zorganizowanym szpitalu w Rakoniewicach).

Był przedstawicielem polskiej strony w rokowaniach z Niemcami dotyczącymi oddania Wolsztyna. Po 29 stycznia 1919 r. brał udział w walkach na froncie północnym. Opatrywał rannych na polu bitwy pod Szubinem, Rynarzewem, Kcynią i Żninem. Jako lekarz batalionu 8. Pułku Strzelców Wielkopolskich walczył na froncie pod Rawiczem, Miejską Górką i Jutrosinem.

Po 11 listopada 1919 r. został przesunięty do 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszy 68. Pułk Piechoty), z którym od stycznia 1920 r. przebywał na froncie litewsko-białoruskim w okolicach Mołodeczna (województwo wileńskie). Przebyta droga żołnierska spowodowała osłabienie jego organizmu, a w rezultacie tego w lutym tegoż roku zachorował na tyfus plamisty.

1 kwietnia 1920 r. otrzymał awans na kapitana. Od maja 1920 r. ponownie służył w szeregach 10. Pułku Strzelców Wielkopolskich – brał udział w walkach pod Wilejką, Parafianowem, Głębokiem. W listopadzie został skierowany jako dowódca do szpitala polowego w ramach 17. Dywizji Piechoty. Od grudnia do przeniesienia do rezerwy (1 maja 1921) był zastępcą szefa sanitarnego 17. Dywizji Piechoty. Następnie pracował w klinice w Poznaniu.

Od 1 kwietnia 1922 r. do wybuchu II wojny światowej był dyrektorem szpitala powiatowego w Nowym Tomysłu. 24 maja 1935 r. obronił doktorat z medycyny na Uniwersytecie Poznańskim. Aktywnie działał w kilkunastu towarzystwach i organizacjach społecznych, m.in. jako delegat powiatowy Związku Weteranów Powstań Narodowych.

Ponadto był członkiem rzeczywistym Polskiej Korporacji Akademickiej „Baltia” (w latach 1922-1923 prezes pomorskiego koła akademickiego „Baltii”). Majorem rezerwy mianowany w 1939 r. Podczas wojny 1939 r. służył w szeregach Wojska Polskiego (7. Szpital Okręgowy w Poznaniu, który ewakuował się na wschód).

Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie w Kozielsku. Wiosną 1940 r. zamordowany w Katyniu (lista transportowa nr 017/2 z kwietnia 1940 r., pozycja nr 53, teczka personalna nr 1776). Pozostawił dom rodzinny, żonę i dzieci.

Rodzina o jego śmierci w Katyniu dowiedziała się z gazety „Goniec Krakowski” z 28 maja 1943 r. wydawanej w czasie okupacji w Krakowie.

	<p>Znaleziono przy nim medalik, który żona założyła mu na szyję w dniu wyjazdu na wojnę i legitymację Krzyża Niepodległości.</p> <p>Był żonaty ze Stefanią Malatyńską, ślub odbył się 29 czerwca 1929 r. w Kościele Najświętszej Marii Panny w Krakowie (Kościół Mariacki), a małżeństwo pobłogosławił ks. Stanisław Kuliszak (powstańczy kapelan z Przemętu). Rostowie mieli córki: Barbarę i Danutę. Syn Zygmunt, zmarł krótko po urodzeniu.</p> <p>Podczas wojny żona z córkami zostały wysiedlone do Kraśnika (powiat janowski). W katastrofie kolejowej pod Zemborzycami (powiat lubelski) 30 marca 1944 r. zginęły Stefania z córką Danutą, Barbara została ciężko ranna.</p> <p>Odnaczony: Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień podpułkownika.</p>
<p>4. ppor. SŁOMIŃSKI Franciszek Stefan</p> 	<p>s. Franciszka i Stefanii z Gajewiczów, ur. 15 marca 1913 r. w Wielichowie (powiat kościański).</p> <p>Od siódmego roku życia uczęszczał do szkoły powszechnej w Wielichowie, zabrany następnie przez wujostwo do Bydgoszczy. W czerwcu 1924 r. zdał egzamin wstępny do Państwowego Gimnazjum Muzycznego w Bydgoszczy, a egzamin dojrzałości 10 maja 1932 r.</p> <p>8 sierpnia 1932 r. dowiedział się o śmierci ojca. Mimo tego najdotkliwszego ciosu przygotował się bardzo dobrze do egzaminów wstępnych i został przyjęty na studia prawnicze. W latach 1932-1936 był studentem Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego.</p> <p>W 1939 r. zmobilizowany do 55. Pułku Piechoty, następnie skierowany do Ośrodka Zapasowego 14. Dywizji Piechoty. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 032/4 z 14 kwietnia 1940 r.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.</p>

Charków/Piatichatki (obóz starobielski)

<p>1. ppor. FELLMAN Wacław Stanisław</p>	<p>s. Stanisława i Stanisławy, ur. 28 września 1907 r. w Kościanie.</p> <p>Absolwent gimnazjum w Kościanie (1929) i Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty (1931). Oficer rezerwy 55. Pułku Piechoty. Po maturze pracował w banku w Kościanie i Wielichowie (powiat kościański).</p> <p>25 sierpnia 1939 r. powołany do 55. Pułku Piechoty, następnie przeniesiony do Ośrodka Zapasowego 14. Dywizji Piechoty w Kutnie.</p> <p>28 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej w okolicach Tarnopola. Przebywał w obozie NKWD w Starobielsku, zamordowany w Charkowie.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień porucznika.</p>
--	--

**2. kpt.
WALKOWIAK
Walenty²**

s. Jana i Heleny z Napierałów, ur. 4 lutego 1900 r. w Reńsku (powiat kościański).

Szkołę elementarną ukończył w Reńsku, następnie uczył się za mularza u Dutkowiaka. Po wybuchu I wojny światowej, chcąc uniknąć wcielenia do armii niemieckiej, do grudnia 1918 r. pracował na kolei jako robotnik telefonista.

Do powstania wielkopolskiego przystąpił ochotniczo. Brał udział w oswojeniu Wolsztyna. Od 6 stycznia 1919 r. był w kompanii śmigielskiej, z którą walczył m.in. pod Osieczną. 28 stycznia wstąpił do formującego się 6. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 60. Pułku Piechoty), w którym odbywał służbę jako telefonista (w Osiecznej, Chodzieży, Margoninie, Janowcu Wielkopolskim). Początkowo został przydzielony do 7. Kompanii, a od 15 maja jako starszy szeregowy w kompanii gospodarczej batalionu zapasowego 6. Pułku Strzelców Wielkopolskich.

Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej w szeregach 7. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 61. Pułku Piechoty). 14 sierpnia 1920 r. został odkomenderowany na II Wojskowy Kurs Gospodarczy przy Intendenturze Okręgu Generalnego w Poznaniu. 5 listopada uzyskał cenzus naukowy Kuratorium Okręgu Szkolnego w Poznaniu w zakresie wykształcenia średniego.

15 grudnia awansowany na kaprała, skierowany na I Wojskowy Kurs Oficerów Gospodarczych przy wspomnianej intendenturze. 16 marca 1921 r. jako podchorążego przeniesiono do Gniezna, do kompanii gospodarczej 17. Pułku Artylerii Polowej (późniejszy 17. Pułk Artylerii Lekkiej) na stanowisko II oficera kasowego. 16 maja 1922 r. został przydzielony do kompanii gospodarczej 68. Pułku Piechoty we Wrześni, gdzie pełnił obowiązki oficera gospodarczego.

31 lipca 1922 r. odkomenderowany do Grudziądza na 5-miesięczny kurs w Centrum Szkolenia Podoficerów Piechoty nr 2. 5 sierpnia 1922 r. mianowany na podporucznika. 30 grudnia 1922 r. przeniesiony do Okręgowego Zakładu Gospodarczego nr 9 w Brześciu nad Bugiem, gdzie przez dwa tygodnie pełnił funkcję instruktora kadry. 14 stycznia 1923 r. przydzielony do 79. Pułku Piechoty w Baranowiczach na oficera gospodarczego pułku, a 5 maja oficera gospodarczego 9. Dywizjonu Taborowego. 8 października 1924 r. powrócił do Okręgowego Zakładu Gospodarczego nr 9 w Brześciu na stanowisko instruktora kadry ośrodka, a od 1 stycznia 1925 r. przydzielony na kierownika biura rachunkowego Referatu Zaopatrzenia Żywnościowego.

1 czerwca 1924 r. awansował do stopnia porucznika, na początku 1939 r. do kapitana. Pod koniec sierpnia, w związku z przygotowaniami do wojny odkomenderowany do Lwowa. Po kapitulacji dostał się do nie-

² W. Omieczński, *Walkowiak Walenty (4 II 1900-1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, s. 57-58.

woli sowieckiej, znalazł się w obozie w Starobielsku. Zamordowany w kwietniu lub maju w Charkowie. Figuruje na liście transportowej NKWD ze Starobielska na pozycji 551.

Odnaczony: Medalem Niepodległości i medalami pamiątkowymi. Związek małżeński zawarł z Zofią z Górnych, z którą miał dwoje dzieci: córkę Teresę Marię (1930) i syna Jacka (1934).

Awansowany pośmiertnie na stopień majora.

Kalinin/Miednoje (obóz ostaszkowski)

1. st. post. PP BĄK Wojciech

s. Piotra i Marianny z Jankowiaków, ur. 20 kwietnia 1894 r. w Zielęcinie (powiat kościański).

Rodzice byli gospodarzami. Uczęszczał do szkoły i gimnazjum niemieckiego, dlatego znał biegle język niemiecki.

W czasie I wojny światowej pracował w kopalni węgla w Bochum. W 1919 r. przybył do Lwowa i zaczął służbę w policji. Do września 1939 r. na posterunku kolejowym.

Po wkroczeniu wojsk radzieckich do Lwowa dostał się do niewoli. Do żony dochodziły fałszywe informacje na temat pobytu męża, m.in. koleżanka powiedziała, że widziała, jak Wojciecha Bąka z dużą grupą osób przywieziono do lwowskiego więzienia. Później dowiedziała się, że mąż przebywa w Rumunii. Dopiero zimą przyszła jedyna kartka z Ostaszkowa, pisana 20 stycznia 1940 r., która potwierdziła pobyt męża w obozie.

Dramat rodziny policjanta nie skończył się, ponieważ 13 kwietnia 1940 r. żonę z pięciorgiem dzieci wywieziono ze Lwowa do Semipałatyńska – miasta w północno-wschodnim Kazachstanie. Do Polski wrócili w maju 1946 r.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

2. st. post. PP BERESZYŃSKI Wiktor

s. Wincentego i Małgorzaty z Jastrzębów, ur. 2 października 1888 r. w Zielęcinie (powiat kościański).

W policji od 1919 r. Służbę pełnił w województwach: pomorskim (1921) i warszawskim (1924), we wrześniu 1939 r. w Kościerzynie (powiat kościerski).

Po ataku Niemiec na Polskę ewakuował się do miejscowości Chełm Lubelski. Do niewoli radzieckiej dostał się w Hrubieszowie. Najbliższa rodzina nigdy nie otrzymała listu z obozu jenieckiego.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

<p>3. st. post. PP BILLEWICZ Jan</p>	<p>s. Wiktora, ur. w styczniu 1892 r. w Wilkowie Polskim (powiat kościański).</p> <p>W policji od 1920 r. Do 1935 r. służbę pełnił w województwie pomorskim, następnie w powiecie piotrkowskim. We wrześniu 1939 r. na Posterunku PP w Wolborzu (powiat piotrkowski).</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>4. st. post. PP LEDZIŃSKI Wiktor</p>	<p><i>Zob. LISTA OFIAR ZBRODNI KATYŃSKIEJ Z GMINY RAKONIEWICE</i></p>
<p>5. st. post. PP MARCINIAK Stanisław</p>	<p>s. Wincentego, ur. w 1885 r. w Gradowicach (powiat kościański).</p> <p>W policji od 1919 r. We wrześniu 1939 r. w Rudnikach (powiat wielkiński).</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>6. st. post. PP MICHALCZYK Ignacy³</p> 	<p>s. Piotra i Konstancji z Nowaków, ur. 26 lipca 1897 r. w Łubnicy (powiat kościański).</p> <p>Młodszy brat Stanisława. W latach 1903-1910 uczęszczał do szkoły powszechnej w Gościeszynie i Wolsztynie. W 1905 r., kiedy nie zgodził się na podpisanie deklaracji nauczania w języku niemieckim, przez 6 tygodni był szykanowany przez nauczycieli i pod eskortą żandarmów był prowadzony do szkoły, zaś na rodziców nałożono wysokie grzywny. W latach 1911-1914 praktykował jako ślusarz maszynista w zakładzie swego wuja w Grodzisku Wielkopolskim.</p> <p>Po wybuchu I wojny światowej został powołany do kopania okopów pod Poznaniem i Kościanem, skąd trzykrotnie uciekał. Stanął przed sądem w Poznaniu i otrzymał do wyboru zgłoszenie się do wojska niemieckiego albo więzienie. Wybrał służbę wojskową i 8 października 1914 r. dostał powołanie do 10. Pułku Ułanów w Sulechowie, skąd 18 grudnia tegoż roku wyjechał na front zachodni. Przebywał tam do 5 września 1918 r., został ranny i zatruty gazami nad rzeką Marną we Francji.</p> <p>W wyniku odniesionych ran 7 października 1918 r. został zwolniony z wojska niemieckiego z 72% niezdolnością do służby wojskowej, w stopniu starszego szeregowca. Powrócił do rodziców mieszkających w Dakowach Mokrych (powiat nowotomyski). 11 listopada 1918 r. wstąpił do kompanii rekonwalescentów w Poznaniu. Po wybuchu powstania wielkopolskiego brał udział w zajmowaniu koszar „szóstaków” na Jeźcach.</p> <p>3 stycznia 1919 r. wrócił do rodzinnego domu, następnie zorganizował grupę mężczyzn zdolnych do noszenia broni w kompanii opalenickiej.</p>

³Z. Józwiak, *Michalczyk Ignacy (26 VII 1897-1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, s. 38-39.

Z ochotnikami udał się na front pod Zbąszyniem, gdzie przebywał do 10 lutego 1919 r., później do Inowrocławia. Tam wstąpił do oddziałów powstańczych i walczył na froncie pod Złotnikami Kujawskimi (powiat inowrocławski).

Po reorganizacji oddziałów powstańczych służył w 1. Kompanii 5. Pułku Strzelców Wielkopolskich (późniejszego 59. Pułku Piechoty). 7 marca 1920 r. został przeniesiony do 2. Kompanii 57. Pułku Piechoty w Poznaniu jako rusznikarz, a 27 marca tegoż roku do zbrojowni w Warszawie.

W Wojsku Polskim służył do 20 kwietnia 1921 r. i awansował do stopnia ogniomistrza. 21 kwietnia 1921 r. wstąpił w szeregi Policji Państwowej. Do stopnia starszego posterunkowego został awansowany 1 marca 1935 r. Służbę pełnił w Inowrocławiu, Szubinie, a od września 1936 r. w Damasławku (powiat wągrowiecki) na stanowisku komendanta.

Był członkiem Związku Powstańców Wielkopolskich Koło Damasławek. W sierpniu 1939 r. przeniesiony z posterunku w Damasławku do Rogoźna (powiat obornicki) i tam służył do września 1939 r.

Po wybuchu wojny ewakuowany na wschód, dostał się do niewoli sowieckiej. Znajduje się na liście transportowej NKWD nr 012/1 z 6 kwietnia 1940 r. pozycja 95, teczka personalna nr 4907. Zamordowany w Kalininie, pochowany w zbiorowych mogiłach na cmentarzu w Miednoje.

Odnznaczony: Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę.

Związek małżeński zawarł 4 lutego 1919 r. z Marią Hermanowską (1897-1986), z którą miał dwoje dzieci: Krystynę (1920) – mieszka w Damasławku i Genowefę (1923-2008).

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta

**7. st. post. PP
MICHALCZYK
Stanisław⁴**

s. Piotra i Konstancji z Nowaków, ur. 19 kwietnia 1892 r. w Łubnicy (powiat kościański).

Starszy brat Ignacego. Po ukończeniu 4-klasowej szkoły ludowej w Gościeszynie niedaleko Wolsztyna pracował jako murarz. 12 października 1913 r. powołany do armii niemieckiej, w której służył do końca wojny.

Po zwolnieniu z armii niemieckiej 27 grudnia 1918 r. przyjechał do rodziców w Dakowach Mokrych. 4 stycznia 1919 r. ochotniczo wstąpił do kompanii opalenickiej organizowanej przez Edmunda Klemczaka. Z tą kompanią brał udział w walkach na odcinku zbąszyńskim, przy zajęciu Zbąszynia, Strzyżewa, Łomnicy, Miedzichowa, Nowej Wsi Zbąskiej, Perzyn i Wielkiego Grójca, pod którym 16 lutego został

⁴Z. Józwiak, *Michalczyk Stanisław (19 IV 1892-1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, s. 40.

ranny. Po wyleczeniu przydzielony do 5. Kompanii 61. Pułku Piechoty ppor. Ludwika Baranieckiego, z którą przebywał na froncie zachodnim, a następnie na froncie północnym. Brał udział w walkach pod Chodzieżą i Rynarzewem.

Od marca 1920 r. z pułkiem na froncie bolszewickim. Z wojska został zwolniony 14 października 1920 r. w stopniu sierżanta, pracował jako murarz. 16 września 1921 r. wstąpił w szeregi Policji Państwowej. Pracował w jednostkach policji miasta Poznania.

W 1929 r. ukończył szkołę dla szeregowych Policji Państwowej w Sosnowcu. W 1936 r. awansowany do stopnia starszego posterunkowego. Od 1938 r. służył w plutonie konnym III Komisariatu w Poznaniu. Był członkiem Związku Weteranów Powstań Narodowych.

Po 17 września 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie w Ostaszku. Znalazł się na liście transportowej NKWD nr 030/1 z 14 kwietnia 1940 r. pozycja 67, teczka personalna nr 4906. Zamordowany w Kalininie, pochowany w zbiorowych mogiłach na cmentarzu w Miednoje.

Odznaczony: Medalem za Wojnę, Medalem Dziesięciolecia Odzyskania Niepodległości, Brązowym Krzyżem Zasługi (1938), Odznaką Pamiątkową Wojsk Wielkopolskich, Krzyżem Straży Ludowej miasta Poznania.

21 czerwca 1921 r. zawarł związek małżeński z Marią Rybarczyk. Miał dwoje dzieci: Henryka (1924) i Martę (1926).

**8. post. PP
NOWACZYK
Ludwik⁵**

s. Stanisława i Marianny z Nowaków, ur. 11 lipca 1902 r. w Wielichowie (powiat kościański).

Po ukończeniu w 1915 r. siedmioklasowej szkoły powszechnej do 1917 r. pracował w gospodarstwie rolnym rodziców. W 1918 r. wyjechał do pracy do Berlina. Należał do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Na święta Bożego Narodzenia przyjechał do Wielichowa i w pierwszych dniach stycznia 1919 r. wstąpił do kompanii wielichowskiej, z którą brał udział w zajęciu Rakoniewic i Wolsztyna.

W lipcu 1920 r. wstąpił jako ochotnik w szeregi armii i został przydzielony do IV Batalionu 58. Pułku Piechoty, z którym brał udział w ofensywie pod Warszawą. Z wojska zwolniony w październiku 1920 r.

W kwietniu 1921 r. jako ochotnik wstąpił do Komitetu Górnośląskiego w Poznaniu i po wybuchu III powstania śląskiego udał się na Śląsk. Brał udział w walkach Grupy Północnej, m.in. pod Górą św. Anny.

⁵Z. Józwiak, *Nowaczyk Ludwik (11 VII 1902-1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, s. 43-44.

	<p>6 czerwca 1921 r. ranny pod Boroszewem i skierowany do szpitala w Lublińcu, następnie Szpitala Ujazdowskiego w Warszawie. W sierpniu 1921 r. powrócił do Poznania i pracował jako malarz. W latach 1923-1925 odbył czynną służbę wojskową w 58. Pułku Piechoty w Poznaniu. Po demobilizacji trudnił się handlem.</p> <p>27 września 1929 r. wstąpił w szeregi Policji Państwowej. Od 1933 r. służył w Suchopolu (powiat prużański, województwo poleskie) jako posterunkowy.</p> <p>Dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie w Ostaszkwie. Zamordowany w kwietniu 1940 r. w Kalininie, pochowany w zbiorowych mogiłach w Miednoje. Nazwisko znajduje się na liście transportowej NKWD nr 033/3 z 16 kwietnia 1940 r., pozycja nr 7, teczka personalna nr 1280.</p> <p>Odnaczony: Brązowym Krzyżem Zasługi, Brązowym Medalem za Długoletnią Służbę.</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>
<p>9. post. PP TALARCZYK Stanisław⁶</p> 	<p>s. Józefa i Marii z Kowalskich, ur. 4 stycznia 1896 r. w Łękach Małych (powiat kościański).</p> <p>Po wybuchu powstania wielkopolskiego wstąpił do kompanii wielichowskiej, z którą brał udział w walkach na odcinku frontu zachodniego.</p> <p>8 grudnia 1920 r. wstąpił do policji. Służbę pełnił w Czarnkowie do 1925 r., w Piłce do 1932 r., a do wybuchu II wojny światowej w Drawskim Młynie.</p> <p>Po wybuchu wojny ewakuowany na wschód i dostał się do niewoli sowieckiej. Osadzony w obozie w Ostaszkwie. Znalazł się na liście transportowej NKWD nr 044/2 pozycja nr 72 z 22 kwietnia 1940 r. Zamordowany w kwietniu 1940 r. w Kalininie, pochowany w zbiorowych mogiłach na cmentarzu w Miednoje.</p> <p>Żonaty z Leokadią (1904), dzieci: Stanisław (1923), Zenon (1927), Halina (1929) i Barbara (1933).</p> <p>Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.</p>

⁶ Z. Józwiak, *Talarczyk Stanisław (4 I 1896 - IV 1940)*, w: *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, s. 56.

**10. st. post. PP
SZUMAN
Andrzej**

s. Józefa i Marianny z Jarnotów, ur. 27 listopada 1890 r. w Zębowie (powiat nowotomyski).

Związany rodzinnie z Wielichowem. W policji od 1920 r. Służbę pełnił we Władysławowie i w Łądku.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

**11. st. post. PP
WIECZOREK
Wacław**

s. Antoniego, ur. 3 sierpnia 1906 r. w Dębsku (powiat kościański).

Do policji przyjęty 20 maja 1930 r. 5 listopada 1930 r. przydzielony do województwa stanisławowskiego. We wrześniu 1939 r. pełnił służbę w Wydziale Śledczym w Kosowie Pokuckim (powiat kosowski).

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

**12. st. post. PP
ZADOŃ
Józef**

s. Hilarego i Józefy z Henyselów, ur. 17 stycznia 1898 r. w Wilkowie Polskim (powiat kościański).

Od 1936 r. pełnił służbę w policji w województwie stanisławowskim, we wrześniu 1939 r. w Śniatyniu (powiat śniatyński). Aresztowany przez Ukraińców i przewieziony do Kołomyi, później do Stanisławowa.

W styczniu i lutym 1940 r. żona Bronisława otrzymała listy z obozu w Ostaszkowie. Dwa miesiące później żona z dziećmi została wywieziona w głąb ZSRR, do Semipałatyńska. Do Polski wrócili w 1946 r.

Znał biegle języki: niemiecki i ukraiński.

Awansowany pośmiertnie na stopień aspiranta.

Ostaszków, d. 20

Drogo żono i dzieci!

Jestem zdrowy i dość dobrze
 się powodzi. Jak zawsze gospodarzę
 ryżem. Jak zawsze gospodarzę
 tak, żeby mi najlepiej się to udało
 w tym roku. Kocham was i dzieci
 i do niedługo
 i wspaniale. Wasi Tatuś Józef

List z Ostaszkowa,
 napisany
 20 stycznia 1940 r.
 przez Wojciecha Bąka

Kochana Fer, Kochane Dzieci!

Donoszę Wam, że jestem zdrowy i
 dobrze mi się powodzi. Mam nadzieję
 że niedługo do Was wrócę. Tymczasem
 zajmuję się pracą w fabryce i ratuję
 zdrowie dla Babi i innych.

Proszę o odpis czy wrócę zdrowy
 jestecie, czy byliście poza granicami
 i czy jesteście w dobrym zdrowiu.
 Odpiszcie mi jedynie na otrzymanym
 adresie listy pod adresem drugostronne
 podanym, który po polsku brzmi:
 Gmina Kozelska - Smoleński Obwód - Stacja
 Pocztowa Nr. 12 - Józef Józef Nadobnik

Adres wnieśli bym napisany konsekwentnie
 w języku rosyjskim. Będę z tego korzystał
 na odpowiedź od Was.

Przynajcie zdrowi - do widzenia
 wkrótce na gwiazdki!
 Wasz Tatuś -
 Józef Nadobnik

Kozelsk, dn. 20. XII. 1939

Adres do mnie: С.С.С.Р.

Город Козельск Смоленская обл. Лытовский пункт №12
 Иосиф Иосиф Надобник

List z Kozielska,
 napisany 20 listopada 1939 r.
 przez Józefa Nadobnika

Verzeichnis

der als gehört bescheinigten Vorlesungen.

916

18.1913: Physiologisches Praktikum	v. Brücke.
19.1913/14: Geburtshilfliche Propädeutik: Einführung in die Physiologie und Pathologie der Fehlgangerschaft und Geburt, mit Demonstrationen	Lichtenstein.
Kriegschirurgie und Feldsanitätsdienst	Prf. Kölliker.
Soziale Bedeutung und Prophylaxe der Nervenerkrankheiten	Quensel.

Name des Studierenden, Geburtsort, Inskriptionstag und Studium.	Tag der Ausstellung des Zeugnisses.	Werden die Studien hier fortgesetzt und wie lange?	Tag der Aushändigung des Zeugnisses und Quittung.
<u>Rost, Franz</u> Wirlsform, Kreis Gammelsdorf, am 3. März 1913, Medizin	17. April 1914	Nein	Zeugniss z. Post den 18. 4. 14

Spis wysłuchanych wykładów przez Franciszka Rosta w Lipsku

916	
Namen: <u>Rost, Franz</u>	Stand: <u>Handlung Lehramt</u>
Geburtsort: <u>Wirlsform Kreis Gammelsdorf</u>	d. Vaters: <u>Wielichowo - Pol.</u>
Staatsangehörigkeit: <u>Sachsen, Weimarer</u>	Wohnung: <u>Wielichowo - Pol.</u>
Geburtsort: <u>5. Dezember 1890</u>	Religion: <u>Kath.</u>
Reife: <u>Gym. Realschule Gammelsdorf</u>	Früher besuchte Universitäten: <u>Berlin, Straßburg.</u>
Inskribiert am <u>3. Mai 1913</u> Nr. <u>1422</u>	Beurlaubt: ☒
„anderweit. in“ <u>19</u>	Strafen Datum: <u>/</u>
Studium: <u>med</u>	Zeugnis ausgestellt am <u>17. April 1914</u>
Wohnung: <u>Wielichowo 107</u>	Studiert fort bis Ablauf der Matrikel
<u>in 22. Weimarer 25. 4. 1914</u>	1. Nachtrag ausgefertigt am <u>19</u>
	2. Nachtrag ausgefertigt am <u>19</u>
	Abgegangen am <u>17. April 1914</u>

Wohnungen:

4
2/12. 000.

Kartoteka Franciszka Rosta z okresu studiów medycznych na Uniwersytecie w Lipsku

Źródła: Archiwum Państwowe w Lesznie; Archiwum Państwowe w Lublinie; Archiwum Państwowe w Poznaniu; Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie; Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu; Archiwum Uniwersytetu w Lipsku; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie; Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu; księgi cmentarne dla nekropolii wojennych w Katyniu, Miednoje i Charkowie; *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski; *Pamięci pracowników uczelni poznańskich – ofiar zbrodni katyńskiej*, wybór i oprac. A. Domalanus; J. Pańczakowa, M. Cichoń, *Powstańcy wielkopolscy w grobach katyńskich*; *Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918/1919*, tomy: 1, 4, 6, red. B. Polak; *Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, t. 1, red. Z. Józwiak, P. Michalski; zbiory prywatne.

IV.
MUNDURY I STOPNIE

1. Wojsko Polskie

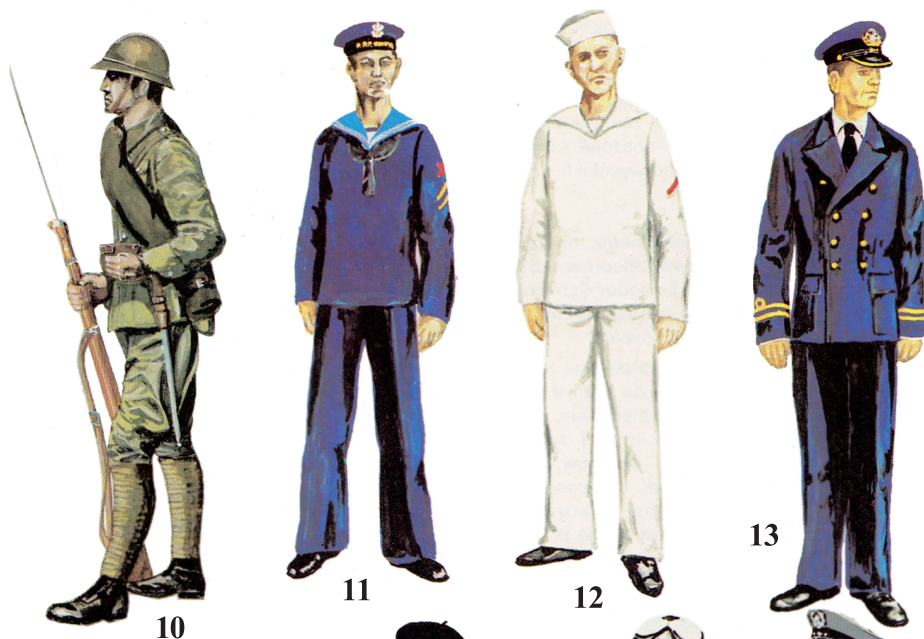
1. Szeregowiec piechoty w umundurowaniu sukienym garnizonowym, nowego wzoru, wprowadzanego od 1936 r., z oporządzeniem bojowym. Tak umundurowani byli żołnierze w czasie wystąpień o charakterze uroczystym. W polu – umundurowanie bez ozdób i oznak.
2. Szeregowiec w umundurowaniu sukienym polowym, w stroju patrolowym płaszczem zrolowanym, przez ramię. Obuwie – saperki, stosowane w wojskach technicznych, a we wrześniu 1939 r. również w niektórych pułkach piechoty, zwłaszcza rezerwowych.
3. Szeregowiec łączności w płaszczu, z oporządzeniem.
4. Kapitan broni pancernej w czasie pełnienia służby – hełm bojowy, kurtka skórzana, rękawice „muszkietarki”, bryczesy, długie buty.
5. Generał brygady w ubiorze służbowym. Na żabce szabla z temblakiem metalowym.

(Źródło: *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984)

1. Wojsko Polskie

6. Ułan w umundurowaniu sukienym polowym, konno. Czapka polowa wz. 37, maska przeciwgazowa WSR. wz. 32 w torbie (zdecydowana większość pułków – maski starego typu, w puszcze metalowej, przez prawe ramię na lewy bok), chlebak. Na pasie ładownice i łopátka saperska z bagnetem. Pod tybinką szabla wz. 34. Rząd wz. 25 – troczenie polowe wz. 36. Pod klapą juki brezentowe wiadro składane.
7. Cyklista w umundurowaniu polowym. Na bagażniku roweru (wytwórni „Łucznik”) stroczone wyposażenie osobiste, pod ramą rkm w pokrowcu brezentowym, obszytym skórą.
8. Oficer w mundurze polowym. Pas główny z szelką naramienną, na pasie pistolet VIS w pokrowcu, ze „smyczą”. Na prawym boku torba z maską przeciwgazową, na lewym torba oficerska. Z prawego ramienia na plecy pas futerału lornetki. Od naramiennika – sznurek khaki do gwizdka. Na szyi, pod kołnierzem kurtki – biały żabot. Bryczesy i buty wysokie z ostrogami.
9. Szeregowiec jazdy w mundurze polowym. Torba z maską przeciwgazową nowego wzoru na prawym boku, na lewym – chlebak starszej odmiany. Pas główny z szelkami.

1. Wojsko Polskie

10. Szeregowiec piechoty z oddziału Obrony Narodowej lub rezerwy – mundur drelichowy, owijacze, zrolowana płaszcz przez ramię. Karabin „Lebel” z bagnetem.
11. Mat marynarki wojennej w mundurze garnizonowym.
12. Starszy marynarz w umundurowaniu letnim roboczym. Do wystąpień uroczystych zakładano niebieski kołnierz marynarski.
13. Porucznik marynarki w mundurze codziennym. W służbie – spod kurtki, na rapciach – kordzik.
14. Szeregowiec – specjalista (mechanik lotniczy) w kombinezonie roboczym i berecie.
15. Pilot w kombinezonie skórzanym podbitym futrem, w hełmie lotniczym, ze spadochronem (częściej używane były kombinezony brezentowe, podbite futrem, latem – drelichowe).
16. Kapitan lotnictwa w mundurze służbowym, uroczystym. Koszula biała, kordzik na rapciach.

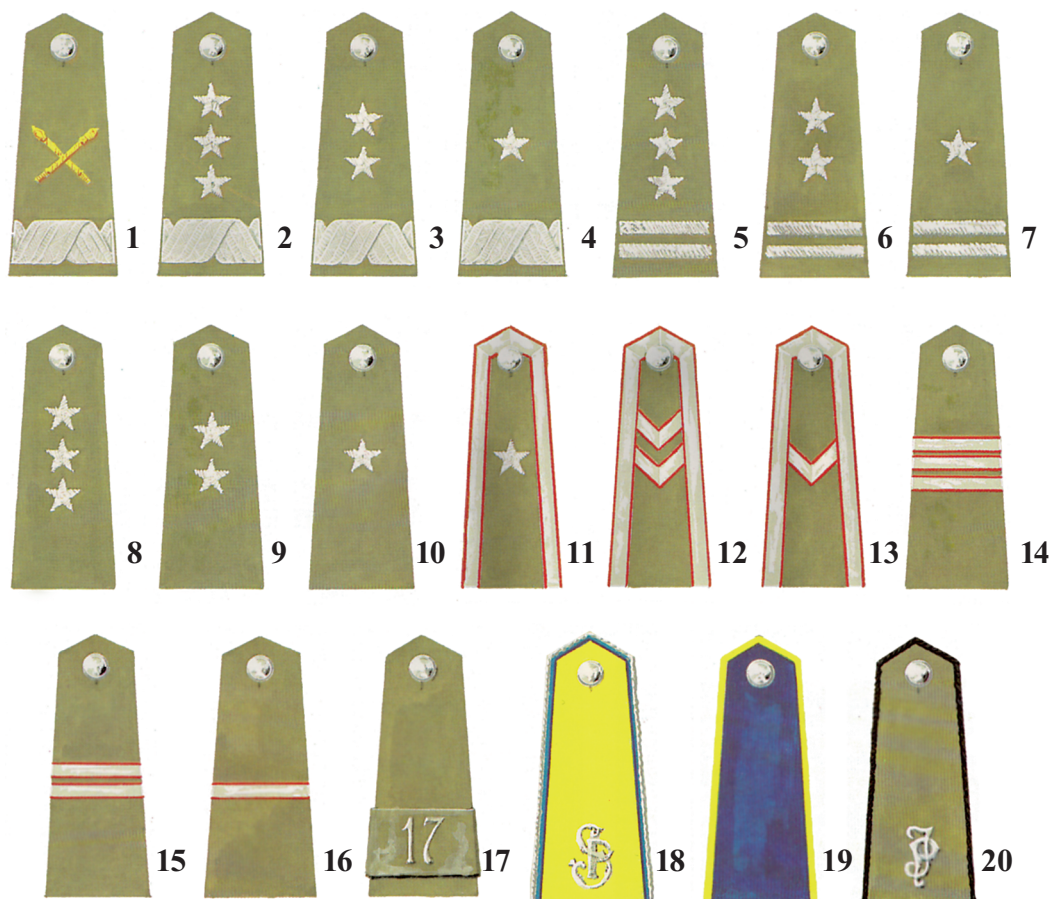

1. Wojsko Polskie

17. Kapitan strzelców podhalańskich w mundurze służbowym garnizonowym. Na pasie kabura z pistoletem nieprzepisowym –co było dopuszczalne.
18. Kapitan piechoty w ubiorze wieczorowym w odmianie do wystąpień na dziennych przyjęciach oficjalnych – bez broni białej. Kurtka wz. 36, spodnie tzw. szasery granatowe z lampasami żółtymi. Pas salonowy, rękawiczki białe.
19. Szeregowiec 49. Huculskiego Pułku Strzelców w ubiorze do wystąpień uroczystych. Mundur garnizonowy wz. 36, peleryna podhalańska, kapelusz z pęczkiem piór i szkarłatną, nabijaną ćwiekami podpinką.
20. Komandor marynarki wojennej w mundurze galowym. Kapelusz stosowany czarny z rozetą, surdut granatowy, pas czarny (noszono również pasy złote), szabla marynarki wz. 27.

(Źródło: *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984)

1. Wojsko Polskie. Oznaki stopni na naramiennikach kurtek i płaszczy:

1. Marszałek Polski. 2. Generał broni. 3. Generał dywizji (biskup polowy). 4. Generał brygady (dziekan generalny). 5. Pułkownik (dziekan). 6. Podpułkownik (proboszcz). 7. Major (starszy kapelan). 8. Kapitan (rotmistrz, kapelan). 9. Porucznik. 10. Podporucznik. 11. Chorąży. 12. Starszy sierżant (starszy wachmistrz, starszy ogniomistrz, starszy majster wojskowy). 13. Sierżant (wachmistrz, ogniomistrz, majster wojskowy). 14. Plutonowy (młodszy majster wojskowy). 15. Kapral (podmajstrzy). 16. Starszy szeregowiec (starszy ułan, starszy szwoleżer, bombardier, starszy saper, starszy legionista, starszy strzelec). 17. Szeregowiec (ułan, szwoleżer, kanonier, saper, legionista, strzelec) – na naramienniku nasuwka z numerem pułku. 18. Naramiennik ucznia Szkoły Podchorążych Piechoty (Kawalerii, Artylerii, Łączności, Saperów, Sanitarnych, Broni Pancernej, Artylerii Przeciwlotniczej). 19. Prawy naramiennik Korpusu Kadetów. 20. Lewy naramiennik obszyty czarnym sznureczkiem, z inicjałem 1. Pułku Szwoleżerów, 41. i 66. Pułku Piechoty, 1, 5. i 6. Pułku Piechoty Legionów.

(Źródło: *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984)

1. Wojsko Polskie. Odznaki wojsk lotniczych:

1. Orzeł wojsk lotniczych noszony od 1936 r.
2. Odznaka pilota – obserwatora (odznaka polowa – wieniec zielony).
3. Odznaka obserwatora I klasy (obserwator II klasy – bez wienca).
4. Odznaka pilota I klasy (pilot II klasy – bez wienca, odznaka polowa – wieniec zielony).
5. Odznaka obserwatora morskiego I klasy (obserwator morski II klasy – bez wienca).
6. Odznaka pilota morskiego I klasy (pilot morski II klasy – bez wienca).
7. Odznaka oficera technicznego I klasy (II klasa – odznaka złota).
8. Odznaka podoficera – specjalisty II klasy (I klasa – odznaka srebrna).
9. Odznaka lekarza lotniczej służby zdrowia II klasy (klasa I – odznaka srebrna).
10. Odznaka strzelca samolotowego II klasy (klasa I – odznaka srebrna).
11. Odznaka obserwatora balonowego II klasy (klasa I – wieniec i kotwica srebrna).

(Źródło: *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984)

1. Wojsko Polskie. Oznaki Marynarki Wojennej

1. Orzeł wz. 1917 dla szeregowców i podoficerów młodszych.

2-19. Oznaki specjalności szeregowców:

2. Strzelcy. 3. Artylerzyści morscy. 4. Artylerzyści nabrzeżni. 5. Torpedo-minierzy. 6. Gazo-minierzy. 7. Nurkowie. 8. Stersygnaliści. 9. Motorzyści. 10. Maszyniści. 11. Elektrotechnicy. 12. Radiotechnicy. 13. Teletechnicy. 14. Miernicy. 15. Zbrojmistrze. 16. Administracyjni. 17. Rzemieślnicy. 18. Sanitariusze. 19. Muzykanci.

20-35. Oznaki stopni:

20. Admirał. 21. Wiceadmirał. 22. Kontradmirał. 23. Komandor. 24. Komandor-porucznik. 25. Komandor-podporucznik. 26. Kapitan. 27. Porucznik. 28. Podporucznik. 29. Chorąży. 30. Starszy bosman. 31. Bosman. 32. Bosmanmat. 33. Mat. 34. Starszy marynarz. 35. Marynarz.

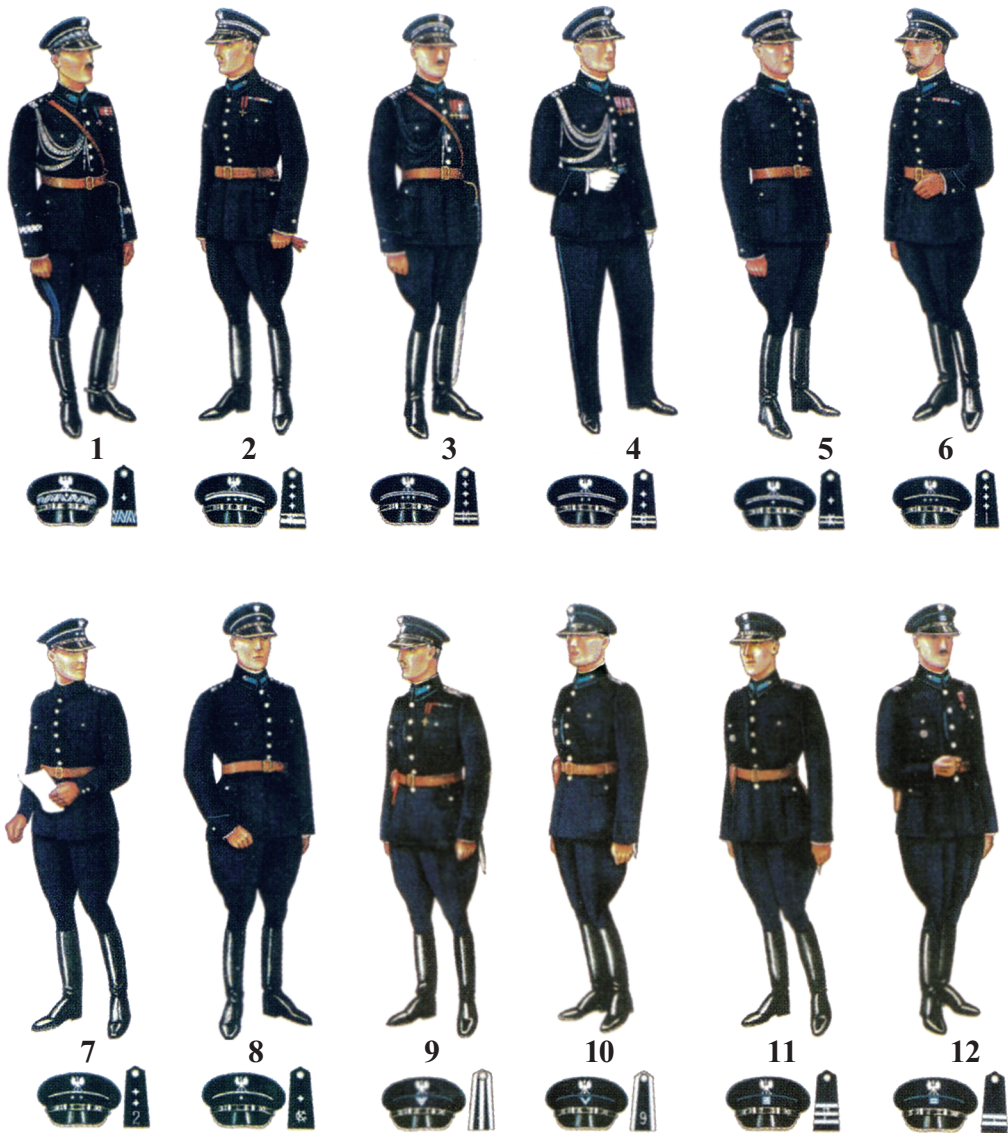
(Źródło: *Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, Warszawa 1984)

1. Wojsko Polskie. Oficer kawalerii polskiej. Wrzesień 1939

1. Rogatywka garnizonowa wz. 1935. 2. Furażerka wz. 1923. 3. Czapka okrągła oficera pułku szwoleżerów. 4. Rogatywka polowa wz. 1937. 5. Kurtka mundurowa, garnizonowa wz. 1936. 6. Odznaka pamiątkowa 21. Pułku Ułanów. 7. Znak tożsamości. 8. Kurtka mundurowa polowa wz. 1936. 9. Pistolet VIS wz. 1935, kaliber 9 mm. 10. Opatrunek osobisty. 11. Pas skórzany oficerski z poprzeczką. 12. Kabura na pistolet VIS wz. 1935. 13. Para butów wysokich, oficerskich z ostrogami. 14. Torba polowa oficerska, typ B. 15. Lornetka w futerales. 16. Smycz do pistoletu VIS wz. 1935. 17. Szabla oficerska wz. 1921/1922 z pochwą.

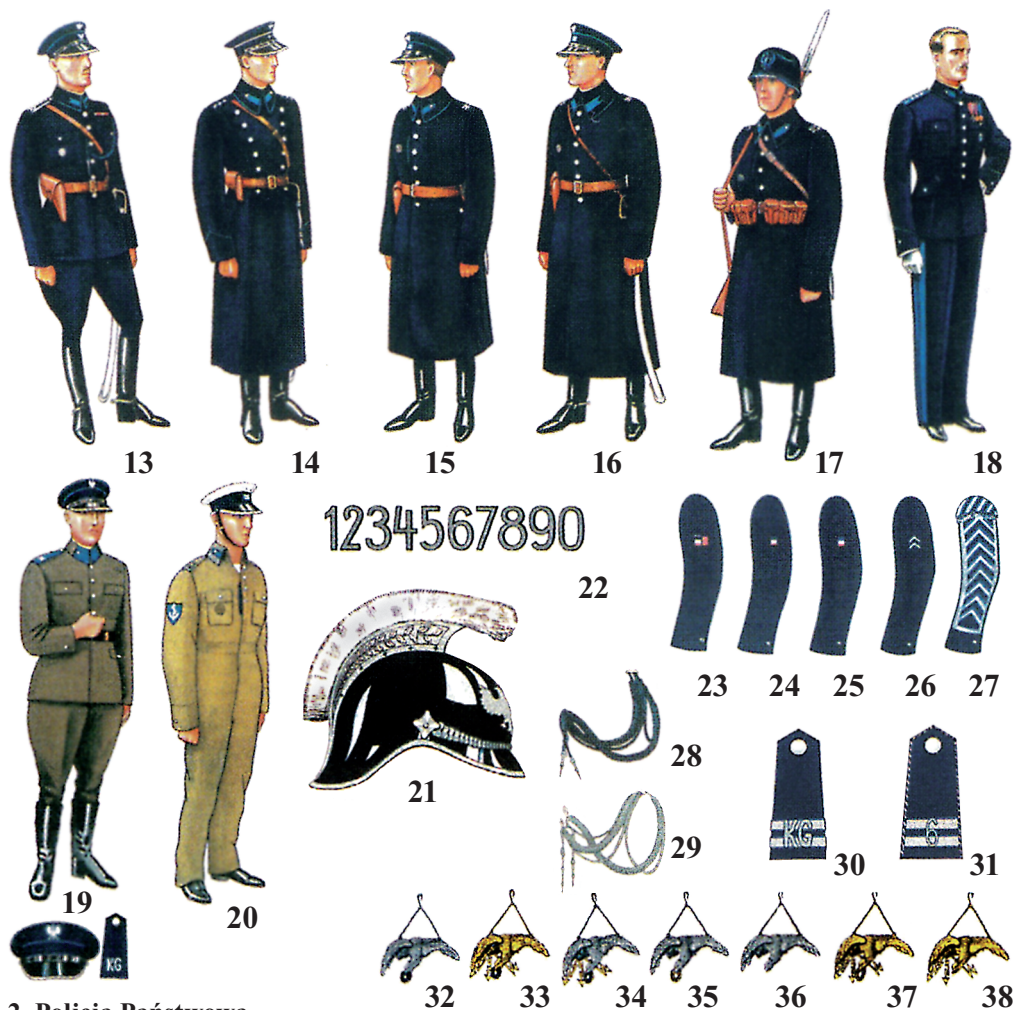
(Źródło: *Gazety wojenne*)

2. Policja Państwowa

1. Komendant główny – ubiór służbowy.
2. Ubiór codzienny – nadinspektor.
3. Inspektor – ubiór służbowy.
4. Podinspektor – ubiór wieczorowy.
5. Nadkomisarz – ubiór codzienny.
6. Komisarz – ubiór codzienny.
7. Podkomisarz w bluzie letniej.
8. Aspirant – ubiór codzienny.
9. Starszy przodownik.
10. Przodownik.
11. Starszy posterunkowy.
12. Posterunkowy.

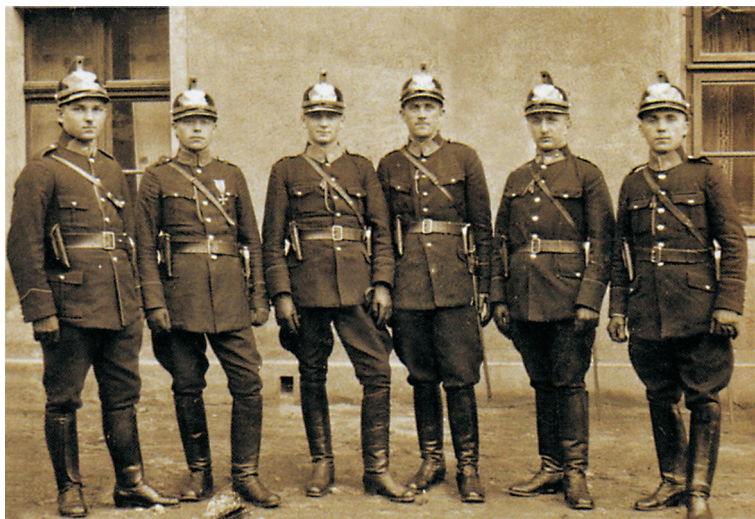
(Źródło: 85 lat polskiej policji, red. Grażyna Kędzierska, Szczytno 2004)

2. Policja Państwowa

13. Przdownik policji konnej. 14. Oficer w płaszczu (w służbie). 15. Posterunkowy w płaszczu. 16. Posterunkowy policji konnej w płaszczu. 17. Posterunkowy w pogotowiu. 18. Oficer w ubiorze wieczorowym. 19. Szeregowy kompanii rezerwy. 20. Posterunkowy komisariatu wodnego. 21. Hełm paradny oficera policji konnej – widok z boku. 22. Numery na naramiennikach. 23. Odznaka na rękawie władającego obcymi językami – niemiecki i rosyjski. 24. Odznaka na rękawie władającego obcymi językami – włoski. 25. Odznaka na rękawie władającego obcymi językami – francuski. 26. Galony za służbę (6 lat). 27. Rękaw orkiestranta. 28. Sznury naramienne oficera policji państwowej od podinspektora wzwyż – paradne. 29. Sznury naramienne oficera policji państwowej od podinspektora wzwyż – do ubioru codziennego. 30. Naramiennik posterunkowego z komendy głównej. 31. Naramiennik szeregowego z cenzusem. 32. Odznaka polowa pilota. 33. Odznaka polowa obserwatora. 34. Odznaka polowa pilota obserwatora. 35. Odznaka pilota I klasy. 36. Odznaka pilota II klasy. 37. Odznaka obserwatora I klasy. 38. Odznaka obserwatora II klasy.

(Źródło: *85 lat polskiej policji*, red. Grażyna Kędzierska, Szczytno 2004)

Policjanci PWŚl z Katowic
w charakterystycznych dla tej
formacji mundurach
(1925)

3. Policja Województwa Śląskiego

Mundur policjantów w Województwie Śląskim był odmienny od ogólnopolskiego; podstawową różnicą były umieszczone na szwach kurtki dwa mosiężne haki, służące podtrzymywaniu pasa głównego, których w Policji Państwowej nie stosowano, noszono ponadto granatowe spodnie z błękitną wypustką, co w Policji Państwowej przysługiwało tylko oficerom; latem zakładano z kolei białe, płócienne spodnie.

Na zdjęciu funkcjonariusz PWŚl
w pełnym umundurowaniu

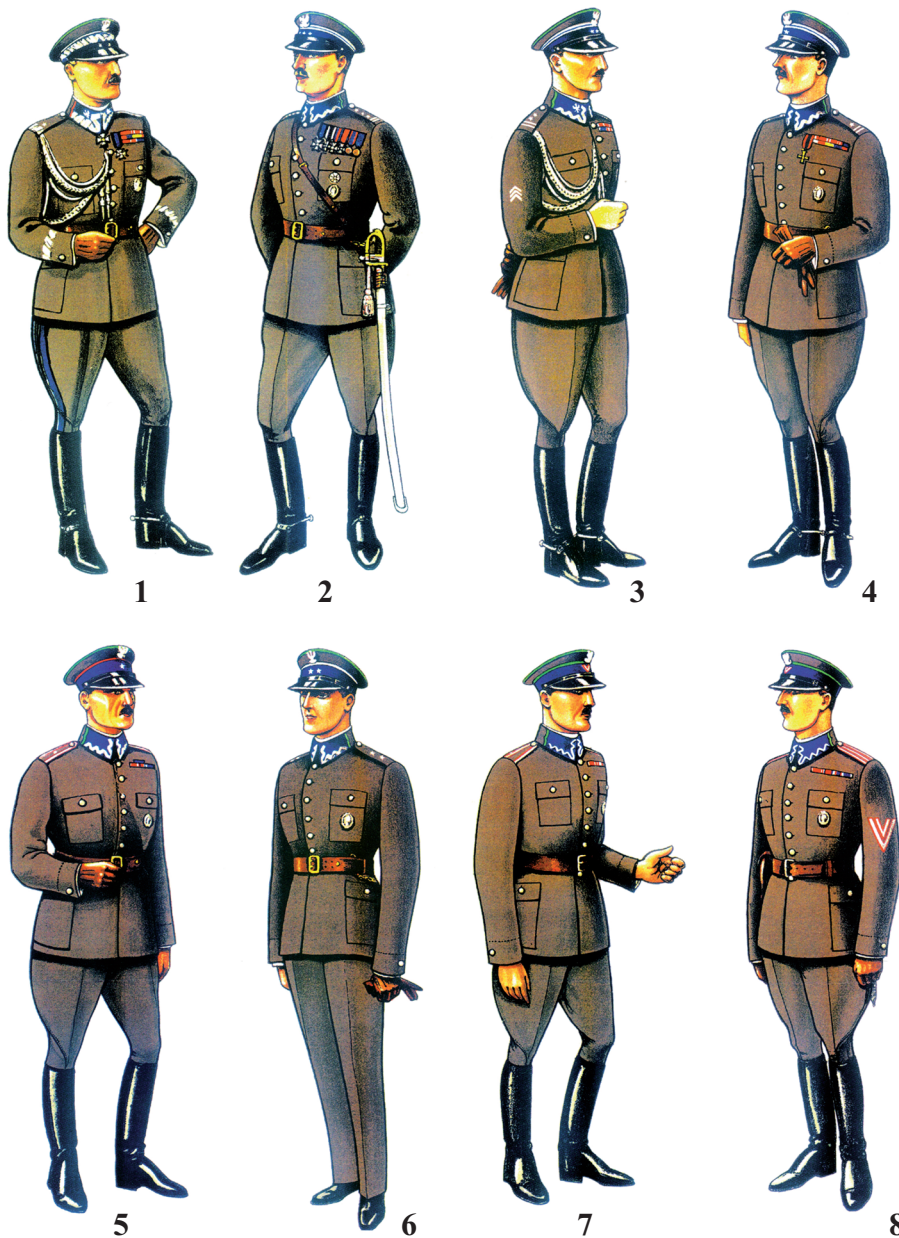
(Źródło: Archiwum Państwowe w Katowicach)

4. Straż Graniczna

1. Nadinspektor. 2. Inspektor. 3. Nadkomisarz. 4. Komisarz. 5. Podkomisarz. 6. Aspirant. 7. Starszy przodownik. 8. Przodownik. 9. Starszy strażnik. 10. Strażnik. 11. Strażnik w służbie. 12. Strażnik w ubiorze wyjściowym. 13. Oficer w ubiorze wieczorowym. 14. Strażnik w ubiorze wieczorowym. 15. Oficer w ubiorze zimowym. 16. Strażnik w ubiorze zimowym. 17. Czapka letnia oficera. 18. Czapka letnia szeregowca. 19. Czapka zimowa oficera. 20. Czapka zimowa szeregowca. 21. Naramiennik oficera (nadinspektora). 22. Naramiennik podoficera. 23. Temblak oficera. 24. Temblak podoficera.

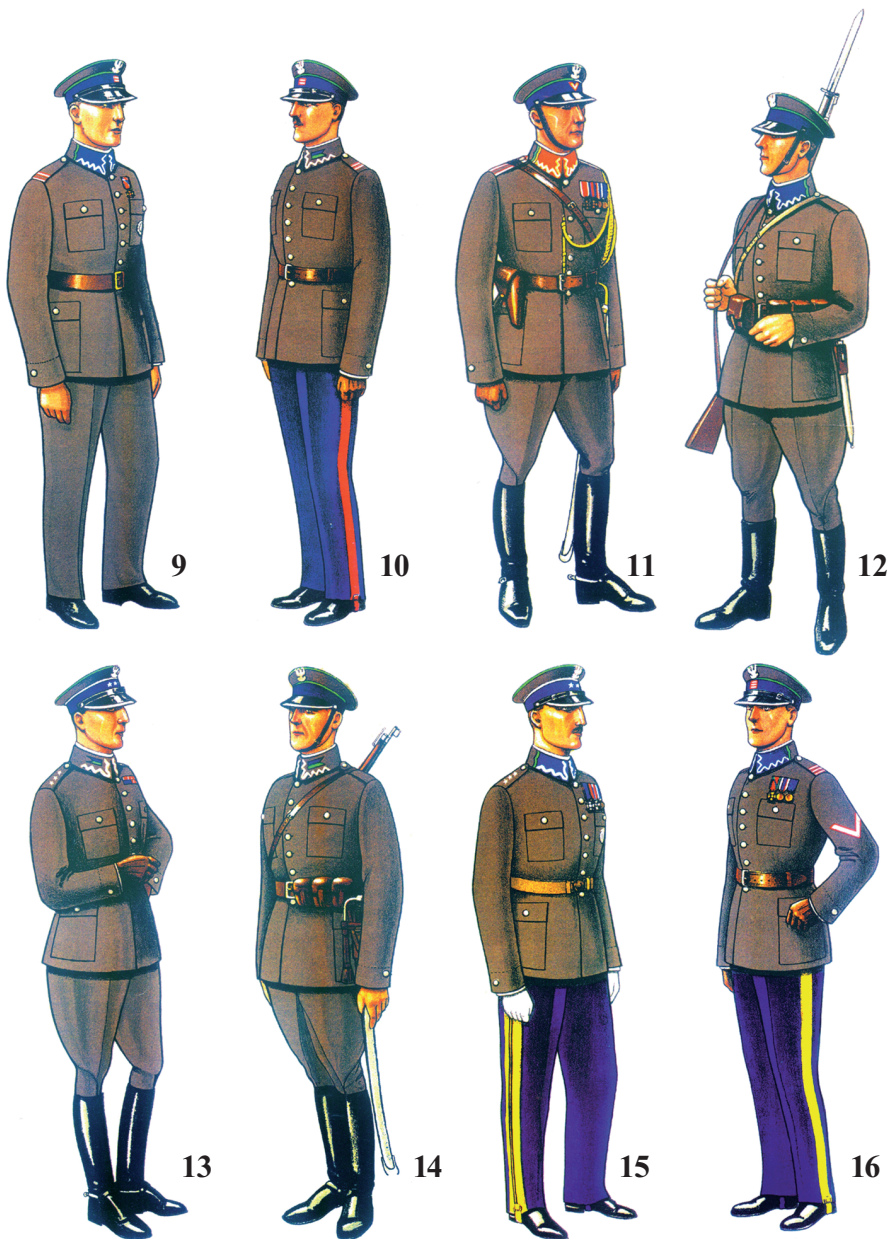
(Źródło: Centralny Ośrodek Szkolenia SG w Koszalinie)

5. Korpus Ochrony Pogranicza

1. Generał brygady KOP w mundurze służbowym. 2. Pułkownik piechoty KOP w mundurze wyjściowym. 3. Podpułkownik dyplomowany piechoty KOP. 4. Major piechoty KOP w ubiorze służbowym. 5. Chorąży piechoty KOP. 6. Porucznik piechoty KOP w ubiorze wyjściowym. 7. Sierżant piechoty KOP. 8. Starszy sierżant piechoty KOP.

(Źródło: Prochwicz Jerzy, *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939*, Warszawa 2006)

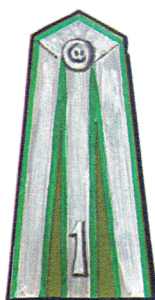

5. Korpus Ochrony Pogranicza

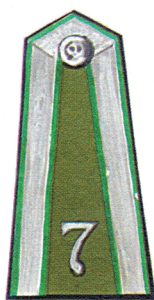
9. Kapral piechoty KOP w ubiorze wyjściowym. 10. Kapral kawalerii KOP w ubiorze wieczorowym. 11. Wachmistrz żandarmerii KOP. 12. Strzelec KOP w ubiorze patrolowym. 13. Rotmistrz kawalerii KOP. 14. Ułan kawalerii KOP w ubiorze połowym. 15. Kapitan piechoty KOP w ubiorze wieczorowym. 16. Plutonowy piechoty KOP w ubiorze wieczorowym.

(Źródło: Prochwicz Jerzy, *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939*, Warszawa 2006)

17

18

19

20

21

22

23

24

5. Korpus Ochrony Pogranicza

– oznaki stopni (wybór):

17. Starszy sierżant 1. Batalionu KOP. 18. Sierżant 7. Batalionu KOP. 19. Plutonowy 8. Batalionu KOP. 20. Pułkownik KOP. 21. Porucznik 6. Batalionu KOP. 22. Podporucznik 8. Batalionu KOP.

23. Odznaka pamiątkowa w brązie.

24. Odznaka pamiątkowa w srebrze.

6. Funkcjonariusz NKWD (starszy politruk wojsk konwojowych)

1. Czapka wz. 1935 w barwach resortu spraw wewnętrznych. 2. Bluza wz. 1935, na patkach w barwach Wojsk NKWD prostokąt oznaczający tytuł służbowy starszego politruka – odpowiednik kapitana wojsk liniowych. Na obydwu rękawach gwiazdy wz. 1935, oznaka aparatu politycznego wojska. Amarantowe wypustki na bluzie, regulaminowe dla Wojsk NKWD. 3. Bryczesy sukienne, z wypustką j.w. 4. Buty wzoru standardowego dla dowódców. 5. Pas z koalicijką wz. 1935. 6. Kabura do rewolweru „Nagant” wz. 1895. 7. Mapnik-raportówka wz. 1932. 8. Odznaka „Zasłużony NKWDzista” (ust. 1940). 9. Order Czerwonej Gwiazdy (ust. 1930). 10. Książeczka wojskowa. 11. Naboje do rewolweru „Nagant”, kaliber 7,62 mm.

(Źródło: *Gazety wojenne*)

V.
WYKAZ SKRÓTÓW
BIBLIOGRAFIA
SUMMARY

WYKAZ SKRÓTÓW

dn. – dnia

dr – doktor

ds. – do spraw

egz. – egzemplarz

gen. – generał

godz. – godzina

GPU – Gosudarstwiennieje Politiczeskoje Uprawlenije (Państwowy Zarząd Polityczny)

graf. – graficzne

hab. – habilitowany

im. – imienia

j.w. – jak wyżej

k. – koło

KC WKP(b) – Komitet Centralny Wszechzwiązkowej Komunistycznej Partii (bolszewików)

km – kilometr

KOP – Korpus Ochrony Pogranicza

kpt. – kapitan

KPZR – Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego

ks. – ksiądz

leg. – legitymacja

M.A. – Master of Arts

m.in. – między innymi

med. – medycyny

mjr – major

mm – milimetr

NKWD – Narodnyj Komissariat Wnutriennich Dieł (Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych)

nr – numer

ok. – około

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

oprac. – opracowanie

p. – pan/i

PKO – Powszechna Kasa Oszczędności

PKP – Polskie Koleje Państwowe

pl. – plac

por. – porucznik

post. PP – posterunkowy Policji Państwowej

pow. – powiat

poz. – pozycja

ppłk – podpułkownik
ppor. – podporucznik
prof. – profesor
przod. PP – przodownik Policji Państwowej
PWŚl – Policja Województwa Śląskiego
r. – rok
red. – redakcja
rkm – ręczny karabin maszynowy
RP – Rzeczpospolita Polska
s. – syn
SG – Straż Graniczna
st. przod. PP – starszy przodownik Policji Państwowej
śp. – świętej pamięci
św. – święty
t. – tom
TASS – Tielegrafnoje Agientstwo Sowietского Sojuza (Centralna Agencja Prasowa ZSRR)
tys. – tysięcy
tzw. – tak zwany
ur. – urodzony
ust. – ustanowiony
USA – United States of America (Stany Zjednoczone Ameryki)
w. – wiek
wz. – wzór
zm. – zmiana
ZSRR – Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła

- Archiwum Państwowe w Lesznie
Fotografie
- Archiwum Państwowe w Lublinie
Ewidencja poległych (Katyń, Charków, Miednoje)
- Archiwum Państwowe w Poznaniu
Akta źródłowe
- Archiwum Państwowe w Pile
Akta źródłowe

- Archiwum Urzędu Stanu Cywilnego w Grodzisku Wielkopolskim, Rakoniewicach i Horyńcu-Zdroju
Materiały źródłowe
- Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Materiały źródłowe i fotografie
- Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu
Materiały źródłowe i fotografie
- Archiwum Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu
Materiały źródłowe i fotografie
- Archiwum Uniwersytetu w Lipsku
Materiały źródłowe
- Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego
Materiały źródłowe
- Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie-Rembertowie
Akta personalne i odznaczeniowe
- Instytut Pamięci Narodowej w Poznaniu
Akta źródłowe
- Muzeum Zbrodni Katyńskiej w Warszawie
Materiały źródłowe i fotografie
- Muzealna Izba Tradycji Ziemi Grodzkiej
Materiały źródłowe i fotografie
- Zbiory Centrum Kultury w Wielichowie
Fotografie
- Zbiory Grodzkiej Orkiestry Dętej
Fotografie
- Zbiory Motocyklowego Stowarzyszenia Pomocy Polakom za Granicą „Wschód-Zachód” z Grodziska Wielkopolskiego
Fotografie
- Materiały źródłowe i fotografie ze zbiorów: Grzegorza Jakubowskiego, Macieja Bereszyńskiego, Jacka Gawrona z Grodziska Wielkopolskiego, Katarzyny Paw z Alwerni, Klary Nowaczyk z Granówka.
- Charków. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, Warszawa 2003.
- Katyń. Dokumenty ludobójstwa. Dokumenty i materiały archiwalne przekazane Polsce 14 października 1992 roku*, Warszawa 1992.
- Katyń. Dokumenty zbrodni. Zagłada. Marzec - czerwiec 1940*, t. 2, red. W. Materski, Warszawa 1998.
- Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, Warszawa 2000.
- Lista osób zamordowanych w Katyniu, Charkowie i Twerze mianowanych pośmiertnie na kolejne stopnie, odczytana w trakcie uroczystych obchodów w dniach 9-10 listopada 2007 r.*, w: Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.

- Miednoje. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego t. 1-2*, Warszawa 2005.
- Rozstrzelani w Charkowie. Alfabetyczny spis 3739 jeńców polskich ze Starobielska rozstrzelanych w kwietniu-maju 1940, według źródeł sowieckich i polskich*, red. M. Skrzyńska-Pławińska, Warszawa 1996.
- Rozstrzelani w Katyniu. Alfabetyczny spis 4410 jeńców polskich z Kozielska rozstrzelanych w kwietniu-maju 1940, według źródeł sowieckich, polskich i niemieckich*, red. M. Skrzyńska-Pławińska, Warszawa 1995.
- Rozstrzelani w Twerze. Alfabetyczny spis 6314 jeńców polskich z Ostaszkowa rozstrzelanych w kwietniu-maju 1940 i pogrzebanych w Miednoje, według źródeł sowieckich i polskich*, red. M. Skrzyńska-Pławińska, Warszawa 1997.

2. Opracowania

- Bauer P., Zielonka J., *Żołnierska droga przez mękę. Wielkopole w obozach sowieckich*, Kościan 1990.
- Błaszczyk K., *Katyń. Wolsztyńska lista katyńska*, Wolsztyn 2010.
- Czechowski J., *Życiorysy, jakich wiele. Kazimierz Rabski*, w: „Wiadomości Grodzkie”, nr 9/1989.
- Florkowski H., *Słownik lekarzy Ziemi Kościańskiej*, Kościan 1995.
- Gazety wojenne. Unikalna kolekcja z II wojny światowej*, red. T. Czekaj, Warszawa 1998.
- Gliński J. B., *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów – ofiar drugiej wojny światowej*, Warszawa 1997.
- Hoffman K., *Historia Szkoły Podstawowej w Kobylnikach*, Grodzisk Wielkopolski 1997.
- Hojan A., *Klub Sportowy „Dyskobolia” Grodzisk Wielkopolski 1922-1997. Monografia*, Poznań 1997.
- Instrukcja nr 6/52 V Departamentu Ministerstwa Publicznego z 12 marca 1952 r.*, w: „Gazeta Polska”, nr 14/2000.
- Jakuboszczak P., *Działalność patriotyczno-niepodległościowa mieszkańców Wielichowa w latach 1900-1945*, Grodzisk Wielkopolski 1998.
- Józwiak Z., Zielonka J., *Kościańska lista katyńska*, Kościan 2010.
- Kaczorowski G., Rubasiński T., *Pierwszy brzozowy krzyż*, w: „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 4/2010.
- Katyń. Siedemdziesiąta rocznica zbrodni. Dodatek specjalny „Polska Głos Wielkopolski”*, red. S. Kmiecik, Poznań 2010.
- Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, t. 2, (1914-1921), cz. 1, red. B. Polak, Koszalin 1991.

- Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945*, t. 4, (1939-1945), cz. 1, red. B. Polak, Koszalin 1995.
- Kisielewski T., *Katyń. Zbrodnia i kłamstwo*, Poznań 2008.
- Kościański Z., *Nowotomska lista katyńska. Historia i pamięć*, Nowy Tomysł 2010.
- Kościański Z., *O tych Wielkopolanach nie wolno było pamiętać...*, Opalenica 2008.
- Kościański Z., Tomkowiak E., *Niepodległościowe tradycje gminy Rakoniewice*, Rakoniewice 2010.
- Kunert A., *Katyń. Ocalona pamięć*, Warszawa 2010.
- Lebiediewa N., *Katyń. Zbrodnia przeciwko ludzkości*, Warszawa 1997.
- Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski, Szczytno 2010.
- Mikulski T., *Biogramy jeńców. Kozielsk – Starobielsk – Ostaszków – Ukraina – Zaginieni*, Wrocław 1999.
- Mizerka B., *Polsce zawsze wierni. Profesorowie Państwowego Gimnazjum i Liceum im. św. Stanisława Kostki w Kościanie*, Kościan 2001.
- Moszyński A., *Lista Katyńska. Jeńcy obozów Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk zaginieni w Rosji Sowieckiej*, Warszawa 1989.
- 85 lat polskiej policji*, red. G. Kędzierska, Szczytno 2004.
- Paluszkiewicz M., Szews J., *Słownik biograficzny członków tajnych товариств gimnazjalnych w Wielkim Księstwie Poznańskim 1850-1918*, Poznań 2000.
- Pamięci pracowników uczelni poznańskich – ofiar zbrodni katyńskiej. Wystawa w siedemdziesiątą rocznicę tragedii. Poznań 12 kwietnia 2010*, wybór i oprac. A. Domalanus; biogramy A. Domalanus, W. Śmigielski, Poznań 2010.
- Pańczakowa J., Cichoń M., *Powstańcy wielkopolscy w grobach katyńskich*, Poznań 2010.
- Paul A., *Katyń. Stalinowska masakra i tryumf prawdy*, Warszawa 2006.
- Paw K., *Alwernianin, por. Józef Rejdych. Zginął w Katyniu*, w: „Alchemik”, nr 4/2010.
- Pawicki J., *Stanisław Zdzisław Kozłowski. Ofiara zbrodni katyńskiej*, w: „Wiadomości Kościańskie”, nr 5-10/2007.
- Pietrowicz A., *Rodziny wielkopolskie w cieniu Zbrodni Katyńskiej*, w: „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej”, nr 4/2010.
- Plucińska-Surówka K., *Katyński świadek Zbigniew Rowiński*, w: „Przegląd Wielkopolski”, nr 3/2010.
- Powstańcy wielkopolscy. Biogramy uczestników powstania wielkopolskiego 1918/1919*, t. 1-7, red. B. Polak, Poznań 2005-2010.
- Prochwicz J., *Korpus Ochrony Pogranicza 1924-1939*, Warszawa 2006.

- Słownik biograficzny Powstańców Wielkopolskich Ziemi Wielichowskiej*, t. 1, red. Z. Józwiak i P. Michalski, Wielichowo-Leszno 2010.
- Słownik biograficzny powstańców wielkopolskich*, red. A. Czubiński, B. Polak, Poznań 2002.
- Snyder T., *Skrwawione ziemie. Europa między Hitlerem a Stalinem*, Warszawa 2011.
- Tomaszewski A., *Młodość została nad Obrą*, Londyn 1969.
- Wieczorkiewicz P., *Kampania 1939 roku*, Warszawa 2001.
- Wojsko Polskie 1939-1945. Barwa i broń*, red. S. Komornicki, Warszawa 1984.
- Zawodny J., *Katyń*, Paryż 1989.
- Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów z przedmową Władysława Andersa*, Londyn 1982.

3. Strony internetowe

Newsweek

<http://www.newsweek.pl/artykuly/sekcje/spoleczenstwo/70-lat-temu-w-moskwie-zapadla-decyzja-o-dokonaniu-zbrodni-katynskiej,54434,1>

Polityka

<http://www.polityka.pl/historia/1504622,1,jak-powiedziec-o-katyniu.read>

Biblioteka sprawy katyńskiej

http://katynbooks.narod.ru/amtliches/amtliches_material.html

Federacja Rodzin Katyńskich

http://www.federacja-katyn.org.pl/dzieje_kalendarium.php

Fundacja Opoka

http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IH/w_sluzbie_04_2010_katyn.html

Katyń Crime

<http://katyncrime.pl/1943-1945,253.html>

Muzeum Zbrodni Katyńskiej

<http://www.muzeumkatynskie.pl>

Pamiętam. Katyń 1940

<http://www.pamietamkatyn1940.pl/217.xml>

Rosyjskie Archiwum Państwowe

<http://rusarchives.ru/publication/katyn/spisok.shtml>

Stowarzyszenie Memorial

<http://www.katyn-memorial.ru>

The International Encyclopedia of Uniform Insignia

<http://www.uniforminsignia.org/>

SUMMARY

The Sons of Grodzisk Wielkopolski, Granowo, Kamieniec, Rakoniewice, Wielichowo in the pits of death Katyn, Kharkiv, Mednoye

M.A. Sebastian Tuliński

When in September 1939 Stalin, after entering into an alliance with Hitler, attacked Poland defending itself against the Germans, one of his aims was to permanently destroy the Polish statehood. From the very first moments of that aggression, the Soviets consistently isolated (or killed on the spot) those people whom they regarded to be representatives of the group of leaders of the state that was being destroyed, and particularly the officers. One might imagine that the Soviet authorities planned their systemic elimination in advance – just as it was planned by the Nazis in their part of the occupied Poland. With regard to those prisoners the Soviet did not apply the rules of international law, that is why they held on to the lie they devised with such consistency.

After the relations with Poland were severed in 1943, and after the Soviet Union took control of Poland's territory in the years 1944-1945, it controlled the subjugated country, ruled by puppet governments subordinated to the communist empire, well into the eighties. During that period, the demands for the truth about Katyn were treated as an act hostile not only against the USSR but also the People's Republic of Poland. This is because the postwar Poland was harnessed to the Katyn lie.

The Katyn Massacre was a secret execution by the Soviets of almost 22,000 citizens of the Polish state who – after the Red Army entered Poland on 17 September 1939 – were taken prisoner or arrested. In the book, the author mentions the sons of Grodzisk Wielkopolski, Granowo, Kamieniec, Rakoniewice and Wielichowo who gave their lives faithful to the soldier's oath. They were buried in pits of death in Katyn, Kharkiv and Mednoye. For them the motto *Honor and Fatherland*, from the Napoleonic period, gave meaning to their lives.

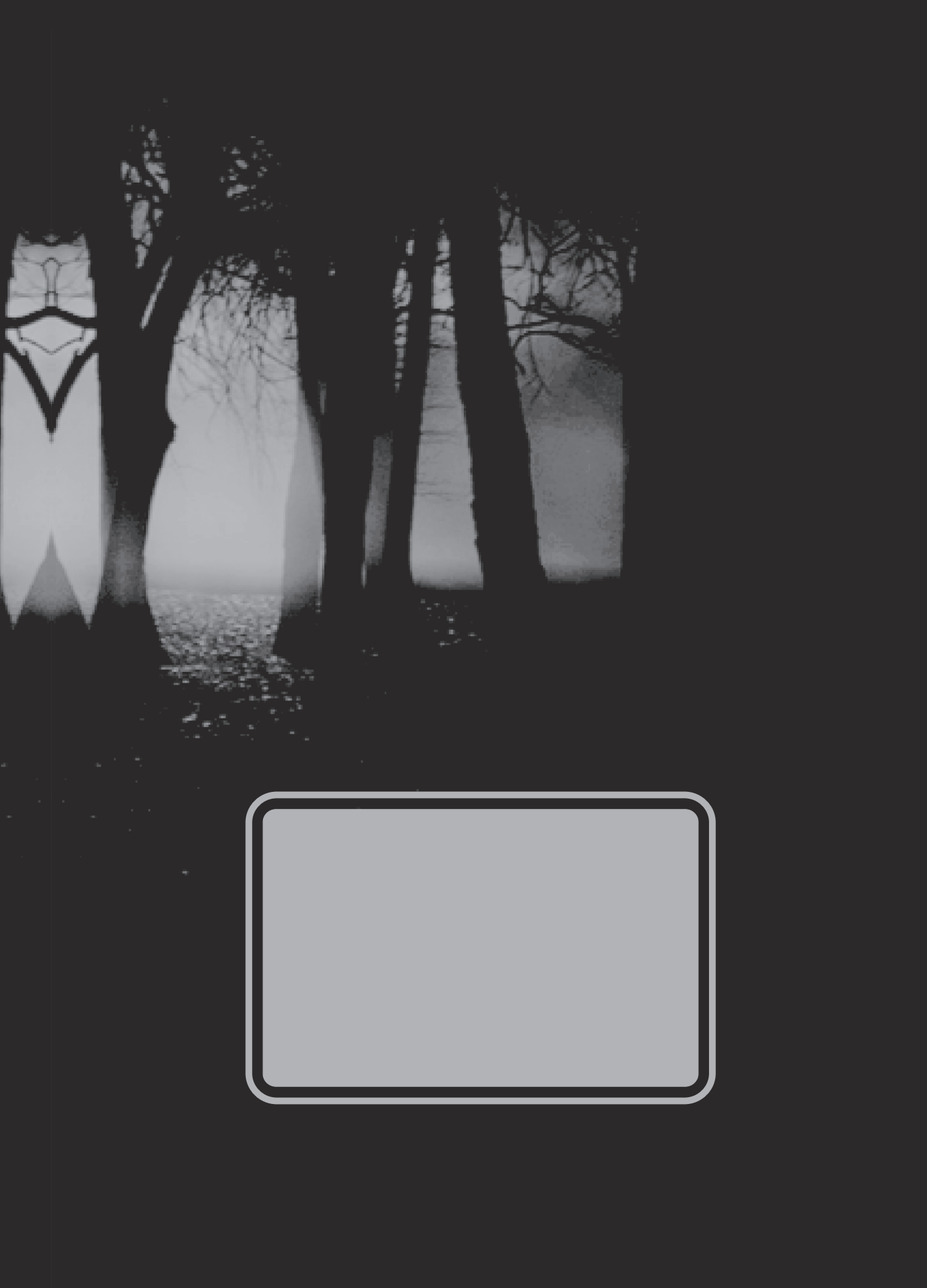
All of them were killed just because they were Polish and did not want to deny their own identity. The author hopes that his work confirms the need for further research into the fate of the inhabitants of the territory of Grodzisk during World War II. Also, the author strongly believes that thanks to this publication it will be possible to maintain this dark episode in Polish history in our memory and preserve it for posterity.

All persons who have knowledge or know other names of the victims are requested to contact the author at this e-mail address: sebastian_tulinsky@wp.pl.

Pamięć

W otchłań sumienia na dno rzucona,
milczeniem długim nam przyzwolona,
niczym z podróży już zapomnianej,
wraca powoli, choć nie tej samej.
Bez nienawiści i cienia złości,
z otwartym sercem, pełnym czułości,
bez zbędnych słów i kłamstwem zgarbiona,
nieskrępowana, prawdą niesiona,
jak marnotrawny, z dawien czekany
syn, co powraca wyleczyć rany
w matczynych dłoniach i żon pościeli,
pamięć powraca w białości bieli.
Na nowo pisząc stron pustych zwoje
lasów katyńskich historii znoje,
gdzie cisza cicha i niema taka,
gdzie każda sosna, każdy lot ptaka
i każde wiatru najmniejsze drgnienie
to nasza pamięć, nasze sumienie.
Bo cóż wart człowiek i życie całe,
choćby doń było ze wszech wspaniałe,
choćby pęczniało w rękach do woli,
nie brakło nigdy chleba ni soli,
garściami brane bez żadnej miary,
w niepamięć kładąc na szali wiary
swych ojców dzieje i blask ich chwały,
i z wieki wieków bagaż niemały.
Cóż wart jest człowiek, w tej jednej chwili,
gdy nie poznaje tych co wrócili,
a pamięć złudne wydając jęki
obłudnie szuka przyjaznej ręki,
dźwigając brzemię i skowyt sumienia,
unieść nie zdoła od zapomnienia.

Roman Tuliński

PATRONAT HONOROWY

**MUZEUM
WOJSKA
POLSKIEGO**

DYREKTOR
prof. dr hab. Janusz Cisek

Rada Ochrony
Pamięci Walk
i Męczeństwa

SEKRETARZ
dr hab. Andrzej Krzysztof Kunert

MECENAS GŁÓWNY

**SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA
WIELKOPOLSKIEGO**

PARTNERZY

STAROSTA GRODZISKI
Mariusz Zgaiński

BURMISTRZ
GRODZISKA WIELKOPOLSKIEGO
Henryk Szymański

BURMISTRZ RAKONIEWIC
Gerard Tomiak

BURMISTRZ WIELICHOWA
Adam Łaniecki

WÓJT GRANOWA
Zbigniew Kaczmarek

DYREKTOR
Anna Matysiak

S P O N S O R Z Y

---

rok założenia 1873
Spółdzielcza Grupa Bankowa
Bank Spółdzielczy w Grodzisku Wielkopolskim

Międzynarodowy Transport i Spedycja

